

tweemaandelijks tijdschrift
jaargang 52
maart 1986

WIELEWAAL

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46
Dr. H. MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Redactieraad:

H. FRANCKX, J. BLOEMEN, G. BURGGRAEVE, A. DEJONGHE, R. DE FRANE, R. DE LUST, Dr. B. GODDEERIS, P. HERROELEN, P. PRINSEN, Ir. S. TYS, D. VAN DAELE, P. VAN DEN BREMPT, J. VANHEUVERSWEYN, W. VAN SPAENDONK, J. VAN WINKEL, R. WILLOCKX

WIELEWAAL is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van beheer

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
J. PEETERS, penningmeester, Hertevoetweg 11, 2958 Weerde (015)61 20 86)

Overige leden:

J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas (03/770 64 26)
P. HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende
G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)
D. VAN DAELE, Garenmarkt 4 bus 2, 8000 Brugge (050/33 82 66)
J. VANHEUVERSWEYN, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)
E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Andere landen: 600 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F

Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimesteriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar dhr. G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

„De wereld is een boek, waarvan men slechts de eerste bladzijde gelezen heeft als men enkel zijn eigen land heeft gezien”.

Reis naar Neusiedl van 4 tot en met 12 mei 1985

Henri Franckx

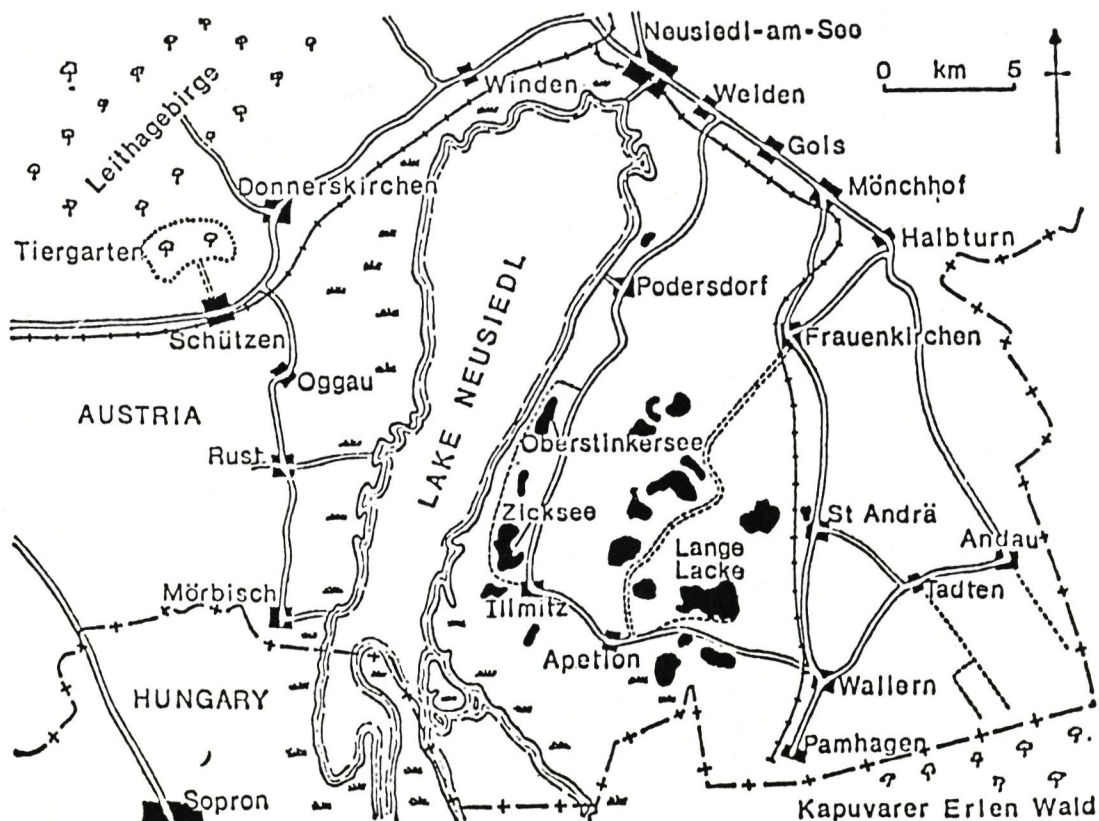
Tijdens de heenreis werd op 5 mei een bezoek gebracht aan Salzburg. De hoofdplaats van de gelijknamige provincie is een stad waar het rijke verleden en het moderne heden zeer harmonieus met elkaar verweven zijn. Alles staat er in het teken van de muziek en van Mozart.

Tijdens de terugreis werd even gestopt in Melk, een typisch Oostenrijks plaatsje, waar zich de grootste abdij van het land en de grootste bibliotheek van Europa bevindt. Vooral

vanaf de Donau heeft men een mooi zicht op de kloosterkerk.

De laatste nacht logeerden we in Neurenberg-

centrum. Ondanks de pracht en de luxe van onze kamers in het Carlton-hotel hadden vele deelnemers toch nog de moed een nachtelijk bezoek te brengen aan de prachtig verlichte oude stad.

BURGENLAND

Aan de voet van de Alpen ligt Burgenland, de meest oostelijk gelegen van de 8 provincies die samen de Oostenrijkse bondsrepubliek vormen. Een grensgebied, zowel staatkundig als biologisch en landschappelijk. Burgenland vormt de grens met Hongarije, raakt in het noorden even aan Tsjechoslovakije en in het zuiden aan Joegoslavië. De westelijke kant is heuvelachtig en bebost. In het oosten deint het land uit in de Hongaarse laagvlakte of poesta. De naam komt niet van de vele burchten in het land, maar wel van het tweede naamgedeelte „burg” van de 4 westelijke provincies van het vroegere Koninkrijk Hongarije: Preszburg, Odenburg, Eisenburg en Wieselburg. Delen van de laatste drie werden na de eerste wereldoorlog aan Oostenrijk overgemaakt. In 1921 werd Burgenland een bondstaat van Oostenrijk. Na de eerste wereldoorlog werd Oostenrijk en dus ook Burgenland bezet tot in 1955. Tot die datum vormde de streek van Neusiedl het laagst gelegen deel van „Groot Rusland”.

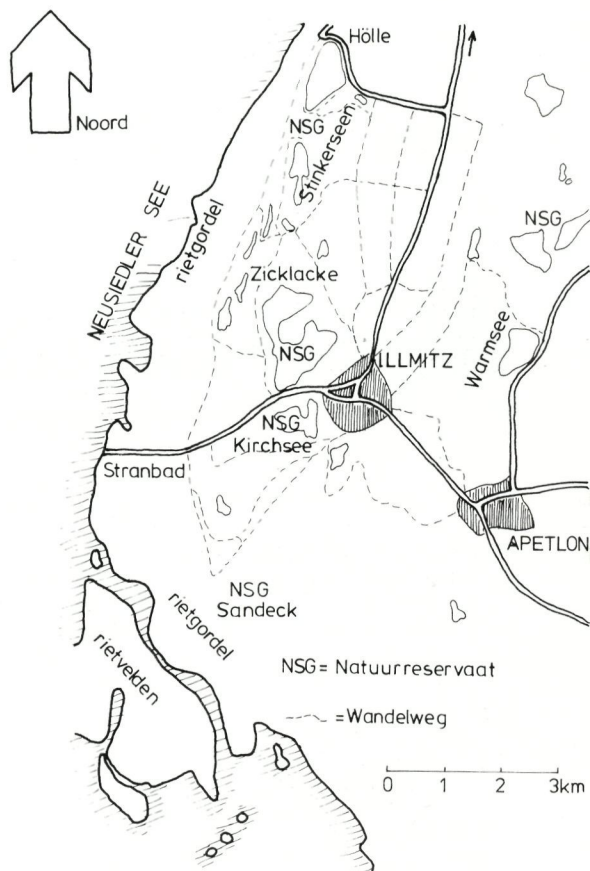
NAAR NEUSIEDL

Wie alleen de verslagen van de Wielewaal-reizen van 1957 en 1966 leest, heeft waarschijnlijk voor de streek van Neusiedl de

Melk: abdijkerk en dorp

Foto: A. Rodts

hoogste verwachtingen. Nu werden deze verslagen geschreven in een periode dat De Wielewaal zijn buitenlandse reizen beperkte tot Texel, de Camargue en Neusiedl. Noorwegen, Schotland, IJsland, Griekenland, Spanje, Marokko, Turkije en Egypte lagen toen nog niet in het bereik van de doorsnee-Wielewalers. Anderzijds zijn er sindsdien in Neusiedl vele natuurgebieden opgeofferd aan de steeds uitbreidende wijnbouw en het massatoerisme. In korte tijd zijn toerismepromotoren en politici zonder enig verantwoordelijkheidsbesef erin geslaagd waardevolle natuurgebieden met meren (de zgn. Lacken) en poestaweiden (de zgn. Hutweiden) voor altijd te vernietigen. Vele meertjes werden drooggelegd voor de wijnbouw. In de rietgordel van het meer werden vakantieoord en vissershutten opgericht en parkings en jachthavens aangelegd. Nog enkele jaren en dan zijn ook de laatste gebieden verdwenen die nu nog een bezoek aan Neusiedl lonen.

ILLMITZ

Het dorp ligt in het centrum van de Seewinkel, op 3 km van het Neusiedlermeer. Met 9186 ha oppervlakte is het de grootste gemeente van Burgenland. Hiervan zijn 800 ha natuureser-

Door u zelf in te vullen en te bewaren.

Kon. Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie
DE WIELEWAAL V.Z.W.

Graatakker 11 — 2300 Turnhout

Tel. (014) 41 22 52

P.R.000-0319785-73

LIDKAART - 1986

naam:

voornaam:

adres:

stamnummer:

* * *

Gelieve steeds iedere adreswijziging
onmiddellijk te melden aan de Centrale.

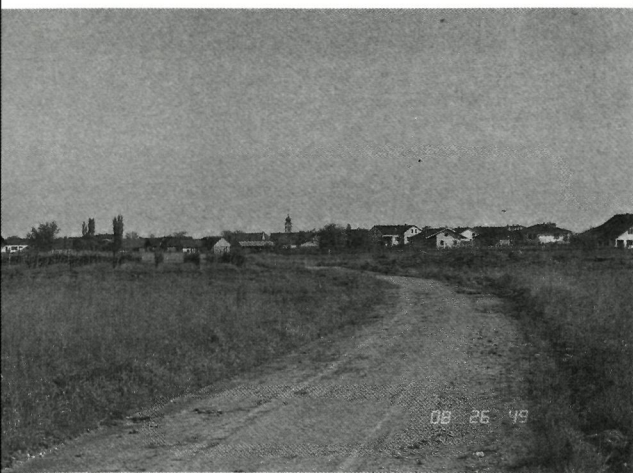
Het secretariaat is geopend:

dinsdag tot en met zaterdag van
8 u. tot 12 u. en van 13 u. tot 17 u.

vaat en 1500 ha wijngaard. Slechts 117 m boven de zeespiegel verheven, is het de laagst gelegen gemeente van Oostenrijk. Na de aanleg van een dam door de kilometerbrede rietgordel van het meer is een nieuw stranddorp ontstaan, dat er in trek is. Van hieruit vertrekken de boottochten op het meer.

In Illmitz zijn 3 hotels. Practisch alle huizen zijn boerenpensions ('Zimmer Frei'). In 9 hiervan logeerde onze groep.

Rondritten in de streek met huifkar of koets worden georganiseerd door Vinzenz Gangl. Bootvaarten op het meer rond het natuurreservaat worden elke dinsdag en vrijdag om 10 uur ingericht door Stefan Gangl. Ornithologen nemen echter best contact op met Robert Kroiss, Schellgasse 22, 7142 Illmitz (Tel. 02175/2272). Hij organiseert elke dinsdag en vrijdag om 8 uur een natuurwandeling in de streek, zorgt ook op afspraak voor andere uitstappen en geeft elke dinsdag en vrijdag om 21 uur een voordracht over het landschap, de dieren en de planten van de streek in Gasthof Zentrall. Hij is tevens bereid te zorgen voor kamers en boottocht.

Illmitz

Foto: Th. Rodts

DE NEUSIEDLER SEE

De Neusiedler See is het grootste meer van Oostenrijk. Het is 293 km² groot en ligt voor één vijfde op Hongaars gebied. Het is langs die strook dat jaren geleden honderden Hongaren naar het Westen gevlucht zijn.

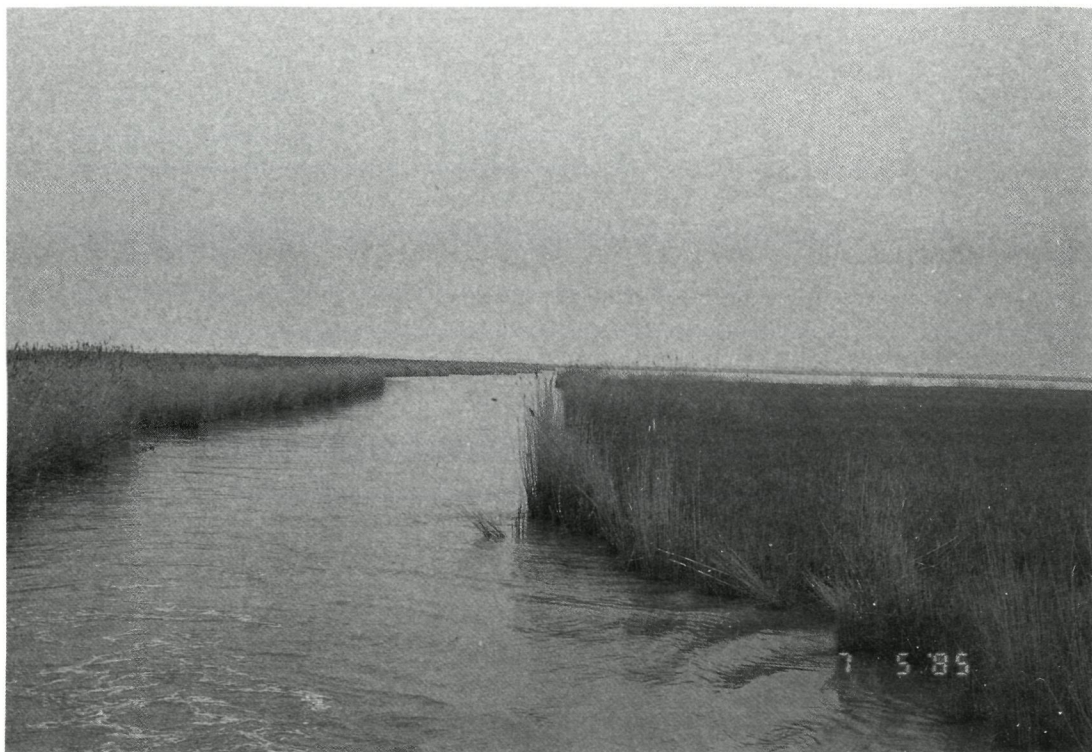
Het niervormig meer, zowat 36 km lang van noord naar zuid en 4 tot 14 km breed, is ongeveer 10.000 jaar geleden ontstaan na een verzakking van de bodem. Het ligt 115 m boven de zeespiegel en heeft een diepte die schommelt tussen 1 en 2 meter. De waterstand

is afhankelijk van de neerslag, van het door 't riviertje Wulka aangevoerde water, van het grondwater dat uit de bodem opwelt en van de verdamping. Het meer heeft één keer geheel drooggelegen, nl. in 1868.

Wegens de geringe diepte wordt de bodem door het opwellende grondwater voortdurend in beweging gehouden, hetgeen het water een troebel uitzicht geeft. Het opgevoerde slik zet zich langs de oevers af, waar het water uiteraard ook helderder is. In het midden van het meer is plantengroei vrijwel uitgesloten wegens lichttekort. Het water van het steppe-meer bevat ongeveer 1.200 mg zouten per liter. De vlakke oevers zijn bedekt met een rietkraag die tot drie kilometer breed is. De hoge watertemperaturen en de grote massa's rot-tend plantenmateriaal begunstigen het ontstaan van een rijke microfauna. Deze zorgt dan weer voor een wonderbaarlijke vis- en vogelrijkdom. Door de golfslag is er aan de oostelijke oever minder begroeiing. Hier bevinden zich dan ook de beste badplaatsen. Vroeger had Illmitz geen haven noch strand. Om hierin te voorzien werd een dam gelegd door de rietgordel. Deze wal is zeer geschikt voor vogelobservatie in het Riet. In de bomen aan de parkeerplaats maakt steeds een Bui-delmees haar nest.

De merkwaardigste broedvogel is de Grote Zilverreiger. Deze vogel uit Zuid-Oost-Europa, heeft in Neusiedl zijn meest noordelijke broedplaats. Op het meer komen Fuut, Geoorde Fuut en Dodaars voor, evenals Kroon- en Witoogend.

De manshoge, ondoordringbare rietwildernis is ondanks intensieve uitbating een laatste toevlucht gebleven voor de meest bedreigde moeras- en watervogels. Jaar na jaar brengen hier honderden Lepelaars, Grote Zilverreigers, Blauwe Reigers en Purperreigers hun jongen groot. De Bruine Kiekendief, bij ons zo zeldzaam geworden, bereikt hier een zeer grote broeddichtheid. Waar het Riet met Lisdodden, Liezen en andere moerasgewassen vermengd is, leven de Grote en Kleine Karekiet, de Rietzanger, de Zwartkoprietzanger en de potsierlijke Baardmezen. Vanaf de hoogste riethalmen klinkt voortdurend het liedje van de Snor. Op warme vroegzomeravonden vermengt zich de doffe roep van de Roerdomp met het eentonige myriadenconcert van kikkers en padden. In de verlandingszone, waar de rietvelden geleidelijk overgaan in moerasweiden, treft men regelmatig het Blauwborstje, de Sprinkhaanrietzanger en vele rallensoorten aan. Hier is ook het jachtgebied van de in de omringende dorpen talrijke nestelende Ooie-vaars, evenals van de op kikkers beluste Purperreigers.

Vaargeul in Neusiedlermeer

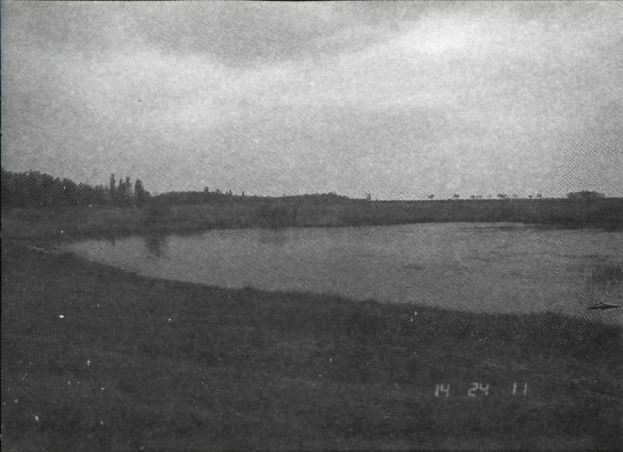
Foto: A. Rodts

DE SEEWINKEL

Voor ornithologen zeer interessant is het gebied tussen Podersdorf en de Hongaarse grens, de zogenaamde „Seewinkel”. Naast graanvelden en wijngaarden vindt men hier nog enkele steppengebieden, de westelijke uitlopers van de Hongaarse poesta. Dit weidse, 450 km² grote landschap is doorzaaid met een dertigtal grote en kleine ondiepe plassen, die door de bewoners „Lacken” genoemd worden en een gezamenlijke oppervlakte hebben van 2800 ha. De vele kleine meertjes in de Seewinkel danken hun ontstaan deels aan het grondwater, deels aan de neerslag. Hun diepte is gering en door de afhankelijkheid van grondwater en/of neerslag, onderhevig aan grote schommelingen, tot de tijdelijk uitdroging toe. Het opgeloste zout uit de bodem maakt er zoutmeren van. In de zomer, wanneer een deel van het water is verdampt, zet het zout zich terug af op de randen. De meeste 'Lacken' zijn natuurreservaat en het betreden van de oevers ervan is verboden. Hier broeden naast verscheidene eendesoorten, de Grauwe Gans en de Geoorde Fuut, evenals Visdiefjes in kleine kolonies. Op de moerassige oevers nestelen Kievit, Tureluur en Grutto. De zoute plassen met hun spaarzame begroeiing vormen een

ideaal biotoop voor Kluut, Kleine Plevier en Strandplevier. Het meest typische steppedier is echter een zoogdier, de Siezel, een grondeekhoorn die in holen leeft en die naar het schijnt de laatste jaren sterk achteruit gegaan is. De Hop is hier een alledaagse verschijning. Daar boomholten zeldzaam zijn in dit vlakke landschap nestelt hij hier vooral in houtmijten of steenhopen. In de weinige populier- en acaciabosjes wonen Wielewaal, Grauwe Klauwier, Kleine Klapekster en Tortel. In populieren of wilgen, dikwijls ver van het water verwijderd, bouwen Buidelmezen onvermoeibaar hun zwevende nesten. Twee vertegenwoordigers van de oostelijke vogelwereld, de Syrische Bonte Specht en de Sperwergrasmus, bereiken hier hun westelijke verspreidingsgrens. De Syrische Bonte Specht is in tegenstelling tot de Grote Bonte aan park en tuin gebonden en werd in 1952 voor het eerst in Neusiedl gemeld. De Sperwergrasmus bewoont overwegend vochtige biotopen met los boombestand en veel onderhout.

Van de prooivogels is, naast de Bruine Kiekendief, de Torenvalk algemeen voorkomend. Grauwe Kiekendief, Boomvalk en Kleine Torenvalk zijn zeldzame broedvogels. De Roodpootvalken kan men vanaf mei op de trek

Szerlahelver Lacke

Foto: Th. Rodts

waarnemen. De Ransuil bezet dikwijls verbazend laag gelegen nesten van Eksters of Bonte Kraaien. De Steenuil woont bij voorkeur in oude bomen van dreven.

De Lange Lacke is het grootste van de kleine meren. Het is een reservaat van het World Wildlife Fund. Tegen een kleine vergoeding kan men er rondlopen. Men moet op de aangelegde voetpaden blijven en kan de vogels dus maar zien door de gangen en open plaatsen in de brede rietgordel. In het gehele gebied zouden 10 soorten eenden broeden, samen 700 paren. Verder komen er nog verscheidene waadvogels voor, o.a. Kluut, Grutto en Tureluur. Ook een 200 paren Grauwe Ganzen broeden er. Deze *Anser rubirostris* is de oostelijk vorm van de Grauwe Gans, die wij in West-Europa niet te zien krijgen. Hij onderscheidt zich van de westelijke vorm door de roze snavel en de lichtere tint. We zagen er ook nog de Patrijs en hoorden er de Kwartel.

Buiten het open water en de brede rietgordel ligt nog een stukje ongerepte poesta, waarin nog Siezels voorkomen. Naast al de reigerachtigen zijn er ook nog Reeën en Hazen waar te nemen.

Tegenover het meer, aan de parking, zijn nog resten van de vroegere uitgestrekte poesta, met een grote rijkdom aan orchideeën en andere planten. Terwijl de ene helft van de groep de lange wandeling maakte rond de Lange Lacke, reed de andere helft nog enkele km verder naar de Szerlahelver Lacke, tussen Apetlon en Wallern. In 't water verbleef een enorm aantal Boomkikkers en Roodbuikvuurpadden. Deze laatste groep maakte daarna nog een tocht langs de achterkant van het bosje aan de overkant van de weg tegen het vakantiedorp Pannonia. Hier zag men o.a. Nachtegaal, Wielewaal, Syrische en Grote Bonte Specht, Draaihals en Sperwergrasmus. Onder de leiding van dhr. Kroiss bezochten de twee groepen afzonderlijk de Schränslacke, de Kirchsee en de Zicksee. In de uitgestrekte

weiden achter de Kirchsee komen nog vele Kwartels voor. Afzonderlijk bezochten we ook de Zichsee, de Unterer en de Oberer Stinkersee. Vanaf de Hölle keerden we terug langs het meer tot aan het biologisch station, waar de bus ons opwachtte. Wat tijdens deze tocht vooral opviel was het enorm aantal Hazen.

De Zicksee (van het Hongaarse „szik” = verzilte grond) heeft een gemiddelde diepte van slechts 40 cm. Het is een steppemeer, dat uitsluitend wordt gevoed door het smeltwater van de sneeuw in het voorjaar en de regenval in de herfst en heeft een nog groter zoutgehalte dan de Neusiedler See. Eveneens zeer interessant op ornithologisch gebied zijn de Oberer en Unterer Stinkersee. Broedvogels zijn hier de Kluut, de Steltkluut en de Strandplevier. Tijdens de wandeling ontmoetten we eveneens de Syrische Bonte Specht, de Bonte Vliegenvanger en de Kleine Klapekster. Een paar maal werd het geluid van Bijeneters gehoord. De Hölle is een wijngaardengebied, gekend om zijn hoge temperatuur.

Het spreekt vanzelf dat een gebied als de Neusiedlersee, dat voor het massatoerisme reeds sterk ontsloten is, omvangrijke beschermingsmaatregelen nodig heeft om deze rijke dieren- en plantenwereld te behouden. Zo is het betreden van de rietkraag aan het meer bijna overal verboden. Bovendien zijn enkele „Lacken” evenals sommige delen van de poesta volledig beschermd en slechts via bepaalde wegen toegankelijk. Vele veldwegen zijn voor motorvoertuigen gesloten zodat een gehuurde fiets goede diensten bewijst. Door

Kerk van Frauenkirchen

Foto: Th. Rodts

Waterput in de poesta

Foto: A.C. Devos

de overweldigende vogelrijkdom mag men toch ook de vele „kleine dingen” niet vergeten, ook al zijn ze soms niet zo opvallend. Naast vele interessante planten, voornamelijk de verschillende orchideeën, kan men hier enkele zeer zeldzame vertegenwoordigers van de insectenwereld vinden, bv. de Wolfspin, de Grote Nachtpauwoog en ontelbare libellensoorten. Let ook eens op het gezoem van de Vuurpadden, een geheimzinnige melodie die over Riet en water hangt, zich regelmatig verplaatst en in densiteit toe- en afneemt.

Een andere uitstap ging over Apetlon, Wallern en Sankt Andrä naar Frauenkirchen. Dit laatste dorp telt ongeveer 3000 inwoners. De bevolking bestaat uit Oostenrijkers en een minderheid Hongaren en Kroaten. Hier staat de mooiste kerk van Burgenland. De twee torens zijn overal van verre te zien in het vlakke land. De binnenruimte van de barokke kerk is prachtig versierd met muur- en plafondschilderingen. De bevolking vereert er O.-L.-Vrouw omdat op deze plaats de Turkse opmars naar West-Europa werd gekeerd, na de belegering van Wenen in 1683. De bedevaartplaats was gekend tot ver in Oost-Europa. De kerk werd door vorst Paul Esterhazy opgericht in 1702.

Daarna reden we met de bus over de Gütterberg in de richting van Apetlon. Langs de Stundlacke en de Fuchslochlacke wandelden we tot aan de Rosaliënkapelle. De H. Rosalia werd aanroepen tegen de pest. In de omgeving van de Rosaliënkapelle is nog een stukje poesta. Met veel geduld en stilzwijgendheid zijn hier nog Siezels te zien. Hier broedden Kievit, Kluut, Grutto, Tureluur en Kleine Plevier. In een bosje in de buurt broedden Torenvalk, Tortel, Grauwe Klauwier, Wielewaal en Sperwergrasmus. Daarna volgde nog een observatie van water-, riet- en waadvogels aan de Oberhalbjochlacke en de Warmsee. Hier stapten we terug in de bus, die ons over Apetlon naar Illmitz voerde.

DE HANSAG

In het meest oostelijk deel van Burgenland, vlak tegen de Hongaarse grens, lag vroeger een uitgestrekt moerassig weidelandschap, de zogenaamde „Hansag”. Momenteel is het practisch volledig in cultuur gebracht.

Dit landschap herbergt naast Bruine en Grauwe Kiekendief, Velduil en Krekeltzanger een bijzondere ornithologische schat: de Grote

Trap. In de zomer wordt het zicht natuurlijk wat bemoeilijkt door de hoge begroeiing, maar met wat geluk en een goed speurdersoog zijn deze schuwe vogels toch wel ergens in het steppe-landschap te ontdekken. De Grote Trappen leefden lang geleden in de buurt van Illmitz en Apetlon en maakten er hun nesten in de graanvelden. Nu zijn de weinige die er overblijven verhuisd naar de Oostenrijks-Hongaarse grens. Tussen de wegen van Tadten en Andau naar de grens werd te midden van de uitgestrekte akkers een deel grasland behouden waarin de vogels zich kunnen verschuilen. Aan de weg van Tadten werd een uitkijktoren opgericht van waarop men met wat geluk de vogels kan waarnemen. De eerste groep zag er 's maandags 7 Grote Trappen: 4 mannetjes en 3 wijfjes. De mannetjes zetten zich geregeld in baltshouding. De tweede groep kwam er op donderdag en trof er 9 exemplaren: eerst in zit en daarna in de vlucht. De trappen verblijven er blijkbaar in volle rust. Ze worden alleen verstoord door vogelfotografen die ondanks het verzoek van de vele borden de vogels toch te dicht willen benaderen. Momenteel zijn er in de Hansag nog een veertigtal exemplaren. Ze zijn vermoedelijk wel de meest gefotografeerde vogels van Europa. We zagen er ook Rietzanger, Kleine Karekiet, Roodborsttapuit, Paapje, Veldleeuwerik en Kievit. Talrijk waren ook de Bruine Kiekendieven en de Grauwe Klauwieren. Uit de bomen langs de weg vluchtten talrijke Roodpootvalken weg. Op het grasland kwamen eveneens een dertigtal Reeën voor. Met wat geluk kan men in dit gebied verschillende grote prooivogels waarnemen die in het Kapuvarerwoud over de Hongaarse grens zouden broeden: Sakervalk, Keizerarend, Bastaardarend en Schreeuwarend.

Pamhagen, Wallern, St.-Andrä zijn mooie dorpen, al wordt ook daar reeds het landelijk uitzicht opgeofferd aan toeristische verbouwing, die van staatswege aangemoedigd en betoelaagd wordt. Tadten en Andau zijn de laatste dorpen op Oostenrijks gebied. Vanuit de dorpskom loopt een landweg als een eindeloos lint door de vlakke tot aan de wachttorens van de Hongaarse grensposten. Tachtigduizend vluchtelingen hebben ooit dit veldpad gekozen als uitweg naar de vrije wereld. Momenteel zijn de relaties tussen Hongarije en Oostenrijk vrij goed. De wachttorens blijven onbemand en de Oostenrijkers mogen zonder visum Hongarije binnen.

In het struikgewas aan het Eisenkanaal deed de groep van E. Wellens een prachtige en langdurige waarneming van de Kerkelzanger.

Smaragdhagedis

Foto: Th. Rodts

DE WESTELIJKE OEVER VAN HET MEER

Op woensdag 8 mei maakten we een tocht langs de westelijke oever van de Neusiedler See. Hier lag duizend jaar geleden de bekende handelsweg, de zogenaamde Barnsteenweg, van de Adriatische Zee naar de Elbe en de Oostzee. In Schützen maakten we een wandeling dwars door de wijngaarden tot aan de muur van de Tiergarten. Dit is een afgesloten en sterk verwilderd wildpark. Er staan veel oude bomen met gaten, waarvan vele hollen-broeders graag gebruik maken. We zagen er Grauwe Klauwier, Europese Kanarie, Kneu en Syrische Bonte Specht.

Hier begint het Leithagebergte. Dit gebergte vormt samen met het Heuvelland van Rust de laatste uitlopers van de Alpen. Het Leithagebergte heeft hoogten tot 450 meter, het hoogste punt van het Heuvelland van Rust blijft beneden de 300 meter.

Vervolgens maakten we een wandeling in de buurt van de zandgroeven van Oslip tegenover de Silberberg. Hier zat een Torenvalk op zijn nest. De Bijeneters die hier vorig jaar nog broedden waren echter nog niet terug. We zagen er duidelijk de Geelgors, hoorden er ontelbare Nachtegalen en stootten tweemaal op de Sperwergrasmus. We ontmoetten er 2 Reeën, een Wezel, een Wilde Kat, een Smaragdhagedis en een Levendbarende Hagedis. Door Rust reden we vervolgens naar Mörbisch, het zuidelijkste dorpje langs de westelijke oever, vlak bij de Hongaarse grens. Het verschilt volledig van de andere dorpen en heeft een uitgesproken Slavisch uitzicht. Elk zijstraatje heeft zijn eigen bijzondere aantrekkelijkheid.

Na de picknick reden we terug naar Rust. Dit dorp heeft zijn karakter behouden. De toren van de Fischerkirche kan 's namiddags beklommen worden. Van boven heeft men een mooi zicht op het stadje, het meer en ook op een zevental ooievaarsnesten. Bekijk ook de

Boomkikker

Foto: Th. Rodts

plaatjes in keramiek aan de huizen en u zal heel wat leren over de levenswijze van de Ooievaar. U kan er o.a. vernemen dat niet minder dan 7 vogels uit Afrika weerkeerden met een pijl in het lichaam. In Rust is tevens een interessant museum met de vogels van het meer.

Tenslotte ging het naar Sankt Margarethen. De witzandsteengroeve werd reeds ontgonnen door de Romeinen. Vele beeldhouwers kwamen hier hun artistieke vaardigheid beoefenen. Hun „gewichtige” gewrochten lieten ze vaak ter plaatse achter zodat het een waar openluchtmuseum is. Vanaf de kapel op de top van de heuvel geniet men van een prachtig zicht op de streek. Ook in de steengroeve vonden we een bewoond nest van de Torenvalk. We zagen hier weerom de Sperwergrasmus en de Hop. Vervolgens reden we naar Eisenstadt, de hoofdplaats van Burgenland. Ze ligt in het Leithagebergte en vormt een oud cultuurcentrum. De Kalvarienbergkerke is een lelijke kerk. Ingebouwd in grotten is er een kruisweg van 24 staties met levensgrote houten beelden. De grote componist Haydn was er 30 jaar als hofkapelmeester in dienst. Hij ligt in de Bergkerke begraven. Ook zijn woonhuis staat nog in het stadje. In het Schloss Esterhazy werden zijn composities voor de eerste maal ten gehore gebracht. Er is een Haydnzaal ingericht. De toeristische rit werd besloten in Neusiedl, het grootste en drukste vakantiecentrum, en in Podersdorf, dat het mooiste strand en dus de meeste toeristen heeft.

Raymond Deman zorgt voor het ornithologisch verslag, waarvoor mijn oprechte dank. Het lijstje van de andere waargenomen fauna ziet eruit als volgt: Ree, Wezel, Wilde Kat, Haas, Konijn, Siezel, Smaragdhagedis, Levendbarende Hagedis, Duinhagedis, Groene Kikker, Boomkikker en Roodbuikvuurpad.

DE FLORA

In Neusiedl overlappen de planten- en dieren-

gemeenschappen van Oost- en West-Europa elkaar. De plantenwereld bestaat uit twee verschillende elementen: enerzijds de vegetatie eigen aan de Parndorfervlakte, anderzijds de steppenflora, die via Hongarije uit Zuid-Rusland is binnengekomen. Hier en daar zijn nog kleine resten van de poesta bewaard gebleven, o.a. in het W.W.F.-reservaat van de Lange Lacke, rond de Rosaliënkapelle tussen Frauenkirchen en Apetlon en in de weiden van Zitzmandorf.

BURGENLAND = WIJNLAND

Burgenland beschikt met 22.000 ha over meer dan één derde van de wijngaarden van Oostenrijk. Meer dan 16.000 wijnbouwbedrijven uit Burgenland zorgen voor 38 % van de totale wijnopbrengst van Oostenrijk. Omzeggens al de bebouwbare grond is ingenomen door wijngaarden, die verzorgd worden als nergens te wereld. Elk boerenerf heeft zijn kelder met de oude eiken wijnvaten van 400 tot 500 liter. Spättelese en Auslese van elke soort. De wijnbouw is vooral te danken aan het uitzonderlijk gunstig pannoniëse klimaat (de gemiddelde middagtemperatuur van mei tot september is 23°C). Pannonië was de naam van de Romeinse provincie waartoe o.a. Burgenland behoorde. De wijnen van Neusiedl behoren tot de beste van de wereld. Dit is aan de Neusiedler See te danken dat optreedt als warmteregelaar, aan de milde zonnearmte en de ideale bodemgesteldheid. Om de hoge kwaliteitswijn te bekomen mogen bovendien slechts enkele gekende druivelaarsorten aangeplant worden. De ontdekking van de antivrieswijnen zal de wijnproductie een zware

Wijngaard

Foto: A. Rodts

slag toegebracht hebben. De verkoop van de Oostenrijkse wijn ligt zo goed als stil. Geen enkele van de deelnemers aan de reis heeft echter enig nadeel ondervonden van de dagelijkse wijnconsumptie of van de Weinprobe in het pension. Het wijnschandaal heeft echter ook zijn goede kant. De wijnboeren zullen de eerstvolgende jaren een meer dan

overvloedige voorraad hebben. Hun landhonger zal dan ook zeker en vast bevredigd zijn. Vele bedreigde gebieden, waaronder zelfs het W.W.F.-reservaat de „Lange Lacke”, zijn de eerstvolgende jaren veilig. Gelukkig maar!

H. Franckx, Vredelaan 29, 2500 Lier

Langs rietgordels en wijngaarden Ornithologisch verslag van de Wielewaalreis naar de Neusiedler See

Raymon Deman

INLEIDING

Al besloeg de Wielewaalreis een periode van 9 dagen, toch is de ornithologische activiteit in het Neusiedlgebied beperkt gebleven tot 5 dagen, namelijk van maandag 6 mei tot en met vrijdag 10 mei 1985.

Onze verblijfplaats was het dorpje Illmitz, ideaal gelegen in het centrum van Seewinkel, op 3 kilometer van de Neusiedler See.

Aangezien er 48 deelnemers waren werden 2 groepen gevormd, die beurtelings de verschillende gebieden bezochten, wat uiteraard interessant is voor een ornithologische inventarisatie. Tevens is het zo dat bij heel wat deelnemers het interessegebied nu niet hoofdzakelijk de ornithologie betrof. Zij die zich meer aangetrokken voelden tot botanische studie, fotografie of toerisme hebben de respectievelijke groepen enigszins ontlast, zodat met een kleinere groep 100 % gemotiveerde mensen aan vogelwaarnemingen kon gedaan worden. De 4 telescopen waarover we beschikten hebben heel wat bijgedragen tot vlugge en juiste determinatie, om van het genot bij het bekijken van zoveel vogelpracht nog maar te zwijgen. In totaal werden 116 vogelsoorten waargenomen.

ORGANISATIE

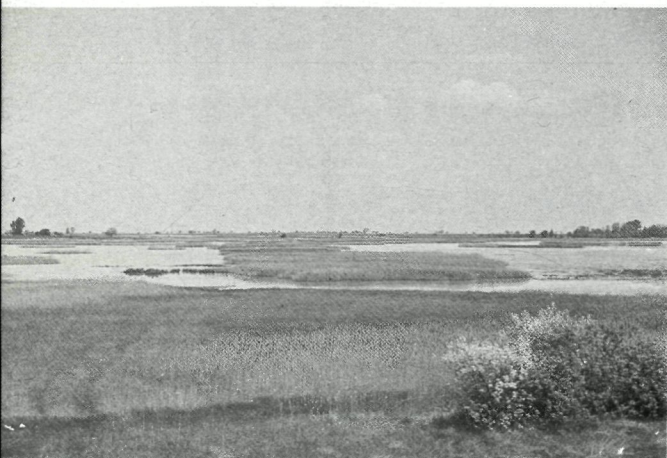
De leiding van de reis berustte bij de Heer H. Franckx, nationaal voorzitter van de Wielewaal. Dit is reeds lang synoniem voor zowel grondige voorbereiding als vlot verloop. De uitstappen waren zodanig ingericht dat we in de tijdspanne van 5 dagen de meest interessante en meest representatieve gebieden konden bezoeken.

De hoofdbrok (4 dagen) werd doorgebracht in Seewinkel, zo gekend om zijn „Lacken” en wijngaarden. Uiteraard werd ook het Hansagebied bezocht. Op woensdag 8 mei ging de tocht naar de westelijke oever van de Neusiedler See terwijl we op dinsdagvoormiddag per boot een kijkje op het meer zelf mochten nemen.

BEZOCHTE GEBIEDEN

a) „Lacken” van Seewinkel

Drie dagen spitste de observatie zich toe op de vogels die op en rond de „Lacken” verbleven. De voornaamste door ons bezochte plassen zijn: Unter- en Oberstinkersee - Zick Lacke - Kirksee - Schrandlsee - Warmsee - Fuckslochlacke - Lange Lacke - Neubruchlacke en Szerdahelver Lacke.

Zicht op de Zick Lacke

Foto: R. Tossin

Op de ondiepe „Lacken” (’s zomers drogen de meesten volledig uit) vonden we heel wat Oostelijke Grauwe Ganzen met jongen. Van de Krooneend, waarvan reeds enkele broedgevallen in het Neusiedlgebied zijn vastgesteld, konden we 5 exemplaren noteren. De Zomertaling is goed vertegenwoordigd en ook de Krakeend stond dagelijks op de waarnemingslijst.

Al was de grootste doortrek van de Kempphaan reeds voorbij, toch werden geregeld nog groepjes van enkele tientallen exemplaren gezien. De voornaamste steltlopers die ook broedvogel zijn: Grutto: 25 à 30 paar - Tureluur: $\pm$ 150 paar - Kluut: $\pm$ 50 paar. Ook de Kleine Plevier bevond zich practisch aan iedere plas. Boven de Lange Lacke waren de laatste Zwarte Sterns nog op doortrek ($\pm$ 150 ex.).

Langsheen de „Lacken” strekt zich bijna overal een brede rietgordel uit, waardoor de zang van de rietvogels niet uit de lucht was. Door de Witgesterde Blauwborst werden opvallend weinig zangposten geleverd in verhouding tot de andere specifieke bewoners van dit biotoop. In tegenstelling tot vroegere tijden, toen de poesta nog overheerste, wandelt men nu door onmetelijke wijngaarden als

bindmiddel tussen de verschillende „Lacken”. Dit is zowel het terrein voor de Hop, waarvan ik persoonlijk 14 waarnemingen noteerde, als van de Grauwe Klauwier, die gemakkelijk 10 maal per dag voor onze lenzen kwam. Aangezien in dit vlakke landschap boomholten een rariteit zijn nestelt de Hop hier vooral in houtmijten of steenhopen.

Een voltrefter waren zeker de waarnemingen van de Kleine Klapetekster met in totaal 9 exemplaren, steeds in de omgeving van de zeldzame populier- en acaciabosjes.

Op de paaltjes en draden in en om de wijngaarden en weilanden had ik wel meer Paapjes verwacht, maar dit werd gecompenseerd door de talrijke aanwezigheid van de Roodborsttapuit.

Het is steeds weer aangenaam het symbool van onze vereniging te observeren. Aan de Hölle, ten noorden van de Oberstinkersee, lieten zich zelfs 3 Wielewalen tegelijk bewonderen.

De Balkan Gele Kwikstaart is hier broedvogel en werd op meerdere plaatsen gezien, éénmaal in een groep van meer dan 15 exemplaren.

Van de reigerachtigen is het vooral de Grote Zilverreiger die zich niet onbetuigd laat (er zijn $\pm$ 250 broedparen) terwijl de Purperreiger, die ter plaatse toch ook een broedbestand heeft van een honderdtal paren, zich slechts uitzonderlijk liet bewonderen. Van de Blauwe Reiger telt men nog ongeveer 20 broedparen tegenover 200 paren tot de jaren '50. De Lepelaar was ook geen zeldzame verschijning al moet men voor deze vogel toch stilaan de alarmklok luiden. Van de 140 broedparen die het gebied in 1970 nog rijk was resten er thans nog iets meer dan 60 paren.

Neusiedler See

Foto: R. Tossin

Steengroeve van St. Margarethen

Foto: R. Tossin

b) Neusiedler See

Per boot werd een rondvaart gemaakt op het meest zuidelijk gedeelte van het meer, waar zich een groot broedeiland bevindt. Geregeld ziet men de reigers dan ook aan en af vliegen en vanzelfsprekend heeft men geen moeite om Bruine Kiekendieven in het vizier te krijgen.

Op het meer zelf noteerden we ondermeer de Geoorde Fuut en de Witoogeend die hier beiden broedvogel zijn. Een goede waarneming van de Baardmannetjes werd ons niet gegund. We moesten het stellen met hun typisch geluid en enkele voorbijvliegende exemplaren.

De Zilvermeeuwen werden vaak gezien, zowel boven het meer als aan de „Lacken”. Nochtans zijn voor wat de meeuwen betreft enkel de Kokmeeuw, de Stormmeeuw en de Zwartkopmeeuw hier broedvogel. Laatstgenoemde werd alleen door de tweede groep waargenomen aan de Fuckslochlacke.

c) Hansag

Er blijft gelukkig nog een plaats voorbehouden voor de Grote Trap. Deze zwaarste vliegende vogel (18 kg) van Europa leefde lang geleden

tot in de buurt van Illmitz en Apetlon, waar ze in de graanvelden hun nesten maakten. Nu er omheen de dorpen nog enkel wijngaarden zijn, zijn de weinige Grote Trappen die er overblijven verhuisd naar de Oostenrijks-Hongaarse grens. Het gebied waar ze thans verblijven (tussen Tadt en het Einser Kanal) is volledig beschermd en mag niet betreden worden. De observatie dient vanop de weg te gebeuren. Begrijpelijkwijze was de spanning te snijden toen de bus richting Tadt reed. Maar het geluk was aan de kant van de Wielewalers. De twee groepen zagen respectievelijk 7 en 5 exemplaren. De waarneming van de balts alsmede van 2 laag over onze hoofden vliegende vogels gebeurde optimaal. Toen we uiteindelijk afscheid namen van deze „grote beesten”, zoals ze door één der deelnemers aan onze tocht werden gedoopt, zou ons aan de Hongaarse grens nog een verrassing wachten onder de vorm van een concert door de Krekelzanger. Het kon dit vogeltje helemaal niet schelen dat het aandachtig werd bekeken en bestudeerd via kijkers en telescopen, het zong gewoon zijn liedje verder.

Voordien hadden we reeds een Roodpootvalk met een prooi in zijn klauwen zien overvliegen,

terwijl groep 2 ook een Sakervalk observeerde. Een „arend” kon niet op naam worden gebracht en verder had de nabijheid van het Kapuvarenwoud geen „roofvogelverrassingen” meer in petto. We dienen ook aan te stippen dat op de momenten van ons bezoek aan dit gebied de atmosferische omstandigheden (geen termiek) niet ideaal waren voor de roofvogels.

d) Westelijke oever

De uitstap die een tikje als „toeristisch” werd aangekondigd met bezoek aan Mörbisch en Rust, werd een ornithologische belevenis door het bezoek, tijdens de voormiddag, aan de zandgroeven van Oslip. Deze met loofhout en struiken begroeide heuvel was een eldorado voor de zangvogels. De ganse route was een aaneengeweven lint van zangposten van de Nachtegaal. De meeste deelnemers moesten wel even hun veldgids consulteren omdat een voor hen volledig nieuwe soort zich openbaarde toen de Sperwergrasmus werd gehoord en gezien. Deze vertegenwoordiger van de oostelijke vogelwereld bereikt hier zijn westelijke verspreidingsgrens.

Het stadje Rust mag dan wel als hoofd-broedplaats voor de Ooievaar worden vermeld in de toeristische folders, toch is het zo dat we vanuit de kerktoeren slechts 7 bezette nesten konden tellen, dit is net evenveel als in onze verblijfplaats Illmitz. De Ooievaar die heel wat van zijn foerageergebied zag verloren gaan en daardoor in aantal sterk terugloopt, is stilaan ook een cultuurvolger geworden. Hij volgt net als de meeuwen de tractor op het veld om wat wormen mee te pikken en in de dorpjes bezoekt hij de tuintjes op zoek naar iets eetbaars ... onderzoekt hij zelfs de vuilnis-emmers!

De laatste Grote Trappen dienen streng beschermd

Foto: R. Tossin

Ooievaar

Foto: W. Dellafaille, BVNF

Tijdens de terugtocht naar Illmitz werd de enige Gierzwaluw van de reisperiode waargenomen.

NAWOORD

De Wielewaa reis naar de Neusiedler See is ornithologisch beslist een succes te noemen. Een totaal van 116 soorten op 5 dagen met geregeld per dag 65 à 70 soorten is zeker niet mis. De meeste vogels werden in goede omstandigheden en bij herhaling waargenomen. De typische vogels van de streek, waarop toch bepaalde verwachtingen waren gesteld, zoals Grote Trap, Kleine Klapenkster, Krekelzanger, Sperwergrasmus, Hop e.a. waren van de partij. Enkel de Buidelmee liet het afweten terwijl de Bijeneter enkel werd gehoord, doch niet gezien. Mogelijk viel voor deze twee soorten, mede door het koude voorjaar, de periode van onze reis iets te vroeg. Maar kom... dit is misschien een goede reden om nog eens terug te gaan.

Wanneer iemand over de Neusiedler See spreekt of schrijft, is hij op gebied van natuurbehoud zeer pessimistisch van toon. Van de poesta is het grootste deel verloren gegaan en verschillende „Lacken” werden drooggelegd en in cultuur gebracht. Ook de toename van de rietgordel is een probleem. Aan het huidige ritme (± 20 m per jaar) zou het meer in het jaar 2150 volledig dichtgegroeid zijn.

En toch, spijs dit alles wil ik die pessimistische lijn niet volgen en verkies ik hoopvol en optimistisch te blijven. Uit gesprekken met mensen van Illmitz konden we vernemen dat er op gebied van wijnbouw een verzaaiing is opgetreden en men spreekt zelfs al van overproductie. Zodoende lijkt het weinig waarschijnlijk dat nog waardevolle plassen zouden opgeofferd worden aan de wijncultuur. Ook worden maatregelen getroffen om een ongebreidelde toename van de rietgordel te voorkomen.

Tevens is er het gelukkige feit dat natuur-beschermers en natuurverenigingen meer inspraak krijgen en dat reeds heel wat gebieden het embleem „Naturschutzgebiet“ kregen. Zo is ondermeer ook de Lange Lacke in huur genomen door het World Wildlife Fund.

Enthousiast en met positieve verwachtingen voor de verdere evolutie van dit vogelrijke Neusiedlgebied hebben we de poesta en de wijngaarden weer achter ons gelaten.

Alvorens we weer het gordijn optrekken voor het volgende bedrijf van het „gewone dagelijkse leven“ wil ik graag een woord van dank richten tot de Heer Kroiss, natuurgids van Illmitz, voor de wandeling die we onder zijn leiding mochten maken, alsook voor de gegevens over de vogelstand en broedpopulaties van Seewinkel. Ik denk met vreugde terug aan de vriendschappelijke sfeer die onder de deel-

nemers heerste en mijn goede vriend A. Rodts bezorgde me de dagelijkse waarnemingslijsten van groep 2, terwijl E. Wellens ervoor zorgde dat groep 1 op het goede pad bleef. Voor de inzet die elk op zijn gebied leverde van harte dank.

Tijdens de terugreis heb ik al in de bus gezegd dat ik vergeefs naar de gepaste superlatieven heb gezocht om de waardering en de dankbaarheid weer te geven ten overstaan van onze reisleader H. Franckx die, zoals men het van hem gewoon is, alles tot in de puntjes had geregeld. Daarom houd ik het dan ook bij dit eenvoudig doch welgemeend zinnetje: Rik, van ganser harte: BEDANKT.

R. Deman, Kwade Veldenplein 8 bus 3,
2060 Merksem-Antwerpen

Roofdieren bij ons: de Otter

Pierre Freson

Van al de marterachtigen zijn de otterachtigen (onderfamilie *Lutrinae*) het best aangepast aan het leven in het water. Hun lichaam is langgerekt en cilindrisch; de staart, meestal lang en dik, eindigt op een punt; de poten zijn kort, met zwemvliezen tussen de vijf tenen. Voeg daarbij een glanzende korte vacht, ondoordringbaar voor het water, en dan wordt het meteen duidelijk dat het gehele lichaam speciaal geschikt is voor een lang verblijf in het water.

Er bestaan zes groepen (gewone Otters, Reuzeotters, Dwergotters, Kaapse Otters, Regenwoudotters en Zeeotters) met in totaal achttien soorten.

De Gewone Otter

Lichaamsbouw en kenmerken

Zoals het reeds hiervoor gezegd is voor de ottersoorten in het algemeen, heeft hij een typisch langgerekt lichaam, met een lange, buigzame, gespierde staart, niet afgeplat, dik aan de basis, en eindigend op een spitse punt. De voor- en achterpoten zijn kort, met zwemvliezen tussen de tenen en de vingers. De voetzolen zijn onbehaard. De rug is bruin, de buik witachtig grijs. Bij oudere dieren zijn de wangen, oorschelpvranden, hals en lippen ook witachtig. De vacht, gevormd door korte stijve

dekharen, met een zijdezachte, wollige ondervacht, wordt glanzend en ondoordringbaar voor het water gehouden doordat het dier ze regelmatig inwrijft met een traanachtig vocht, afgescheiden door speciale klieren.

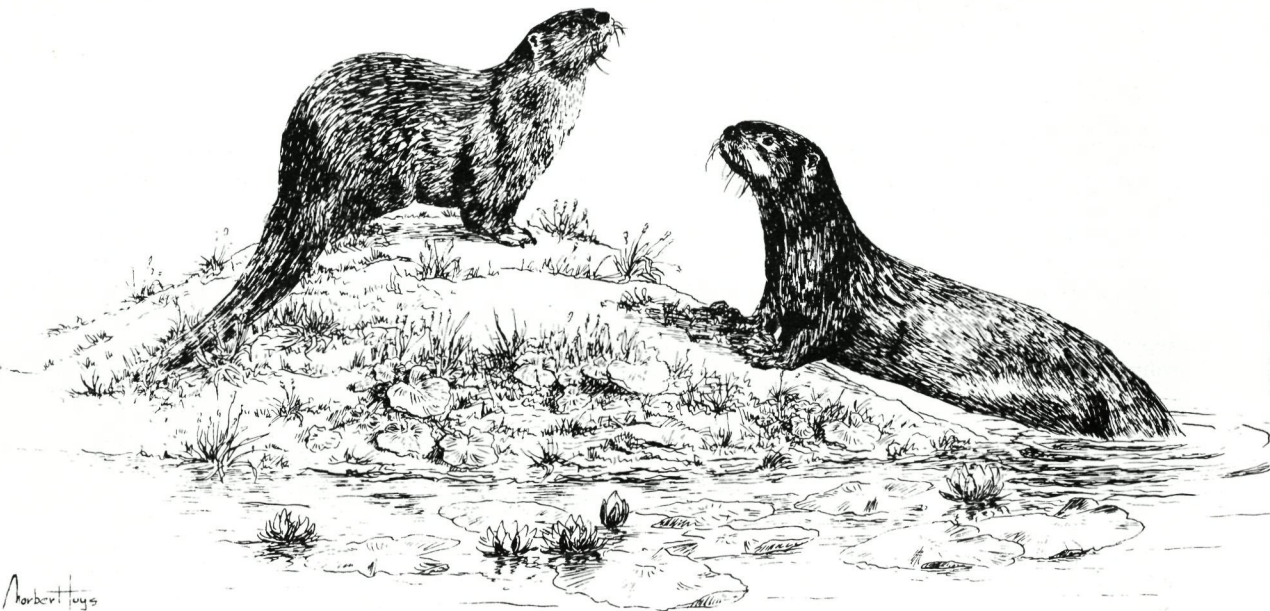
De kop is breed en afgeplat met zeer kleine oortjes. De gehoorgang, evenals de neusholten, worden spontaan afgesloten wanneer het dier duikt. De ogen zijn hoog in de schedel ingeplant, wat hem toelaat zorgvuldig en onopgemerkt de omgeving af te speuren wanneer hij boven water komt.

De lichaamslengte bedraagt 55 tot 100 cm, en de staartlengte 35 tot 55 cm. Het gewicht varieert van 7 tot 15 kg.

Geografische verspreiding

De Otter was verspreid in geheel Europa, maar wordt nu eerder zeldzaam. Hij leeft in grote delen van Azië (noordwaarts tot aan de poolcirkel) en in Noord-Afrika (Marokko en Algerië). Hij komt voor tot op een hoogte van 2.500 m. Volgens een voorzichtige schatting van de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren (NVBR) zouden er in ons land nog zowat 40 à 50 exemplaren leven.

Voor wat Vlaanderen betreft werd hij de laatste tien jaar praktisch niet meer waargenomen. Volgens mondelinge mededelingen zouden er nog enkele in de Kempen huizen, doch er

Tekening: N. Huys

moet ernstig met het verdwijnen van deze soort rekening worden gehouden.

In Wallonië leven de laatste Otters aan de Ourthe. De werken, ondernomen door het Ministerie van Openbare Werken om de Ourthe te kanaliseren tussen Nisramont en Bomal, zouden evenwel het einde kunnen betekenen van de otterpopulatie in Wallonië.

„Ultiem inventarisatie- en beschermingswerk moet binnenkort uitwijzen of het verlies van één der meest fascinerende roofdieren uit onze waterrijke ecosystemen te omzeilen valt. Mocht evenwel blijken dat de inlandse Otters als uitgestorven kunnen worden beschouwd, dan betekent dit een ontorende verschraling van onze van nature arme zoogdierenfauna” (Jan Desmet - *Wielewaal*, augustus-september 1982, blz. 296).

Biotoop en levenswijze

De Otter leeft schier altijd in de omgeving van het water en dan bij voorkeur aan langzaam stromende rivieren, beken met beboste oevers en grote meren. Verder vindt men hem in streken met veel vijvers en waterlopen en aan de monding van grote rivieren, waar hij in zee gaat en naar dicht bij de kust gelegen eilanden zwemt. Meestal verwijderd hij zich niet meer dan ongeveer 200 m van het water waarlangs hij woont. Hij is vooral tijdens de nacht actief.

Bij voedselgebrek of bij gevaar trekt hij over grote afstanden, en dit meestal via waterwegen. Indien nodig verplaatst hij zich evenwel ook over het land, waarbij hij zeer grote hoogteverschillen kan overbruggen. Hij heeft behoefte aan een territorium van 10 km². Binnen de grenzen hiervan komen gemiddeld twee tot drie dieren voor (b.v. twee volwassen

dieren en een jong). Dit brengt mee dat het aantal Otters in een bepaald gebied nooit zeer groot zal zijn.

Voedsel en jachtmethode

De Otter jaagt vooral 's nachts en dan nog liefst in de maneschijn. Hij is een zeer behendige en snelle zwemmer en duiker, die over een groot uithoudingsvermogen beschikt. Bij het zwemmen houdt hij de voorpoten tegen het lichaam, dat door de golvende bewegingen van de romp en de staart en door de duwbewegingen van de met zwemvliezen voorziene achterpoten wordt voortgestuwd. Volgens sommige waarnemers zou de Otter bij het vertrek met de vier poten roeien om na het bekomen van een grote snelheid nog enkel zijn staart en de golvende beweging van de romp te gebruiken om vooruit te komen (zoals een forel). De poten zouden dan nog enkel fungeren als roer. Hij draait zich dikwijls om en kan lange tijd op de rug of op de zijde zwemmen. Hij kan zes tot acht minuten onder water blijven.

Volwassen Otters jagen meestal alleen. Wijfjes met jongen zwemmen lange tijd samen met hen rond. In de paartijd zwemmen wijfjes ook veel in gezelschap van mannetjes. Op zoek naar voedsel leggen de Otters in één nacht vaak een afstand van vele kilometers af. Meestal zwemmen ze een rivier stroomopwaarts op en stropen dan de zijrivieren en beken af, waarbij ze alzo vaak ongemerkt gevaarlijk dicht bij huizen en dorpen komen. Tijdens de dag verbergen ze zich tussen het Riet en de struiken om de volgende nacht verder te trekken. Gewoonlijk keren ze pas na enkele dagen terug naar hun territorium.

„Tot uitsterven veroordeeld?”. Copyright Nationale Campagne Bescherming Roofdieren.

In dat territorium hebben ze vaste plaatsen om in en uit het water te gaan. Deze plaatsen vindt men gemakkelijk door de aanwezigheid van vele visschubben en afgepeuzelde karkassen en van de uitwerpselen van het dier. Het is dan ook te wijten aan deze noodlottige gewoonte dat de Otter heel dikwijls wordt gedood op deze plaatsen.

's Winters duikt de Otter door een gat in het ijs om te gaan jagen, terwijl hij regelmatig naar dit gat terugkeert om lucht te happen. Op de oever volgt hij meestal dezelfde paden (tussen het Riet of de struiken), die soms over een grote afstand kunnen worden gevolgd. Als de Otter vis wil gaat hij vlak boven de waterspiegel zitten loeren. Zodra hij een vis ziet, glijdt hij in het water, zwemt achter de vis aan en grijpt hem met de tanden. In ondiep water slaat hij met de staart op het water om de vissen in een bocht bij elkaar te drijven of om ze in een gat in de oever te jagen waar hij ze gemakkelijk kan vangen. Kleine vissen worden onmiddellijk opgegeten. De Otter gaat dan op de rug liggen en houdt de prooi met de voorpoten vast. Grote vissen brengt hij meestal aan land. Wanneer hij een ganse school vissen ontdekt zal hij zo dikwijls terug in het water gaan als hij vissen kan vangen. Pas als de laatste vis is gevangen zal hij aan zijn maaltijd beginnen.

De Otter leeft evenwel niet enkel van vis: Blankvoorn, Rietvoorn, Brasem, Zeelt, Karper, Snoekbaars, enz., maar ook van Woelratten en Muskusratten. Hij eet ook watervogels (en hun eieren) en dan vooral Meerkoeten, eenden en meeuwen. Tenslotte brengen kikkers, grote waterkevers en Mosselen een afwisseling in zijn menu.

Zoals van de Snoek wordt van de Otter verteld dat hij dagelijks zijn eigen gewicht aan voedsel gebruikt. In gevangenschap werd evenwel vastgesteld dat een otter van ± 7 kg. ongeveer 1 kg. voedsel per dag opneemt.

Geluid

Woedende Otters blazen of blaffen; dreigende dieren laten een nasaal grommen of een schrill kijkend krijsen horen. De bronstroep is een dof of grommend „oe-oe-oe”. Met vis in de muil laten ze een hoge fluittoon horen wanneer ze boven water komen. Nestjongen piepen als kuikens.

Voortplanting

De Otter graaft meestal zelf zijn hol. Soms betreft hij evenwel het hol van een Vos, een Das of een Konijn als dit dicht bij het water is gelegen. Wanneer hij zelf zijn nest maakt graaft hij dit onder de oeverbegroeiing, met een ingang die ongeveer een halve meter onder het wateroppervlak ligt. Van de ingang leidt een pijp naar de boven de waterspiegel gelegen woonplaats. Van daaruit loopt een luchtkoker naar het aardoppervlak. De opening van deze koker ligt steeds op een bijna ongenaakbare plaats zoals b.v. in het midden van een dichte braamstruik of tussen de verwrongen wortels van een oude wilg. Niets onderscheidt deze opening van de luchtopening van het nest van een Muskusrat. Zijn nest lijkt alzo zeer goed op dat van een Muskusrat.

De Otters zouden het gehele jaar door bronstig zijn. De voornaamste paartijden vallen evenwel in februari en in juli. In de paartijd leveren de mannetjes zware gevechten voor het bezit van een wijfje. De dracht duurt van 61 tot 63 dagen. Soms valt de ontwikkeling van de vrucht stil en in zulk geval duurt de dracht 9 tot 10 maanden. Het aanaal jongen bedraagt 2 tot 4. Ze worden blind geboren en meestal in de periode van april tot juli. De ogen gaan slechts open omstreeks de dertigste dag. De pels wordt gemakkelijk nat en daardoor verafschuwen ze het water. Ze zijn slechts volwassen na twee jaar.

Vijanden

In zijn natuurlijk milieu heeft de Otter weinig of geen vijanden te duchten. Gezien hij echter op vissen en watervogels jaagt wordt hij sedert decennia systematisch vervolgd en uitgeroeid door de mens, die alzo zijn enige geduchte vijand is. Op 9 juli 1889 werd door een K.B. van de toenmalige Minister van Landbouw en Openbare Werken De Bruyn de genadeslag gegeven aan de otterpopulatie in België. Bij art. 1 van dit K.B. werd een premie van 10 fr. voorzien voor elke gedode Otter, wat in die tijd een niet onaanzienlijke som was.

Deze campagne werd trouwens voor de promotors ervan een waar succes, gezien reeds tijdens de eerste helft van 1889 201 Otters werden gedood. In 1980 liep het aantal gedode Otters op tot 366 en in 1991 tot 359. In de loop van 6,5 jaar werden in België aldus 2.074 Otters gedood. (Jan Desmet in *Wielewaal*, aug.-sept. 1982, blz. 293).

In de twintigste eeuw werd de Otter verder afgeslacht, en dit niet alleen omdat hij zo-gezegd schadelijk was, maar ook vanwege de prijs betaald voor de mooie pels, en om als jachttrofee te eindigen bij de taxidermisten.

Daarenboven wordt het dier ernstig bedreigd door de teloorgang van de geschikte biotopen (ruilverkaveling, aanleggen van recreatiezones, reinigen en rechtekken van waterlopen, aanleggen van autowegen, enz.), de watervervuiling en het modern verkeer (verkeersslachtoffer).

Het verbieden van de jacht op de Otter vanaf het seizoen 1976-77 kwam waarschijnlijk te laat. Het voortbestaan van de Otter in ons land is meteen zeer problematisch geworden. Wij hopen, maar... vrezen!

Schadelijk ?

Gezien het grootste gedeelte van het ottermenu uit vis bestaat spreekt het vanzelf dat de Otters er ten allen tijde van beticht werden grote schade aan visstand en fuiken te veroorzaken. Jagers, vissers en viskwekers hebben de Otters steeds als stropers en plundersaars beschouwd. Alhoewel de Otter schade kan berokkenen aan een viskwekerij, wat dan volgens ons nog steeds wordt overdreven, menen we dat daarbuiten de aangerichte schade slechts bestaat in de verbeelding van hen die om gelijk welke redenen de Otter willen verdelgen.

„Het is aangetoond dat de Otter leeft van biologische overschotten en zich als viseter richt op kleine vissen en op soorten die talrijk voorkomen, dus op groepen waarbinnen de natuurlijke sterfte normaal groot is. Dit komt uiteindelijk de visstand ten goede” (Dr. E. Van der Straeten in „Bedreigde planten en dieren in Vlaanderen”, blz. 58-59).

*Pierre Freson, Putsebaan 193, 2850 Keerbergen
Uit het mededelingsblad van afdeling Demer en Dijle,
winter 1984.*

OTTERFONDS

De Nationale Campagne Bescherming Roofdieren is een nationale natuurbeschermingsorganisatie die zich inzet voor de bescherming van onze negen inheemse roofdieren: Wezel, Hermelijn, Buning, Boommarter, Steenmarter, Vos, Das, Wilde Kat en Otter en hun leefgebieden.

Het otterbeschermingsproject is een eerste aanzet tot een meer gestructureerd beleid ten aanzien van de Otter en zijn biotopen, om zo de perspectieven tot overleven te verbeteren.

Naast het voeren van een sensibilisatiecampagne en het doorvoeren van wetenschappelijk onderzoek terzake, wil de NCBR overgaan tot een daadwerkelijke bescherming van de Otter in België. Om dit te verwezenlijken werd het Otterfonds opgericht. De bedoeling ervan is de nodige financiële middelen in te zamelen om projecten die rond de Otter zijn gepland te financieren. Het fonds krijgt de steun van talrijke natuurverenigingen en culturele organisaties. Ook u kan een bijdrage leveren door een gift over te maken op rekeningnummer 068-0776500-42 t.n.v. de NCBR-Gavere onder vermelding „Otterfonds”. Of door lid te worden van de NCBR (minimum 350 fr.). U ontvangt dan het kwartaaltijdschrift „Carnivora”.

Nadere inlichtingen en een gratis folder kan u aanvragen bij de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren, Postbus 10 te 9740 Gavere.

ZOEKERTJES

Gevraagd: Fr. Berge's „Schmetterlingsbuch nach den gegenwärtigen Stande der Lepidopterologie”. Herausgegeben von Prof. Dr. H. Rebel in Wien. Neunte Auflage. Stuttgart 1910. E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung. Nägele & Dr. Sproesser. Prof. Dr. Ernst Hofmann „Raupen der Grosse Schmetterlingen Europas”. Stuttgart. Hoffman'schen Verlags. A. Bleil 1893. Schepers Maurice, Bokrijk 23, 3520 Zonhoven, tel. 011/81 46 89

Te koop gevraagd:

Grasduinen: alle jaargangen van vóór 1981 en na 1983

Ornis Brabant: alle jaargangen van vóór 1975 (+ n 68 van '76, nr 72 van '77, nr 77 van '78)

Limosa: alle jaargangen van vóór 1982 en jaargang 58 ('85)

V.O.T.: jaargang 8 en 9 (1984-1985)

De Lepelaar: 1976 nr 42, 43, 44 / 1977 nr 48, 49 / 1978 n 54 / 1979 nr 60, 61

Vogels: 1984 nr 21, 22, 23, 24 en 1985 volledig

British Birds: alle jaargangen van vóór 1980.

Chris Snyers, Frans Van Dunlaan, 33, 2610 Wilrijk

Een natuurreserveaat in de kijker.

De Vlassenbroekse Polder en het Wielewaalreservaat te Dendermonde

Jozef Dierckx, Gustaaf Van Gucht, Gilbert Verbeken

Provincie: Oost-Vlaanderen
Gemeente: Dendermonde-Baasrode
Oppervlakte: 4 ha 81 a
Eigenaar: De Wielewaal - Stad Dendermonde
- Private eigenaar
Jaar oprichting: 1978
Conservator: Frans Van de Voorde
Kasteelstraat 180
9360 Buggenhout
(tel. 052/33 31 09)

VOORWOORD

„O 't ruischen van het ranke riet...”

Neen beste lezer, op het einde van de jaren '70 ruiste er niet veel Riet meer in de Vlassenbroekse Polder. De schorren waren deels begroeid met wilg, deels overwoekerd door ruigteplanten, waaronder bijzonder veel Grote Brandnetel. Hier en daar een schaarse rietopslag, als getuige van het verleden. Om van het oorspronkelijke landschap iets over te houden was beheer dringend nodig. Nare ervaringen met beheerswerken op andermans eigendom — zo kapten we nog Knotwilgen in een ijzige koude, Knotwilgen die enkele maanden nadien werden omgezaagd — weerhielden ons van groots opgezette beheerswerken. Zeker in een gebied als de Scheldeschorren moeten beheerswerken op lange termijn gepland worden en de continuïteit moet dan ook kunnen verzekerd worden. Huren is goed, zolang de eigenaar voor dit, voor hem althans, waardeloos gebied geen betere of winstgevender bestemming vindt. De hoogste graad van vrijwaring bekomt men door aankoop, hoe moeilijk dit ook in de principes van een natuurvereniging past.

In maart 1978 komt hierin voor onze afdeling grote verandering. Voorzitter Mark Aerts leest in de krant dat enkele percelen schorregebied openbaar verkocht worden. Een beperkt overleg, en enkele dagen later, op 21 maart 1978,

koopt hij in naam van de Wielewaal de eerste percelen, ± 59 aren. Een beetje verwondering overal, ook in eigen rangen. Een actie wordt gestart om de nodige fondsen bijeen te brengen. De wagen is aan het rollen.

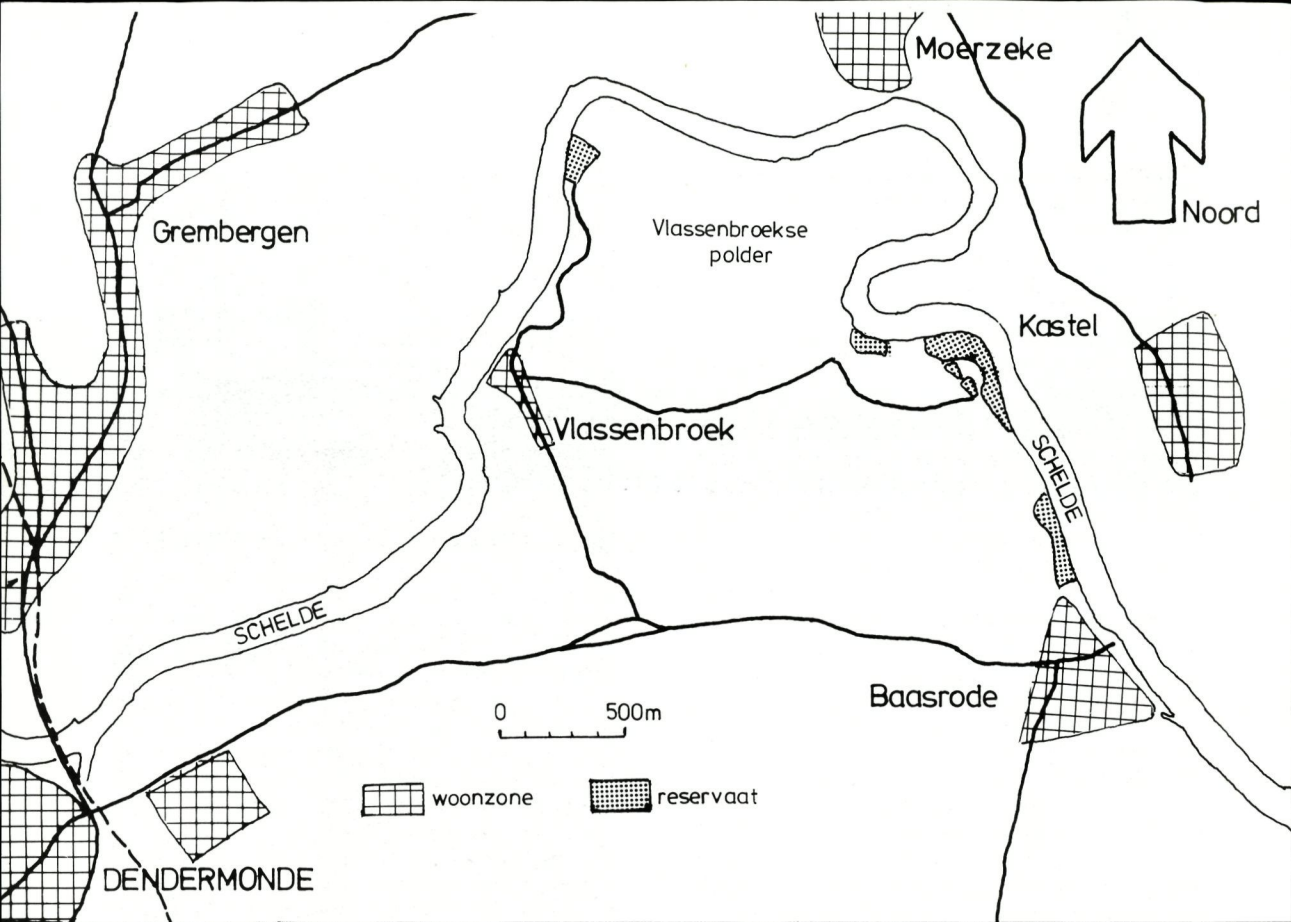
Vanaf dit moment zet Gustaaf Van Gucht zich intensief in om nog interessante percelen op te sporen. Feit is dat we na een tijd een praktisch aaneengesloten gebied verwerven.

De nood aan een gecoördineerd beheer dringt zich op. Frans Van de Voorde wordt conservator en de eerste beheerswerken gaan van start. Na een paar jaar zien we er reeds de resultaten van... meer dan bemoedigend. De gemaaide en gekapte percelen staan vol met prachtig Riet.

WAAROM NATUURBEHEER IN DE VLASSENBOEKSE POLDER?

Om enig inzicht te krijgen in de waarde van ons reservaat binnen de Vlassenbroekse Polder is het nuttig even de omgeving, het hele gebied te bekijken.

Ons reservaat vormt met de Vlassenbroekse Polder één geheel. Deze is ongeveer 300 ha groot en is gelegen binnen een Schelde-meander (Scheldebocht). In het noorden wordt het gebied gebufferd door het natuurgebied 'De Kramp', op het grondgebied van Moerbeke. De Vlassenbroekse Polder maakt deel uit van de vroegere gemeente Baasrode, nu Dendermonde, en was oorspronkelijk een alluvium (bevoeiingsvlakte) van de Schelde. Deze alluviale vallei, gelegen binnen talrijke Scheldebochten, wordt gevormd door lage vlakke stroken die op 1 - 3 m boven het L.W.-niveau van de zee liggen. Dit betekent dat vóór de eerste indijking het gebied regelmatig overstromde. Sommige delen overstromden bij elke hoogwaterstand van de Schelde, andere enkel bij springtij. Vanaf de 14de eeuw is de mens gaan indijken, met als doel het omzetten

van de begroeiingsvlakte in vruchtbaar weiland. Dit lukte slechts gedeeltelijk. Op de hoogst gelegen gronden kon voldoende ontwaterd worden. De lager gelegen marginale gronden werden met wijnen (hak- of snijwijnen van wilg) beplant. Later zou hier ook de Canadapopulier zijn intrede doen. De percelen die te nat en niet te ontwateren waren bleven gewoon liggen en vormen nu nog interessante restanten die ons een beeld geven van de vroegere flora van de meander.

Typisch bijvoorbeeld zijn de rietkraagjes binnen het gebied, de Moerasspiraea, de Waterviolier, de Slanke Sleutelbloem, enz.

Cetti's Zanger, Blauwborst, Klapenkster, Kleine Karekiet, Rietgors zijn voor dit biotoop kenmerkende vogels.

De buitendijkse gronden, schorren (ook uiterwaarden genoemd), werden gedeeltelijk met griendhout beplant en bestonden oorspronkelijk uit rietland, waarvan we nog fraaie stukken terugvinden. In sommige gevallen legde men zelfs kleine dijkjes (zomerdijkjes) aan rond deze schorren. 's Winters bevroorde men de schorren en bleef een sliblaag achter, wat voor bemesting zorgde. De grienden die door gebrek aan verdere interesse onbeheerd achterbleven evolueerden naar wilgenhak-

houtbosjes, op die plaatsen waar weleer welig Riet groeide. Op de vroeger bewerkte schorren ontstonden ruigteplanten door de overdreven bemesting (brandnetels, grassen, e.d.). Het grootste gedeelte van ons Wielewaalreservaat (4 ha 30 a) bestaat precies uit voornoemde schorren. Onze hoofdbetrachting is dan ook de schorren zodanig te beheren dat de oorspronkelijke begroeiing terugkeert of, op die plaatsen waar ze nog aanwezig is, behouden blijft.

Dergelijke zoetwaterschorren met hun soms specifieke flora en fauna zijn in ons land een zeldzaamheid geworden. Een reden te meer om hier een passend beheer te voeren.

Iets totaal anders zijn de twee wielen die we beheren (samen 50 aren), gelegen binnen de dijk, maar vlakbij de schorren. Deze wielen zijn ontstaan na dijkdoorbraken en herbergen een unieke flora. Indien we deze zeldzame flora willen behouden of zelfs bevorderen zal hier eveneens een passend beheer noodzakelijk zijn.

Anders gesteld willen we dus een bepaald stadium uit een begroeiingsevolutie vasthouden. Zonder beheer zouden die gebieden langzaam maar zeker naar de climaxvegetatie — bos — overgaan, wat dan ook betekent dat

bijvoorbeeld typische dieren voor dit tussenstadium zullen verdwijnen wanneer het vegetatietype zelf verdwijnt.

DE VLASSENBOEKSE POLDER

De Vlassenbroekse Polder werd volgens het gewestplan Dendermonde in drie belangrijke zones ingedeeld.

a) *De woonkern Vlassenbroek*: Het typisch kerkje (einde 16de eeuw) vormt samen met nog enkele oude huisjes een harmonisch geheel met het landschap. Betreurenswaardig is wel de nieuwbouw, waarvan de bouwtrant geen rekening hield met de cultuurhistorische oude woonkern. Positief is dat de uitbreidingszone voor woningbouw hier zeer beperkt is.

b) *Natuurgebied*: ongeveer de helft van de Vlassenbroekse Polder.

c) *Natuurreserveaat*: het resterend gedeelte van de Polder.

Het reserveaat, beheerd door de Wielewaal, ligt volledig in de reservaatzone.

Er dient hier opgemerkt dat de bestemming op het gewestplan niet steeds de garantie inhoudt dat het betreffende gebied ook daadwerkelijk volgens de aangeduide bestemming wordt behandeld. Het is de taak van natuur- en milieugroeperingen alert te zijn wat de toepassing van het gewestplan betreft.

Zo bijvoorbeeld is de waterbeheersing van de Vlassenbroekse Polder van zeer groot belang voor de moerasvegetatie. Vroeger was dit probleem van minder belang daar de afwatering relatief traag gebeurde via sluizen die enkel bij het laagtij van de Schelde het water konden afzetten. Sinds de ingebruikname van het pompemaal en het hercalibreren van de waterlopen binnen de polder, waardoor een versnelde afvoer van het water mogelijk wordt, stelt het probleem zich scherper.

Technisch is het nu mogelijk om de oppervlaktewatertafel door bemaling merkkelijk lager te brengen dan vroeger het geval was. Met als gevolg dat eveneens in de volgens het gewestplan aangeduide reservaatzones de moerasvegetatie zou kunnen verdwijnen. Alles hangt hier dus af van de goodwill van het Polderbestuur. Landschappelijk vormt de Vlassenbroekse Polder een harmonisch geheel, bestaande uit weilandjes, populierenbossen, wilgenstruwelen en moerassen. Dit landschap is voornamelijk door de mens verwezenlijkt, door de kleinschalige landbouw die, weliswaar onbewust, het mooie, het natuurlijke, het landschappelijke niet uit het oog verloor.

De Vlassenbroekse Polder maakt deel uit van

Moerasspiraea, typische plant van het alluvium.

Foto: G. van Gucht

het ontwerp 'Natuurpark Scheldeland', dat zich uitstrekt van Dendermonde tot Kruibeke.

De recreatie binnen de Vlassenbroekse Polder beperkt zich voornamelijk tot passieve recreatie, zoals wandelen. Verder bevinden er zich aan de rand van het gebied een aantal visvijvers. Het onwettig graven van visvijvers is hier beperkt gebleven, mede door het waakzaam toezien van de plaatselijke milieugroep.

ACTIVITEITEN VAN ONZE WIELEWAALAFDELING BINNEN DE VLASSENBOEKSE POLDER

- Beheer van het Wielewaalreserveaat.
- Tot voor kort het beheer van de uitgestippelde wandelpaden in de Polder. Door de V.V.V.-Dendermonde werd een nieuwe wandelfolder uitgegeven waaraan wij onze medewerking hebben verleend.
- Het ter beschikking stellen van natuurgidsen voor het begeleiden van wandelingen in de Polder.
- Natuursamenwerking met R.A.L.D.E.S. om met alle wettelijke middelen natuurschendingen tegen te gaan binnen ons werkingsgebied, meer bepaald binnen de Vlassenbroekse Polder.

Geul in het schorregebied

Foto: F. van de Voorde

EIGENDOMSSTATUUT VAN DE VLASSENBOEKSE POLDER EN ONS RESERVAAT

De Vlassenbroekse Polder is voor 90 % privaat bezit, de overige 10 % zijn voornamelijk bezit van het Polderbestuur, de Stad Dendermonde en de Belgische Staat (Dienst der Zeeschelde). 2 ha 88 a van ons reservaat (op 1 maart 1985: 4 ha 81 a) is eigendom van de Wielewaal. We huren (voor een periode van 9 jaar, tegen één frank per jaar) 1 ha 64 a van de stad Dendermonde en ongeveer 29 a van een private persoon.

HET POLDERBESTUUR VAN VLASSENBOEK

Het Polderbestuur kan men vergelijken met een Gemeentebestuur, maar dan in meer beperkte zin. Dit bestuur verdedigt de belangen van de ingelanden (diegenen die een eigendom hebben in de Polder).

Het bestuur zorgt eveneens voor de waterbeheersing en het wegnnet binnen de Polder. U zult begrijpen dat het Polderbestuur niet steeds die doelstellingen nastreeft die wij voor ogen hebben. Dit is in zekere zin begrijpelijk. Erger wordt het wanneer hun intenties afwijken van de reglementeringen die voor dat gebied zijn vastgelegd in het gewestplan, bv.

door het verhardten van de wegen in de reservaatzone zonder over de nodige vergunningen te beschikken, het niet verbaliseren bij onwettig gegraven visvijvers e.d.

Er is tot op heden nog geen goede samenwerking met het Polderbestuur tot stand gekomen. Hieraan liggen ook andere dan louter beleidsproblemen ten grond. We hopen echter dat in de toekomst het Polderbestuur meer oog zal hebben voor de landschappelijke en natuurhistorische waarde van de Vlassenbroekse Polder. Zij hebben hier immers een zware verantwoordelijkheid te dragen.

DE GEHEIMEN VAN ONS RESERVAAT ONTSLUIERD

Ons reservaat bestaat uit een binnendijs en een buitendijs (tussen Schelde en dijk) gedeelte, die sterk van mekaar verschillen. Het binnendijs gedeelte omvat 2 wielen, elk in een verschillend verlandingsstadium. Het buitendijs gedeelte bestaat uit schorren.

a. Wielen

Een eerste vereiste om een biotoopstudie uit te voeren is natuurlijk een inventaris van de aanwezige flora opstellen.

Als voorbeeld nemen we hierbij het meest oostelijk (minst verlande) gelegen vijvertje. Voor de juiste localisatie: zie kaartje.

De namen van de aanwezige planten werden zodanig gerangschikt dat degenen die typisch zijn voor een basisch, voedselrijk milieu vooraan komen, terwijl diegenen die typisch zijn voor een zuur, voedselarm milieu achteraan in de lijst terug te vinden zijn.

Smeewortel, Grote Lisdodde, Bitterzoet, Gele Lis, Echte Witbol, Leverkruid, Groenwier, Kattestaart, Dikkopmos, Moerasvergeetmijnietje, Kleine Basterdwederik, Wijfjesvaren, Pitrus, Oeverzegge, Stomp Sterrekroos, Sterremos (*Mnium selegieri*), Pinksterbloem, Moeraswalstro, Moerasmuur, Bergbasterdwederik, Waterzuring, Cyperzegge, Wolfspoot, Kleine Watereppe, Grote Watereppe, Platmos (sp.), Kale Jonker, Gevleugeld Hertshooi, Scherpe Zegge, Smalle Stekelvaren, Hennegras, Veenmos.

Om nu te weten te komen in welk stadium het verlandingsproces van dat vijvertje zich bevindt moeten we uiteraard eerst terugkeren naar zijn ontstaan. We doen dus een hele stap terug in de tijd...

Ter hoogte van ons reservaat doet zich een dijkdoorbraak voor. Het kolkende water schuurt een kuil uit achter de bres. De techniek die toen werd gehanteerd om zulke bressen te dichten bestond erin een aarden wal op te trekken rond die kuil. De 2 binnendijkse vijvertjes die we nu kennen zijn het resultaat van zulk een ingreep. Vijvertjes die op zulke wijze ontstaan noemt men wielen. Uit de vorm van de huidige dijk kunnen we afleiden dat elk poeltje bij een verschillende dijkbreuk is ontstaan. Het meest westelijke van de 2 is het

oudste, daar het zich nu in een veel verder gevorderd stadium van verlanding bevindt (er is geen open water meer).

De wielen in ons reservaat zijn echter niet gaan verlanden als een doorsnee-wiel. De diepte van dit laatste kan immers 25 meter bedragen, wat verlanding praktisch onmogelijk maakt.

Drijfteil en drijfzoomvorming behoren tot de mogelijkheden, maar de ervaring leert ons dat de kans hiertoe klein is. Meestal behouden zulke plassen praktisch volledig hun open water en treft men slechts een smalle strook oevervegetatie aan. De enige reële mogelijkheid waardoor deze vijvers zouden kunnen verlanden is een langdurige slibaanvoer van buitenaf. Deze situatie is zeker niet geldig in ons reservaat, terwijl we zelfs uit de planten-inventaris kunnen afleiden dat we hier te maken hebben met het verlandingsschema van een laagveenplas. Dit betekent dat die poeltjes waarschijnlijk nooit meer dan een 4-tal meter diep zijn geweest en dat de dijkdoorbraken niet groot zijn geweest. Daar zijn de uitgeschuurde putten te ondiep voor.

De verlanding van zo'n laagveenplas wordt ingezet door forse waterplanten zoals Witte Waterlelie en Gele Plomp. Zij zorgen samen met het plankton voor een hoeveelheid organische afval dat de bodem beetje bij beetje zal verhogen (= vorming bodemslib of guttya). Hierop volgt, naar de oever toe, een dynamische oevervegetatie, bestaande uit grote moerasplanten zoals Lisdodde en Waterzuring. In dit stadium beginnen de drijfzomen een grote rol te spelen. Een drijfzoom is niets anders dan een vegetatiemat die vanaf de

Voór en ná beheerswerken

Foto: F. van de Voorde

Veenvorming in het wiel

Foto's: G. van Gucht

oever het water ingroeit en op het water drijft. Op deze zoom kunnen zich dan weer verschillende andere planten vestigen. Pioniers op dit terrein zijn Cyperzegge en Waterscheerling. Zij zorgen ervoor dat de mat tot een hecht geheel wordt samengevlochten, zodat ook Lisdodde, Waterzuring, Grote Boterbloem, Moeraswalstro, Pinksterbloem, Wolfspoot, Watermunt en Witte Waterkers hun intrede kunnen doen.

Het is in dit stadium van de evolutie dat zich een uniek proces gaat voltrekken. Daar de drijfzoom op het water drijft wordt hij met elke regenbui als het ware uitgeregend. Alle voedingszouten worden eruit gespoeld, zodat men in feit een voedselarme waterlens krijgt, bovenop een voedselrijk milieu (veroorzaakt door het organisch afval dat in het water terecht komt). In zo'n voedselarm milieu kunnen zich nu planten ontwikkelen die een verzurende invloed hebben op de omgeving. Op de eerste plaats zijn dat mossen. Hun stofwisseling is ervoor verantwoordelijk dat er een hele hoeveelheid waterstofionen aan het water worden afgegeven, zodat dit water verzuurt (hoe meer H^+ ionen, hoe zuurder). In zo'n situatie kan zich theoretisch Veenmos vestigen. Let wel...

kan zich vestigen. Want het is lang niet zo zeker dat de sporen van Veenmos daar in de zaadbank aanwezig zijn. (Met zaadbank wordt het geheel van zaden en sporen bedoeld die zich in een bepaalde bodem bevinden. Welke zaden hiervan nu gaan kiemen wordt bepaald door de specifieke plaatselijke omstandigheden zoals zuurtegraad, vochtigheidsgraad, temperatuur...)

Toch vinden we Veenmos in het minst verlandende wiel. De vraag stelt zich dus: 'Vanwaar komt dit Veenmos? We zitten hier toch niet in de Hoge Venen?'. De bodemkaart geeft ons het antwoord. Ten zuiden van het vijftiende waarin we Veenmos aantreffen begint op zeer geringe diepte een veensubstraat. Dit duidt de vroegere loop van de Schelde aan: veenvorming treedt steeds op aan de traagstromende kant. Dit veensubstraat is een bewijs dat de Schelde vroeger een heel andere loop volgde: praktisch rechtdoor, grof geschetst, zonder de nu bestaande grote U-vormige bocht te beschrijven. In het NW van de Vlassenbroekse Polder wordt nog zo'n veenstukje teruggevonden, wat dan weer het ontstaan van de kleinere noord-oostelijke meander verklaart.

Dit veensubstraat heeft nu de merkwaardige

eigenschap zaden en sporen als het ware te conserveren (door middel van bepaalde zuren die rotting verhinderen). Toen dit veensubstraat aan de oppervlakte lag moet er dus, logischerwijze, veenmos aanwezig geweest zijn. Later werd dit substraat bedekt met een dunne kleilaag (door overstroming van de Schelde of aangevoerd door de wind) en verdween ook het Veenmos. In de zaadbank bleef het echter aanwezig. Toen het wiel, vlak aan de rand van dit veensubstraat, ontstond, zag ook het Veenmos kans om zijn kop terug op te steken. In het andere poeltje is dit nooit gebeurd om de eenvoudige reden dat dit niet in dit veengebied gelegen is.

Alle planten die op de drijfzoom aanwezig zijn beginnen een enorme hoeveelheid organisch afval te produceren. De bodem wordt dan ook constant opgehoogd. Aan de oever doet het Riet zijn intrede. Naarmate de tijd vordert groeit dit Riet verder de drijfzoom op. Gevolg hiervan is: de eens voedselarme drijfzoom (cfr. waterlens) wordt nu voedselrijk. De oorzaken zijn tweërlei:

a. De enorme hoeveelheid organische afval geproduceerd door het Riet.

b. De vlezige wortelstokken van het Riet die de grote hoeveelheid voedingszouten over wel 15 meter kunnen transporteren.

Als gevolg van het steeds verder oprukkende Riet doet de verruiging haar intrede. Ook de populierendreef tussen de 2 wielen is daar niet vreemd aan: de bladafval zorgt voor een ongewenste toevoer van organisch materiaal. Fijnere planten zoals Moeraswalstro, Pinksterbloem, Gele Waterkers, Moeraskers en Vergeetmenietjes moesten wijken voor echte ruigtekruiden als Harig Wilgeroosje, Valeriaan, Wederik, Kattestaart, Smeerwortel, Leverkruid

en Moerasspiraea. Allemaal grote, forse, stikstofminnende planten die de omgeving voor zich opeisen. Gele Lis, zeggen en Poelruit gaan achteruit. Ook de mossen verdwijnen naarmate het Riet verder oprukt. Het is daarom ook dat het Veenmos dat we nu nog vinden practisch aan de rand van het open water staat. Enkel daar is het Riet nog niet doorgedrongen en heeft men dus nog een voedselarme situatie.

Beheer

Het beheer van deze poel moet er dus op afgestemd zijn het Riet zorgvuldig weg te maaien en het strooisel af te voeren. Zo creëren we opnieuw die voedselarme omgeving die zo noodzakelijk is voor het overleven van het Veenmos.

Tijdens het maaien moet er wel voor gezorgd worden de drijfzoom zo weinig mogelijk te betreden, vooral in de omgeving van het Veenmos. Betreden heeft immers tot gevolg dat het voedselrijke water dat zich onder de zoom bevindt naar boven wordt geperst zodat er voedselrijk water op de zoom komt te staan, met alle gevolgen vandie. Het zou dus regel moeten zijn dat enkel gemaaid wordt als de grond hard bevroren ligt.

Na goed beheer evolueren we dus naar een veenmosrietland, een uniek biotoop voor België. De rietkraag gaat zich verdichten, terwijl de ruigtekruiden worden teruggedrongen. Door de afvoer van het maaisel en het strooisel (waarin brandnetel wortelt) behouden we dus toch een voedselarme omgeving, wat de uitbreiding van het Veenmos mogelijk maakt.

Bij wintermaai kan het Riet terug uitstoelen (elke 's winters gemaaide rietstengel vormt drie nieuwe knoppen), verruiging wordt tegengegaan en de evolutie naar een brandnetelveld met wilgenopslag wordt belet.

Zomermaai vernietigt de rietkraag en zou één of ander hooiland doen ontstaan. Ook dit biotoop biedt interessante mogelijkheden (cfr. orchideeën). De vraag is echter of het op deze plaats geoorloofd is een hooiland te creëren ten koste van het Riet.

Toch heeft dat hooilandbeheer ook zijn voordelen. Een hooiland vereist een zomermaai, wat een spreiding van de beheersactiviteiten over het gehele jaar mogelijk maakt. Van het ene op het andere jaar kan je resultaten verwachten. Een bekende techniek bestaat er immers in de volledige rietkraag er als het ware af te pellen en met mesthaken op te rollen zodat de onderliggende zaadbank onmiddellijk vrij komt te liggen en je reeds het volgende jaar een grote variatie aan planten krijgt.

Dotterbloem, var. *araneosa*

Foto: F. van de Voorde

Deze pluspunten mogen echter niet als reden voor die keuze van beheer worden gebruikt. Misschien nog even opmerken dat wanneer het Veenmos zich in de minst verlande poel serieus uitbreidt, de wintermaai zal moeten vervangen worden door een voorzichtige maaier in het voorjaar.

De meest verlande poel kan niet evolueren naar een veenmosrietland omdat hij niet gelegen is op een ondergronds veensubstraat. We hebben er ook nog geen Veenmos aangetroffen. Bovendien wordt de volledige oppervlakte van de poel ingenomen door Riet, wat de kans op een voedselarm plekje, geschikt voor Veenmos, eerder klein maakt. Naar alle waarschijnlijkheid evolueert deze vijver naar een gewoon rietland (door aan wintermaai te doen uiteraard). Ook hier blijft het raadzaam enkel te maaien als de grond volledig bevroren ligt om de kans op een mogelijke ontwikkeling van Veenmos niet uit te sluiten.

b. Schorren

Het stadium van overbemesting is hier verder gevorderd dan binnendijs. Oorzaak hiervan is de grote hoeveelheid slib dat wordt afgezet door de Schelde. Daarom ook is de rietkraag daar op sommige plaatsen gedegenereerd en vinden we er enorm veel brandnetels en wilgen. Deze wilgen zijn er vroeger ook gedeeltelijk aangeplant om als zogenaamde 'wijken' dienst te doen.

Beheer

Ook hier moeten we aan wintermaai doen zodat de verruiging wordt tegengegaan en het Riet zich terug kan uitstelen.

We mogen zelfs verwachten dat er zich Dotterbloemen zullen vestigen tussen het Riet, hetgeen reeds gedeeltelijk is gebeurd: *Caltha palustris arancosa*. Deze situatie vind je enkel terug langs Schelde en Durme omdat het hier om een speciale variëteit gaat die zich in de getijdenzone kan vestigen. Door beheer streven we hier dus naar een dotterbloemrietland. Hier kan wel gemaaid worden als de grond niet hard bevroren ligt.

Onze taak is nog ver van af. Elk jaar zullen we in functie van het opgestelde beheersplan

werken dienen uit te voeren waarbij we veel hulp kunnen gebruiken. In principe wordt er iedere zaterdag van januari, eventueel februari, in het reservaat gewerkt door vrijwilligers, al dan niet lid van onze vereniging. Langs deze weg richten we een oproep tot diegenen die hieraan willen meewerken. Gelieve u hiervoor in verbinding te stellen met de conservator.

FINANCIERING VERDERE AANKOPEN

Ook financiële hulp is welkom want onze actie loopt verder. Het landschap langs de Schelde is té mooi om het onder onze generatie te laten verloren gaan.

In de mate van het mogelijke zullen nog stukken schorre in de onmiddellijke omgeving van ons reservaat aangekocht worden. Om dit te helpen financieren doen we beroep op uw medewerking:

- U kan een gift storten op rekeningnummer 441-6154139-25 van Wielewaaal 's Heerenbosch p.a. Ravestraat 79, 9360 Buggenhout. Giften van 1.000 fr. of meer zijn aftrekbaar van de belastingen.
- Er zijn nog steeds zelfklevers van ons reservaat te koop tegen de prijs van 20 fr. Een zelfklever staat voor één m² grond. Wie zelfklevers wil kopen of verkopen neme contact op met het afdelingssecretariaat: Hanestraat 164, Buggenhout.

VOOR MEER INFORMATIE:

- Een folder van V.V.V.-Dendermonde is te bekomen op bestelling bij de conservator (tel. 052/33 31 09) en dit tegen de prijs van 40 fr. Hierin zijn de wandelingen door de Vlassenbroekse Polder vervat; tevens andere wandelroutes in Groot-Dendermonde.
- Geleide wandelingen door de Vlassenbroekse Polder met bezoek aan het reservaat dienen aangevraagd via de conservator of een natuurgids van het reservaat.
- Er is mogelijkheid tot het combineren van een wandeling met een bezoek aan het scheepvaartmuseum te Baasrode. Dit museum is gevestigd in de St.-Usmarusstraat te Baasrode.

J. Dierckx, Ravestraat 79, 9360 Buggenhout

G. Van Gucht, Kasteelstraat 250, 9360 Buggenhout

G. Verbeken, Lemmeken 37, 2910 Malderen

Ons reservatenfonds viert zijn 6e lustrum. Dertig jaren op zoek naar financiële middelen om onze bedreigde natuur veilig te stellen. Ook u kunt helpen door een gift, hoe klein ook. Voor schenkingen vanaf 1.000 fr. ontvangt u een fiscaal attest.

Voor u gesprokkeld

— Canadese Ganzen die in wilde staat in Zuid-Engeland broeden gaan ruïen in Schotland.

— Aalscholvers durven, zoals jagers doen, hun 'tegenstrevers' achtervolgen totdat ze hun voedsel uitbraken. Slachtoffer bij de waarneming was een Jan-van-Gent.

— Het mannetje van de Witte Kwikstaart gebruikt de „sjie-wie“-roep om soortgenoten erop attent te maken dat het biotoop bezet is.

— Nieuw-Zeeland heeft de tot nu toe oudste wilde vogel in haar natuur: het is een wijfje Albatros (*Diomedea epomophora*) dat 54 jaar oud is en elk jaar komt broeden in de kolonie van Taiaroa Heads.

— Een 2000-tal Witte Kwikken gebruiken de brouwerij van Carlsberg in Nothampton als slaapplek.

— Een Kokmeeuw die een nestjong van een Meerkoet wou vangen, werd door een adulte Meerkoet besprongen, onder water gehouden tot hij verdronk; een Zwarte Kraai onderging reeds vroeger hetzelfde lot.

— Algemeen wordt aangenomen dat de Deen Mortensen de 'uitvinder' is van het ringonderzoek; Duitse wetenschappers zijn tot het besluit gekomen dat het merken van vogels reeds beoefend werd in de Oudheid, deels op tamme en deels op wilde vogels.

— Volgens een Zweeds onderzoek komen zomervogels zoals Gekraagde Roodstaart en Zomertaling in het voorjaar in Zweden later aan dan 25 jaar geleden; korte afstandstrekken zoals Kievit, Graspieper en Witte Kwik komen, gemiddeld, vroeger aan.

— In Eeklo (Oost-Vlaanderen) is de afstamming nagegaan van een albino-Merel; de ouders waren als pullus beide in hetzelfde nest geringd en waren dus broer en zus.

— De Noordse Stern is bij iedereen bekend als lange afstandstrekker nummer één die jaarlijks zo'n 24.000 kilometer trekkend aflegt; de Noordse Pijlstormvogel kan er nochtans ook wat van: Britsgeringde vogels werden teruggemeld uit Frankrijk, Spanje, Portugal, Ghana, Zuid-Afrika, Canada, de Bermudeilanden, Brazilië, Argentinië en Australië.

— 90 % van de Grutto's die in Europa

broeden, broeden met zo'n 100.000 koppels in Nederland.

— Twee bekende Britse ornithologen zijn in Turkije gearresteerd omdat ze op een militair domein met verrekijker en fotoapparaat rondkuierden.

— Twee Huismussen werden in de metro van Londen waargenomen, 17 meter onder de grond; daarvoor moesten ze drie roltrappen „nemen“.

— Appels worden door Merels gebruikt om 'copulatie-oefeningen' op te houden. Raar? Welnee, een Braamsluiper doet het met een steentje.

R. De Fraine

(Bronnen: *British Birds*, *Ringling & Migration*, *The Ring*, *Grasduinen*, *Ornis Flandriae*)

— In oktober 1985 ging een internationaal symposium door over de Ooievaar in Walsrode (Duitsland). De soort gaat sterk achteruit in West-Europa. In West-Duitsland b.v. zakte het aantal van 4.407 broedparen in 1934 naar 779

Ooievaar

Foto: M. Sloodmaekers, BVNF

in 1983. In Zwitserland en Nederland is hij volledig verdwenen. Als voornaamste oorzaken voor het verdwijnen werden vernoemd: verdwijnen van waterrijke gebieden, pesticiden,

jacht en ongelukken met hoogspanningsdraden.

(*World Birdwatch*, winter 1985)

— Het Akrotirimeer is de belangrijkste vogelpleisterplaats op Cyprus, vooral voor trekende en overwinterende watervogels, waar-

Flamingo's in vlucht Foto: M. Sloodmaekers, BVNF

onder 10.000 Flamingo's. Nu wordt het meer bedreigd door de plannen van een waterzuiveringsstation op de oever van het meer. De ICBP vraagt dat een andere plaats zou worden gezocht voor het Limassolzuiveringsstation. (*ICBP News*, november 1985)

— In Italië heeft de LIPU (Italiaans Verbond voor de Bescherming van de Vogels) in de lente van 1985, voor de vierde achtereenvolgende maal, de berg Cecilia, de hoogste top van Sicilië, bezet om het onwettig afschieten van Wespendienven en andere trekvogels te beletten. Dit jaar werd ook voor de eerste maal de streek van Calabria, op het vasteland, in de actie betrokken. Hier staan honderden onwetige jachthutten langs de kust. Gelukkig waren er geen incidenten tussen jagers en leden van de LIPU, alhoewel in 1984 een bom werd geplaatst in de zetel van de LIPU. De televisie besteedde veel aandacht aan de activiteiten van de LIPU. In 1986 gaat er een internationaal seminarie door over de problemen van het afschieten van trekvogels in het Middellandse Zeegebied.

(*World Birdwatch*, zomer 1985)

— De Lange Lacke is het grootste meer in de streek van Neusiedl, het Neusiedlmeer zelf natuurlijk uitgezonderd. Het reservaat vormt een belangrijke pleister- en overwinteringsplaats voor meer dan 100.000 watervogels tijdens hun trek van Noord-Europa naar Afrika.

Op internationaal gebied heeft de Lange Lacke hetzelfde belang als de Camargue in Zuid-Frankrijk of de Coto Donana in Spanje. De Lange Lacke wordt sinds 1965 gehuurd door het W.W.F. Dit kostte het Wereldnatuurfonds 50 miljoen Bfr. Nu liep het huurcontract ten einde en de wijnboeren wilden het meer droogleggen en omploegen. Na het schandaal van de antivrieswijn was er echter een geweldig overschot aan wijn. De Oostenrijkse regering is gelukkig niet op het verzoek van de boeren ingegaan en heeft de Lange Lacke tot beschermd gebied uitgeroepen. Het Wereldnatuurfonds hoopt dat een nieuw huurcontract zal afgesloten worden, waarvan de kosten gedeeld worden met de Oostenrijkse regering. (*W.W.F.-News*, juli - augustus 1985)

— Op de Hoge Veluwe (Ned.) deed men een experiment met orale immunisatie van Vossen tegen rabiës via ééndagskuikens. Een verklikkerstof bracht een microscopische tandverkleuring teweeg. Resultaat van de proef: op 140 Vossen waren er 86 geïmmuniseerd (61 %). Een succes dus. De N.C.B.R. stuurde een exemplaar van het rapport naar onze Minister van Landbouw. (*Carnivora* 85/3)

Vos

Foto: G. Mornie

— Verbeterde jachtwetgeving in Wallonië: de jacht op Wezel, Hermelijn en Buning is voortaan gesloten van 28/2 tot 1/7; verbod om nesten, hollen en burchten van Wilde Kat, Boom- en Steenmarter, Das en Otter te verstoren of te vernielen; verbod op gifstoffen, gifeiëren en gifgas (werden nog steeds gebruikt).

(*Carnivora* 85/3)

H. Franckx

Verenigingsberichten

Activiteitenkalender maart - april 1986

MAART

- Westkust.** Iedere zondag (uitgezonderd van 1 juni tot 15 juli) Zeetrekelling. Aanvang: 8 u. Staketsel Nieuwpoort. Leiding: P. Dewulf. Einde: 9.50 u.
- 1 Antwerpen-Zuid.** Jaarlijkse feestavond „Jubileumviering”. Naar aanleiding van het 20-jarig bestaan van onze afdeling nodigen wij allen uit op deze jubileumviering onder de vorm van een feestmaal gevolgd door een gezellig samenzijn met D.J. Inschrijving door storting van 675 fr. op de P.C.R. van onze afdeling vóór 15 februari 1986. Aanvang: Aperitief om 17.30 u. Merelhof - Edmond Thieffrylaan - Mortsel. Leiding: N. Van Mogh-Verlinden. Mee te brengen: goed humeur. Einde: ?????
- 1 Herentals.** Voormiddaguitstap omgeving Riebos te Lommel. Vertrek: De Lindekens te Bouwel om 7.30 u.; St. Dimpnakerk te Geel om 8 u. Leiding: J. Anthonis. Mee te brengen: laarzen.
- 1 Schelde en Leie.** Uilentocht op de Kluis. Natuurbelevingstocht met speciale aandacht voor het uitvliegen der Ransuilen op de winterroestplaats. Leiding: N. de Smet. Vertrek: parking zwembad te Ruien (Kluisbergen) om 16 u. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, warme kledij. Einde: omstreeks 18.30 u.
- 1 Turnhout.** Ledenavond met bestuursverkiezing, overzicht voorbij werkjaar en financieel verslag. Verder werk van eigen leden: N. Michiels over „Libellen” en R. De Prins over de „Donau-Delta”. 20 u., Wielewaalhuis.
- 1 en 2 Turnhout.** Beheerswerken op het „Zwart Water”: maaien, plaggen, uittrekken berkes. Van 10 tot 17 uur. Laarzen en bijl. of kapes meebrengen.
- 2 Brussel.** De Voer tussen Leefdaal en Tervuren. Gids: E. Buysse. Informatie: R. Gielen (02/460 42 78). Afspraak: Om 14.15 u. stipt aan de ingang van Museum Tervuren. Met de bus „NL” rijden we door tot Leefdaal. Mee te brengen: bus-kleingeld, laarzen. Openbaar vervoer: Tram 44 tot eindpunt nabij museum.
- 2 Fruitstreek.** Wandeling in Rijkkel: kasteel en holle wegen. Vertrek: 14 u. kasteel Rijkkel (Borgloon). Leiding: W. Driesen en D. Deleersnijder.
- 2 Gent.** Dagtocht op zoek naar watervogels in de polders achter de kust. Vertrek: St. Pietersplein, kant Schoolmuseum om 8 u. stipt. Leiding: W. Sierens en D. Danhieux. Mee te brengen: telescopen en picknick.
- 2 Mechelen.** Excursie naar Zeeland. Vertrek: station NMBS Mechelen om 7.30 u. Leiding: J. Kiebooms. Mee te brengen: lunchpakket, laarzen, guldens. Einde: station NMBS om 19 u.
- 2 Meetjesland.** Bomen herkennen in de winter. Vertrek: parking Provinciaal Domein „Het Leen” te Eeklo om 14 u. Leiding: J. van Wouterghem en J. de Langhe.
- 2 Zwalmvallei.** Bezoek plantentuin RUG. Vertrek: 9 u. markt Zottegem met eigen wagens, onderlinge afspraak. Terug: rond 12.30 u.
- 7 Netevallei.** Neteling: jaarlijkse algemene ledenvergadering. Praatavond en diareeks over de Hoge Venen. Aanvang: om 20 u. parochiezaaltje Hallaar. Einde: 24 u.
- 8 en 9 Lier.** Vogelwerkgroep: tweedaagse naar de Argonne (Fr.). Inlichtingen: D. Onclin (03/455 88 05).
- 8 Schelde en Leie.** Algemene ledenvergadering te Huise. Uitgebreide boektentoonstelling. Financieel verslag, voorstelling jaarverslag, bekijken van een diareeks over de activiteiten van 1985. Slotwoord door Prof. U. Libbrecht. Aanvang: om 19.45 u. oud gemeentehuis van Huise. Einde: omstreeks 22.30 u.
- 9 Antwerpen-Centrum.** Voormiddagwandeling in het Park van Wijnegem. Vertrek: Markt van Wijnegem om 10 u. Leiding: K. Labens.
- 9 Bree.** Wandeling Stamprooiersbroek. Vertrek: Bree, nieuw gemeentehuis om 8.15 u., Parking Unjerhorst om 8.15 u. Leiding: Wielewaalbestuur. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: Bree omstreeks 12 u.
- 9 Brugge.** Halve dagtocht met strandwandeling in de Voorhaven. Vertrek: 13.30 u. station Brugge. 14 u. monument St. Georges, Zeebrugge. Leiding: G. Orbie. Mee te brengen: kijker, laarzen.
- 9 Brussel.** Wrangzoektocht te Dworp. Gids: J. Boone (02/380 25 53). Afspraak: Om 9 u. gemeentehuis Dworp. Openbaar vervoer: bus UH aan Ukkel-Calevoet (achter station) om 8.45 u., aankomst om 9.02 u. Laarzen nodig.
- 9 Demer en Dijle.** Uilentocht. Vertrek: 21.30 u. Parking Covée, Kampenhout. Leiding: F. Wuyts.
- 9 De Kievit.** Vogelobservatie op het Blak, Beerse (voormiddaguitstap). Vertrek: Beerse, Den Hout Brug 6 (parking) om 9 u. Leiding: J. Joris. Mee te brengen: veldkijker, laarzen. Einde: Beerse Den Hout Brug 6 om 12.30 u.
- 9 De Stern.** Natuurwandeling in de Leiemeersen te Sint Martens-Latem. Bezoek aan het gemeentelijk natuurreservaat. Vertrek: om 14 u. kerk Deurle. Leiding: R. Van Rompaey.
- 9 De Stern.** Vogelwerkgroep. Aanvang: 20 u. dorp Zevegem.
- 9 Kortrijk.** Landschapswandeling te Itegem (halve dag). Verzamelen om 8.30 u. op het Kerkplein van Tiegem. Leiding: G. Schaemelhout.
- 9 Krekenland.** Uitstap naar het Leen. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: A. van Verdegem. Einde rond de middag.
- 9 Mandelstreek.** Daguitstap naar Koksijde met kennismaking van de verschillende meeuwensoorten. Vertrek: Polenplein om 8.30 u. of om 9.30 u. aan de kerk van O.L. Vrouw ter Duinen te Koksijde. Leiding: V. en A. Lagrou.
- 9 Merelbeke.** Wandeling in de Westhoek (De Panne). Afspraak om 9 u. aan de kerk van Merelbeke Centrum ofwel om 10.30 u. parking reservaat. Leiding: E. Lagaert. Mee te brengen: laarzen, kijker, telescoop, loupe en zo mogelijk natuurgidsen over schelpen, strand en duin. Natuurlijk picknick niet vergeten!!
- 9 Mol.** Dagtocht door de Postelse Natuur (’s middags afhaken kan), met alle aandacht voor onze roofvogels. Vertrek: Parking Kaasboerin (grens Postel-Eersel) om 9 u. Leiding: J. Loos en D. Deckx. Mee te brengen: knapzak, kijkers en laarzen.
- 9 Ninove.** Nestkasten maken bij J.-P. Demil, Pollaredorp 66, Pollare van 8 tot 12 u.
- 9 ’s Heerenbosch.** Bodem en Geologie. Bodemonderzoek in een oude steengroeve te Meldert. Vertrek: Meldertkerk om 14 u. Leiding: G. Verbeke. Mee te brengen: hamer en steenbeitel.
- 14 Midden-Limburg.** Diavoorstelling over Nepal door H. Lehaen. Aanvang: Middelbare School, Kleine Hemmenweg, 3520 Zonhoven om 20 u.
- 14 Noorderkempen.** Dia-avond over de Argonne (Frankrijk) door F. Broos en medereizigers. Aanvang: Gildenhuis, Stationstraat, Essen om 20 u.
- 14 Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Ledenavond met dia’s van eigen leden en tombola. Aanvang: De Lusthof achter De Toverfluit te Halle om 20 u.
- 15 Gent.** Diawedstrijd met kleine diareeksjes, waardevolle prijzen. Zie Parus. Aanvang: zaaltje van St. Lievenscollege, Kalversmarkt, Gent om 20 u. stipt.
- 15 Mechelen.** Over de plantengeografische streken van Vlaanderen door Mej. de Ridder. Aanvang: Generale Bankmaatschappij, Van Benedenlaan 29, 2800 Mechelen om 20 u.

- 15 Rupelstreek.** Voormiddag: Rivierenhof, namiddag: Blokkersdijk. Vertrek: 8 u. tribune Boom, 9 u. Sterckxhof. Leiding: J. Moens. Mee te brengen: eventueel kowakijker, veldkijker, vogelgids, plantengids, loupe, picknick voor 's middags en laarzen. Einde: 18 u.
- 15 en 16 Turnhout.** Beheerswerken in „De Dongen”: verwijderen wilgenstruweel en struikopslag. Bijeenkomst: om 10 u. aan oud kerkje Zevendonk. Leiding: P. Prinsen. Mee te brengen: laarzen en zware bijl. of kapmes.
- 15 Wulp.** Dia-voordracht door A. De Jong: „Wilde planten in eigen land”. Heischuur, Oud-Turnhout om 20 u.
- 15 Zuid-Limburg.** Watervogels waarnemen en tellen op de grindgaten in de Maasvallei. Vertrek: Munsterbilzen, Echellaan 12 om 7.30 u. Leiding: J. Gabriëls en J. Vandebroek. Mee te brengen: verrekijker, telekijker en picknick. Einde: Munsterbilzen omstreeks 17 u.
- 16 Antwerpen-Zuid.** Bezoek aan het Vrieselhof. Enkele dagen voor het begin van de lente is een bezoek aan dit provinciaal domein ten zeerste aan te bevelen. Vertrek: Met eigen wagen aan het station van Oude God om 13.30 u. Leiding: A. Wuyts. Einde voorzien om 17 u.
- 16 Brugge.** VWG-watervogeltelling in de Achterhaven. Vertrek: Put Distrigas om 9 u.
- 16 Hoogstraten.** Fietstocht Bleke Hei. Vertrek: 9.45 u. kerk Hoogstraten, 10.30 u. gemeentepark Meerle. Leiding: Z. Leestmans en C. Paepen. Mee te brengen: picknick. Einde: rond 17.30 u.
- 16 Maasland.** Namiddagwandeling Oesper Teel (Ned.) Vertrek: Maaseik Bospoort om 13.30 u. Leiding: Mark.
- 16 Mol.** Watervogeltelling. Zware fietstocht langs alle waterplanten van de regio (JNM op post!). Leiding: J. Loos en G. Deckx. Vertrek: parking Prinsenspark om 8 u. of Brug Zilvermeer (kant Mol) tussen 11 u. en 11.30 u. Mee te brengen: knapzak en kijkers.
- 16 Netevallei.** Boswandeling in de Avereigten te Hallaar. Vertrek: Grote parking aan de Boonmarkt om 10 u. Leiding: D. van Tricht. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 11.45 u. grote parking.
- 16 Ninove.** Natuurexcursie Kwabroeken en Dender. Vertrek: 9 u. aan Hokepal, Pollare-dorp, Pollare. Gids: H. de Kegel.
- 16 Scheldeland.** Vogelwaarneming met de vogelwerkgroep. Vertrek: Dorp Schellebelle om 9 u. Leiding: P. de Bruycker. Mee te brengen: verrekijker.
- 16 Schelde en Leie.** Wandeling door de Leiemersen te St. Martens-Latem. Vertrek: aan de kerk te Deurle om 14 u. Leiding: R. Van Rompaey. Mee te brengen: verrekijker, fotoestel, aangepast schoeisel. Einde omstreeks 17 u.
- 21 Meetjesland.** Diamontage: Fauna van de opgespoten terreinen van de Gentse Kanaalzone. Aanvang: zaal De Leke in de Lekestraat te Eeklo om 20 u. Leiding: A. Steyaert.
- 21 Schelde en Leie.** Lesavond over grondel- en duik-eenden. Bespreking determinatiekenmerken, geluiden, gedrag, voorkomen. Bekijken en bespreken dia's. Aanvang: Zaal 'De Kring', Hoogstraat te Kruishoutem om 20 u. Leiding: WVO-bestuur. Mee te brengen: dia's, boeken, teksten. Einde omstreeks 22.30 u.
- 22 Antwerpen-Zuid.** Wandeling in Hobokense polder. We gaan de Hobokense Polder eens in het voorjaar verkennen. De katjesdragers bloeien. Bij warm weer zijn de amfibieën misschien reeds actief. Vertrek: Met eigen wagen of fiets aan het station van Oude God om 8.30 u. Aansluiting mogelijk aan het station van Hoboken-Polder. Gids: K. Matthys. Leiding: A. Deceuninck. Einde voorzien om 12 u.
- 22 Bree.** Jaarlijkse grote bomenmarkt op het Vrijthof te Bree. Aan zeer lage prijzen worden inheemse boomsoorten aangeboden. Bestelbonnen te verkrijgen bij R. Faassen (011/46 34 28). Aanvang 9 u. Einde 13 u.
- 22 Brugge.** Schuiltentfotografie. Vertrek: Brugge-station om 8 u. Leiding: Y. Verschuere. Mee te brengen: fotomateriaal
- 22 Gent.** Werkdag op de spoorwegberm, hout te bekomen. Afspraken: zie Parus.
- 22 Lier.** Kwisavond o.l.v. C. Peeters. Aanvang: Clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier om 20 u.
- 22 Merelbeke.** Algemene ledenavond met diawedstrijd van amateur-natuurfotografen. Iedereen, ook niet-leden kunnen deelnemen aan de diawedstrijd. Alleen zelfgemaakte dia's in de vrije natuur mogen deelnemen. Nestfotografie niet toegelaten. De dia's dienen ingekaderd te zijn met vermelding van onderwerp en initialen of naam van de eigenaar. Inleg: 5 F. per dia. Aanvang om 20 u. zaal „Hof ten Bosch”, Burgemeester Maenhoutstraat 92, 9220 Merelbeke.
- 23 Antwerpen-Centrum.** Lenteuitstap naar de roekenkolonie te Oostmalle en 's namiddags het Klokkeven. Vertrek: Ingang van het Park van Renesse (baan Oostmalle-Zandhoven) om 10 u. Leiding: R. Huysmans
- 23 Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** Voormiddagwandeling op de Brechtse Heide. Vertrek: 8.45 u. De Toverfluit te Halle, 9 u. Marmerven. Leiding: F. Demey.
- 23 Brussel.** Vroeglentetocht rond Floordambos te Peutie-Melsbroek. Trefpunt: om 8.30 u. station te Vilvoorde. Openbaar vervoer: trein en ook tram tot aan kerk. Leiding: R. Gielen (02/460 42 78). Laarzen onmisbaar.
- 23 Hageland-Zuiderkempen.** Voormiddaguitstap naar Wijnenheide te Zolder. Vertrek: Abdij Averbode om 8 u., Diest-Euroshoe om 8.15 u., Heidestrand om 9 u. Leiding: Conservator C. Onkelinx. Mee te brengen: laarzen noodzakelijk.
- 23 Herentals.** Voormiddaguitstap omgeving Herenthout, Netevallei. Vertrek: Parking Kruiskensberg om 8 u. Leiding: W. van den Schoor. Mee te brengen: laarzen. Einde: Herenthout 12 u.
- 23 Hoogstraten.** Gezinswandeling Wortel-kolonie. Vertrek: 14 u. café „Snoeys” in Castelle (grensovergang Wortel). Einde: rond 17 u.
- 23 Klein-Brabant.** Dagtocht met eigen wagens naar het krekengebied in het noorden van het Waasland. Vertrek: Rijksweg Puurs-Peleman 8 u. - Rijksweg Bornem-Romeo 8.15 u. Leiding: K. Daelemans. Gids: W.A. Waasland.
- 23 Kortrijk.** Namiddagtocht te Heule. Samenkomst om 15 u. op parking gemeentehuis van Heule. Leiding: Y. Feryn.
- 23 Krekenland.** Halve daguitstap naar de Moervaart te Sinaai. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: R. de Smet. Einde: rond de middag.
- 23 Meetjesland.** Halve dagtocht naar Blokkersdijk. Vertrek: Markt te Eeklo om 8 u. Leiding: M. Boone. Mee te brengen: verrekijker en telescoop.
- 23 Mechelen.** Wandeling in het Zonienbos. Vertrek: Station NMBS Mechelen om 13.30 u. Leiding: G. de Weerd. Mee te brengen: stevig schoeisel. Einde: Station NMBS 18 u.
- 23 Mol.** Daguitstap naar de Grote Peel (voormiddag) en Budel-Dorplein (namiddag). Vertrek: Kerk Balen-Wezel om 7.30 u. Vervoer met eigen wagens (alle inlichtingen secr. J. Sas 014/31 26 57). Mee te brengen: knapzak, kijkers en laarzen aanbevolen.
- 23 Netevallei.** Wandeling omgeving Herlaar te Herenthout. Vertrek: Watermolen kasteel Herlaar om 13.30 u. Leiding: C. Segaert. Mee te brengen: laarzen, kijker, fotoestel. Einde: Watermolen 16.30 u.
- 23 Ninove.** Cfr. 9 maart.
- 23 Scheldeland.** Namiddaguitstap naar het „Burreken” en de Vlaamse Ardennen. Vertrek: Markt Wetteren om 13.15 u. of Markt Oudenaarde om 14 u. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, verrekijker.
- 23 Schelde en Leie.** Voormiddagtocht naar de moerassen van Harchies. Bekijken van aanwezige eendesoorten. Vertrek: Markt te Oudenaarde om 7.30 u. Leiding: W. Aelvoet. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, telescoop, veldgidsen. Einde: omstreeks 12.30 u.
- 23 's Heerenbosch.** Lentetocht in het Scheldeland te Hingene. Vertrek: Malderen-kerk om 14 u. Leiding: Willy.

- 23 Zuid-Limburg.** Wandeling in eikenhaag-beukenbos en langs vijvers te Groenendaal-Waltwilder. Vertrek: Sint-Rochuskapel te Munsterbilzen om 14 u. Leiding: J. Vandegoor. Mee te brengen: verrekijker. Einde: 16.30 u. aan de Sint-Rochuskapel.
- 23 Zwalmvallei.** Wandeling Hasselbos. Vertrek: 14 u. aan de kerk St. Maria-Lierde. Leiding: P. Rouckhout en G. Eeckhout.
- 27 Brugge.** FTWG-dia-avond. G. Vermeulen: „Assam” - L. van Quickenborne: „Stilleven in de Natuur”. Aanvang: Retoria St. Michiels om 20 u.
- 29 Antwerpen-Zuid.** Bezoek aan ons reservaat Fort 7. Voor het eerst brengen wij een voorjaarsbezoek aan ons reservaat. Wellicht kunnen wij er de voorbereiding van het broedseizoen bespreken. Vertrek: Ingang van het Fort 7, Legerstraat te Wilrijk om 9 u. Gidsen van Fort 7. Leiding: A. Deceuninck. Einde voorzins omstreeks 12 u.
- 29 Lier.** Tallaerthof - uitstap te Koningshooikt. Vertrek: 13.45 u. station Lier, 14 u. ingang Hof. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: kijker. Einde 17 u. ter plaatse.
- 30 Demer en Dijle.** Voorjaarswandeling te Kampenhout. Vertrek: 14 u. Kerk-Relst.
- 30 Westkust.** Stuivekenskerke. Vertrek: Vicognahoeve, Stuivekenskerke om 14 u. Leiding: P. Dewulf.
- 31 Brugge.** Dagecursie naar „Het Blote Zand” van Willem Vermandere. Vertrek: Station Brugge om 9 u. Leiding: G. Orbie. Mee te brengen: laarzen, excursieklédij, picknick, verrekijker, ev. telescoop.
- 31 Gent.** Voormiddagtocht naar het Gentbos te Merelbeke. De prille lente in het bos. Vertrek: Aan de Hollebeek-vijver te Merelbeke om 9 u. stipt. Leiding: W. Sierens.
- 31 Merelbeke.** Jaarlijkse wandeling naar het Gentbos. Vertrek: 8.45 u. te Merelbeke-Centrum ofwel om 9 u. aan de visvijver van het Hollebeekpark. Leiding: F. de Sutter. Mee te brengen: laarzen, loupe, veldkijker, gidsen.
- 31 Schelde en Leie.** Eerste vroege morgentocht voor de studie van de zang der vogels te Lozere. Vertrek: Kerk Lozere om 6.45 u. Leiding: M. Nachtergaele en G. Delsoir. Mee te brengen: verrekijker, laarzen, vogelgids. Einde omstreeks 9.30 u.
- 31 Turnhout.** Fietstocht naar de vennen ten noorden van Turnhout. Vertrek: 14 u. Theobalduskapel. Leiding: W. Machielsen. Mee te brengen: laarzen, verrekijker of telescoop, boterhammen. Einde rond 20 u.

APRIL

- 2 Demer en Dijle.** Plantendeterminatie in het Nico de Boevereservaat. Vertrek: 19 u. Covée - Kampenhout-Sas. Leiding: W. Bastiaens.
- 4 Netevallei.** Neteling. Praatavond en diavoorstelling over de werking en instandhouding van een vogelasiel. Aanvang: Parochiezaaltje Hallaar om 20 u. Einde: 24 u.
- 5 Kortrijk.** Avondwandeling in de Gavers. We verzamelen om 19 u. op de parking van BLOSO. Leiding: F. Deckers.
- 5 Lier.** Vogelgeluidenavond door D. Colin. Aanvang: 20 u. clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier.
- 5 Rupelstreek.** Tocht naar de Lesse van Houet naar Geudron. Vertrek: 7 u. tribune Boom. Leiding: H. de Ceulaer. Mee te brengen: Plantengids, veldkijker, loupe, vogelgids, picknick voor 's middags en stevig schoeisel. Einde wordt ter plaatse bepaald.
- 6 Antwerpen-Zuid.** Kalmthoutse Heide. We houden de grote traditie van onze vrienden Leo en Guy in ere en trekken in dit prille voorjaar opnieuw dit mooie natuurgebied in. Zullen we er, zoals reeds zo vaak, weer onze eerste zwaluwen ontmoeten? Vertrek: Met eigen wagen aan het station van Oude God om 8.30 u. Gids: A. Wuyts. Leiding: R. Vansevanant. Mee te brengen: eten en drinken voor de gehele dag.
- 6 Brugge.** FTWG „Stilleven in de Natuur”. Vertrek: Station Brugge om 13.30 u. Leiding: L. van Quickenborne. Mee te brengen: fotomateriaal.
- 6 Brussel.** Namiddagwandeling bij Asse. Afspraak om 14 u. op gemeenteplein te Asse. Leiding: J. van der Biest.

- 6 Demer en Dijle.** Vogels: beluisteren van de eerste zomergasten in de Broekelei. Vertrek: 8 u. Oude Kerkatoren-Keerbergen. Leiding: P. Ceulemans.
- 6 Fruitstreek.** Wandeling Binderveld-Terbeek, omgeving kasteel, beemden Kelsbeek. Vertrek: 14 u. kerk van Binderveld (Nieuwerkerken). Leiding: A. Verheyden en Y. Piquet.
- 6 Gent.** PWG-streepocht in hok D3 4242 het Nerenbos. Vertrek: Aan de kerk van Merelbeke om 14 u.
- 6 Gent.** Voormiddagbezoek aan de plantentuin van de Rijksuniversiteit te Gent. Vertrek: aan de ingang, hoek K.L. Ledeganckstraat te Gent om 9.30 u. Leiding: H. Evrard.
- 6 Hoogstraten.** Beheerswerken in „De Koeberg”. Vertrek: 9.45 u. kerk Hoogstraten (met eigen wagens). Leiding: L. van den Heuvel. Mee te brengen: picknick, snoeischaar, kapmes, handschoenen. Einde rond 17.30 u.
- 6 Krekenland.** Halve daguitstap naar Kaprijke en omgeving. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: W. Hamelinck. Einde rond de middag.
- 6 Land van Waas-Zuid.** Uitstap naar Meldert, het Kravaalbos en omgeving. Vertrek: 13.30 u. Sint Niklaas-stadhuis 14.40 u. kerk van Mazezele. Leiding: conservator N. de Meester.
- 6 Noorderkempen.** Wandeling op de Kalmthoutse Heide. Vertrek: Parking Zuid-Verbindingsstraat om 8 u. Leiding: R. Nelen. Einde: 12 u.
- 6 Scheldeland.** Namiddagtocht Honegem (turfpot). Vertrek: 14 u. Markt Wetteren, 14.30 u. Ter Vaerent.
- 6 Schelde en Leie.** Familiale natuurwandeling in de bossen van Frasnes en Burnenal in het Henegouwse Heuvelland. Vertrek: Kerk Ellezelles om 14.30 u. Leiding: P. Geeroms. Mee te brengen: verrekijker, laarzen, veldgidsen. Einde omstreeks 17.30 u.
- 6 Wulp.** Voormiddagwandeling in de Laks te Oud-Turnhout. Vertrek: 8 u. aan kerk Oosthoven. Leiding: L. Cuylaerts. Einde: rond 12 u.
- 6 Zuid-Limburg.** Wandeling in de beekvallei: de Molenbeemden te Meurbruggen. Vertrek: Parking Toevlucht (Spouwen-Tongeren) om 14 u. Leiding: F. Hermans. Mee te brengen: verrekijker, flora. Einde: Parking Toevlucht om 17 u.
- 12 De Kievit.** Fietsuitstap. Raffedongen - 't Rolleken - Kindernauw Lille (voorjaarsbloei). Leiding: L. Verstappen en C. Valkx. Vertrek: Beerse-centrum-kerk om 9 u. Mee te brengen: lunchpakket, regenklédij, laarzen, verrekijker. Einde: Beerse 16 u.
- 13 Antwerpen-Centrum.** Lenteuitstap met autocar naar Huc-cogne en de vallei van de Samson. Vertrek: Rooseveltplein Antwerpen om 7 u. Prijs 375 F. (gepensioneerden en jongeren 325 F.). Inschrijven door storting van het bedrag op gironummer 000-008773-76 van de Wielewaal te Merksem. Leiding: M. de Boesere.
- 13 Antwerpen-Zuid.** Namiddagwandeling in Neigembos. Als de lente wat zonniger is dan vorig jaar moeten we de voorjaarsbloei in volle pracht aantreffen. Het gevarieerde reliëf van het bos maakt de sfeer nog bekoorlijker. Vertrek: Met eigen wagen aan het Station van Oude God om 13 u. Aansluiting mogelijk om 14.30 u. aan de kapel van Neigembos.
- 13 Brugge.** Broedvogels en weidevogels in de Brugse regio. Vertrek: Station Brugge om 14 u. Leiding: R. van Nieuwenhuyse. Mee te brengen: kijker, laarzen.
- 13 Brussel.** Daguitstap naar het krekengebied van Assenede-Watervliet. Ingericht door afdeling Halle, waarbij afhankelijk van de belangstelling een bus wordt ingelegd, zoniet eigen vervoer. Gids: M. Boone (voorzitter afd. Eeklo - natuurgids). Trefpunt: Hall, Possozplein, 7.30 u. en Brussel-Zd, Goedereniging. Frankrijkstraat om 8 u.. Plaatsbespreken bij Jan Janssens afde Halle (02/356 35 26 na 18 u. Mee te brengen: laarzen, picknick en kijker.
- 13 Demer en Dijle.** Lentewandeling in de Hoge Venen. Vertrek: 7 u. Covée - Kampenhout-Sas. Leiding: W. Bastiaens. Mee te brengen: picknick en drank.

- 13 **Fruitstreek.** Themawandeling: Geologie en reliëf. Vertrek: 10 u. parking prov. domein Nieuwenhoven (St-Truiden). Leiding: L. Allermeersch.
- 13 **Halle i.s.m. afd. Brussel.** Daguitstap Krekengebied Assenede-Watervliet. Vertrek: Halle, Possozplein om 7.30 u.; Brussel-zuid, goederenstation - Frankrijkstraat om 8 u. Leiding: M. Boone (Wielewaalvoorzitter Eeklo). Mee te brengen: laarzen, kijker, picknick.
- 13 **Lier.** Uitstap: Zoersel en Hoidonkse Beemden te Zoersel. Vertrek: 13.30 u. station Lier; 14 u. Boshuisje Zoersel. Leiding: Y. Peeters. Einde: 17 u. Boshuisje.
- 13 **Mechelen.** Vroege ochtendzang in het Vrijbroekpark. Vertrek: ingang Vrijbroek om 7.30 u. Leiding: J. Kiebooms.
- 13 **Mol.** Excursie in De Graef en De Wateringen. Weidevogels (Grutto's) en voorjaarszangers staan op ons verlanglijstje. Vertrek: Brug 2 (weg Postel-Retie) om 8.30 u. Mee te brengen: kijkers en laarzen. Einde: rond het middaguur.
- 13 **Netevallei.** Bezoek aan het museum voor natuurwetenschappen te Brussel. Namiddagwandeling in het Zoniënwoud. Vertrek: Station Heist-op-den-Berg om 8 u. Leiding: C. Segaert. Mee te brengen: laarzen, kijker, fototoestel, picknick. Einde: Station om 17.30 u.
- 13 **Ninove.** Naturexcursie in de Molenbeekmeersen te Denderleeuw. Vertrek: 14.30 u. café Den Halt, Landuytstr. Gids: W. Mertens.
- 13 **Schelde en Leie.** Vroege morgenzangtocht voor de studie van de zang der vogels. Vertrek: benzinstation Texaco, Gaversesteenweg te Deinze om 6 u. Leiding: A. Benoot. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde omstreeks 9.30 u.
- 13 **Schelde en Leie.** Familiale natuurwandeling in het Henegouws Heuvelland ten zuiden van het Kluisbos. Vertrek: Orroir om 14 u. Leiding: M. Verstraeten. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde omstreeks 17 u.
- 13 **'s Heerenbosch.** Wandeling in Laarbeekbos te Jette. Vertrek: Buggenhout-kerk om 14 u. Leiding: Mark.
- 17 **De Stern.** Vogelwerkgroep. 20 u. Dorp Zevergem.
- 19 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** Gourmetavond. Deelname door storting van 350 fr. op 000-0098691-42 van De Wielewaal, p.a. Fr. Pues, Bergenstraat 12, 2110 Wijnegem. Aanvang: Zaal Sint-Maarten, Lindendreef, Halle. Aanvang: 19.30 u.
- 19 **Gent.** PWG-streepocht in hok D3 23 42 kasteel Kervijn te Heusden. Vertrek: aan de kerk van Heusden om 13.30 u.
- 19 **Herentals.** Dagtocht naar Julich en het Eifelgebergte. Deze tocht gaat door met eigen vervoer. Vertrek: De Lindekens te Bouwel om 6.30 u. Leiding: W. van den Schoor. Mee te brengen: laarzen onmisbaar, niet vergeten lunch en drank.
- 19 **Merelbeke.** „Lentebloempjes” in de Merelbeekse bossen. Afspraak om 14 u. Merelbeke-centrum ofwel 14.15 u. aan ingang van het H. Geestgoed. Leiding: T. Liekens. Mee te brengen: laarzen, loupe, flora's, veldkijker, enz.
- 19 **Nationale Werkgroep Botanie.** Inventarisatie van het Hallerbos. Vertrek: 9 u. kerk te Dworp. Leiding: C. de Caluwé. Mee te brengen: laarzen, loupe, flora's. Einde rond 17 u.
- 19 **Schelde en Leie.** Aansluiten bij de nationale werkgroep botanie in de buurt van Halle. Voor vervoersregeling bellen naar K. de Waele (091/86 45 60). Vertrek: kerk te Dworp om 9 u. Leiding: C. de Caluwé. Mee te brengen: flora, loupe, lunchpakket. Einde omstreeks 17 u.
- 19 **Turnhout.** Slakentocht naar de oude C.B.R.-fabriek te Ravels. Vertrek: 14 u. aan Kokatoe of 14.30 u. aan het Karpermeer. Leiding: T. Warmoes. Meebrengen: eventueel slakengidsen en vergrootglas. Einde: 18 u.
- 20 **Brussel.** Jaarlijkse congresuitstap te Turnhout. Programma in maandblad. Deelname vanuit de afdeling wordt gekoördineerd bij R. Gielen (02/460 42 78).
- 20 **Klein-Brabant.** Beluisteren van de vroege ochtendzang in het grafelijk domein te Bornem. Vertrek: Abdij Bornem om 6 u. Gids: H. D'Hertefelt.
- 20 **Land van Waas-Zuid.** Congresuitstap naar Turnhout.
- 20 **De Stern.** Natuurwandeling door het Hospicebos te Nazareth. 9 u. ingang militair domein Nazareth. Leiding: J. de Meester.
- 20 **Voor alle afdelingen.** Congresuitstap te Turnhout. Om 10 u. bij R. Mertens, Heizijde te Turnhout, omgeving van het Klarissenklooster (voor details zie rubriek Verenigingsberichten).
- 20 **Meetjesland.** Plantentocht in Burkel te Maldegem-Kleit. Vertrek: Markt te Eeklo om 14 u. Leiding: J. van Wouterghem en G. Schuermans. Mee te brengen: flora, loupe.
- 20 **Scheldeland.** Plantendeterminatie voor beginners. Vertrek: Aard Schellebelle om 12.30 u. Leiding: W. van Caeneghem.
- 20 **Schelde en Leie.** Wielewaalcongres te Turnhout. Voor gemeenschappelijke vervoersregeling afspreken bij J. Vanheuserwijn (091/84 43 82).
- 23 **Midden-Limburg.** Wandeling in de „Zwarte Beekvallei”. Vertrek: Koersel-Kapel om 9 u. Leiding: C. Onkelinx. Einde: rond 12 u. aan vertrekpunt.
- 26 **Maasland.** Dagtocht naar de Holzwarthe. Vertrek: Marktplaats Maasmechelen om 8 u. Leiding: W. Tfeiffert.
- 27 **Antwerpen-Centrum.** Uitstap met eigen wagens naar Boutersehof en de omgeving van Zandhoven. Vertrek: Kerk van Zandhoven om 9 u. Leiding: voormiddag J. Claes (conservator); namiddag K. Labens.
- 27 **Brussel.** Vlaamse Ardennendag. Dagtocht in de Vlaamse Ardennen met eigen vervoer. Programma en andere gegevens in het afdelingsblad, zoniet bij R. Gielen (02/460 42 78).
- 27 **Demer en Dijle.** Vlaamse Ardennendag. Voormiddag: Koppenberg; namiddag: Muziekbos. Vertrek: Covée Kampenhout-Sas om 7.30 u. Mee te brengen: picknick en drank.
- 27 **Fruitstreek.** Vroegvogelexcursie in het vrij natuurreservaat te Bevingen-Straeten. Vertrek: 6 u. kerk Bevingen (St-Truiden). Leiding: Y. Princen.
- 27 **Gent.** Vlaamse Ardennendag. Wij wandelen 's voormiddags in Etikhove en 's namiddags in Ename. Vertrek: Op het St. Pietersplein, kant Schoolmuseum om 8 u. Leiding: D. Danhieux. Mee te brengen: Picknick, drank ter plaatse.
- 27 **Hageland-Zuiderkempem.** Voormiddaguitstap in het Schulensbroek, samen met afd. Brussel. Vertrek: Abdij Averbode om 7.30 u., kerk Schulen 8 u. Leiding: R. de Fraine. Mee te brengen: laarzen noodzakelijk.
- 27 **Klein-Brabant.** Bustocht naar de grote Peel, Nederland.
- 27 **Krekenland.** Deelname aan de Vlaamse Ardennendag (met autobus). Vertrek: markt te Assenede om 8 u. Leiding: plaatselijke gidsen. Einde rond 17.30 u.
- 27 **Land van Waas-Zuid.** Vlaamse Ardennentocht.
- 27 **Lier.** Deelname aan de Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Met de bus om 7 u. station Lier. Vooraf inschrijven. Verdere inlichtingen: 03/481 94 79. Leiding: bestuur WA-Lier. Mee te brengen: Knapzak.
- 27 **Mandelstreek.** Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Polenplein om 7.30 u.
- 27 **Meetjesland.** Deelname aan de Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Markt te Eeklo om 8 u. Leiding: gidsen ter plaatse. Mee te brengen: picknick, laarzen en verrekijker.
- 27 **Mechelen.** Bezoek aan een Ardeens riviertje. Vertrek: Station NMBS-Mechelen om 7.30 u. Bustocht, dus ten minste 8 dagen vooraf inschrijven bij J. Kiebooms (015/41 47 81). Leiding: R. Willockx, Mee te brengen: lunchpakket, stevig schoeisel. Einde: station NMBS om 19 u.
- 27 **Midden-Limburg.** Geleide wandeling in de Herckenrode Bossen. Vertrek: aan zaal 'Kermeta' te Kermt om 9 u. Leiding: R. Jacobs. Mee te brengen: laarzen en kijker. Einde rond 12 u.
- 27 **Netevallei.** Bezoek aan natuurreservaat De Zegge in Geel. Vertrek: Station Heist-op-den-Berg om 13.30 u. Leiding: M. Verbruggen, conservator. Mee te brengen:

laarzen, kijker, fototoestel. Einde: Station om 18 u.

27 Netevallei. Vroege ochtendwandeling van de vogelwerkgroep langsheen de Nete. Vertrek: 'Mac-Adam' te Booischoot om 6 u. Leiding: S. Wuyts. Mee te brengen: laarzen, kijker, fototoestel. Einde: 'Mac-Adam' 10.30 u.

27 Schelde en Leie. Natuurwandeling in het kader van de Vlaamse Ardennendag te Michelbeke. Vertrek: kerk Michelbeke om 14 u. Leiding: J. Pagnies. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde omstreeks 17.30 u.

27 Schelde en Leie. Natuurwandeling in het kader van de Vlaamse Ardennendag in het Bos ter Eecken te Louise-Marie. Vertrek: kerk Louise-Marie om 9 u. Leiding: P. van Ceunebroeck. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde omstreeks 11.45 u.

27 's Heerenbosch. Aansluiten bij de Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Buggenhout-kerk om 8 u. Leiding: Moniek.

27 Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide. Morgenwandeling in Zoerselbos. Vertrek: 6 u. Dorpsplein in Zoersel. Leiding: M. Wens.

27 Zwalmvallei. Vlaamse Ardennendag. Nadere bijzonderheden in plaatselijke dagbladen.

MEI

1 Brussel. Bloesemtocht nabij Asse, in voormiddag. Trefpunt: Station te Asse (Steenweg op Gent). Gids: J. de Brier. Informatie: R. Gielen (02/460 42 78).

1 Gent. Vroegmorgentocht te Zevergem. Vertrek: Kerk van Zevergem om 6 u. Leiding: W. Sierens.

1 Herentals. Dagfietstocht in de omgeving van Olen en Retie. Vertrek: kerk St. Jozef Olen om 8 u. Leiding: A. Cools. Mee te brengen: lunch en drank.

1 Lier. Uitstap naar de Ronde Put te Postel en omgeving. Inlichtingen: 03/481 94 79.

1 Krekenland. Traditionele 1 mei-tocht langs de Asse-needse Kreken. Vertrek: Markt te Assenede. Einde: rond de middag.

1 Noorderkempen. Daguitstap Verdrongen Land van Saefthinghe. Vertrek: Nieuw Namen (Zeeuws-Vlaanderen) kerk om 12 u. Mee te brengen: laarzen en afgedragen kledij. Bijdrage: 100 fr. Einde: 17 u.

1 Schelde en Leie. Vroege morgenzangtocht voor de studie van de zang der vogels te Elsegem. Vertrek: om 5.30 u. aan het gemeentelijk kasteelpark De Ghellinck (nabij fabriek Anex) te Elsegem. Leiding: T. Helsloot en G. Delsoir. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde: omstreeks 9 u.

1-2-3-4 Westkust. „Argonne” Leiding en alle inlichtingen A. Demarey 058/28 90 45.

2 Netevallei. Neteling. Praatavond en diareeks over onze vroegere uitstappen. Videofilm over dag- en nachtvlinders. Aanvang: Parochiezaaltje Hallaar om 20 u. Leiding: E. Verstraelen. Einde: 24 u.

3 Schelde en Leie. Plantenstudietocht in de Waardebroeken te Schorisse (kilometerhok E3/41/23). Vertrek: kerk Schorisse om 14 u. Leiding: K. de Waele. Mee te brengen: flora, loupe, laarzen. Einde omstreeks 17 u.

4 Fruitstreek. Voorjaarswandeling: kruiden langs veldwegen omgeving Zepperen. Vertrek: 14 u. kerk Zepperen. Leiding: Pater W. Windmolders.

4 Merelbeke. Dagtocht naar Meerdaalwoud. Vertrek: 8 u. Merelbeke-Centrum. Leiding: E. Carchon. Mee te brengen: laarzen, veldkijker, loupe, gidsen en natuurlijk niet te vergeten picknick en drank.

4 Mol. Vroege morgentocht Netevallei, Gompel. Beluisteren ochtendzang. Vertrek: kerk Gompel om 6 u. Leiding: J. Sas. Mee te brengen: kijkers en laarzen. Einde: tussen 8 en 9 u.

4 Schelde en Leie. Familiale natuurwandeling in de omgeving van de Hootand. Bezoek aan ons natuurreservaat 't Beiaardje. De fotowerkgroep sluit aan! Vertrek: Hootandmolen (weg Ronse-Kwaremont) om 14.30 u. Leiding: E. Saveyn, conservator reservaat, en G. Mornie. Mee te brengen: laarzen, veldgidsen, verrekijker, fototoestel. Einde: omstreeks 17.30 u.

4 Zuid-Limburg. Wandeling in hellingbos met voorjaarsbloeiërs: Teugeleköpke-Hoeselt. Vertrek: Hoeselt-kerk om 14 u. Leiding: V. Wijnens. Mee te brengen: flora, verrekijker. Einde: 16.30 u. te Hoeselt.

4 Zwalmvallei. Bezoek Wielewaalafdeling Kasterlee. Namiddag: Perleukbeek. Verzamelen kerk Cornelis Horebeke om 14 u. Leiding: P. de Clerq.

UIT HET VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE RAAD VAN BEHEER, GEHOUDEN TE TURNHOUT OP 14 DECEMBER 1985.

— De raad betreurt het dat er nog steeds afdelingen zijn waarvan de activiteitenkalender te laat wordt ingestuurd. In december konden de activiteiten van 13 afdelingen niet meer worden opgenomen in het verenigingsblad. De afdelingssecretarissen worden verzocht de data te eerbiedigen die onderaan de speciale formulieren vermeld staan.

— Door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, dienst Natuurbehoud, werd ons voor het dienstjaar 1985 een toelage van 250.000 fr. beloofd.

— Uit de eerste resultaten van de Vogelcensus in Vlaanderen blijkt dat er een gevoelige vermindering is van sommige vogelsoorten als gevolg van de strenge winter van '84-'85.

— Er werd een nieuwe groep opgericht voor zoogdierencoördinatie.

Leden zijn:
de Vleermuizenwerkgroep (uit de B.N.V.R.)
de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren
de Vereniging voor Zoogdierenkunde en Zoogdierenbescherming
de Nationale Zoogdierenwerkgroep (J.N.M.)
de Wielewaal

— Voor West-Vlaanderen is er een provinciale vergadering op 21 december 1985 in de Blankaart te Woumen.

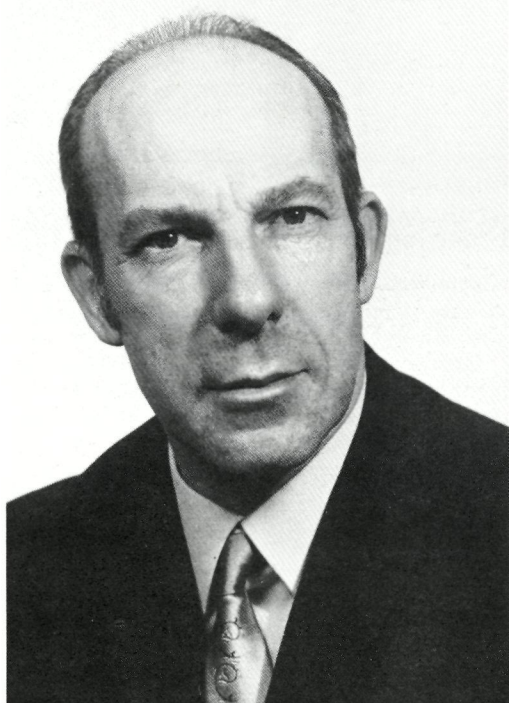
H. Franckx

Na deze vergadering werden de heren Rik Franckx en Ferdinand Van den Broeck door de Beheerraad gevierd omwille van het feit dat ze respectievelijk 25 jaar lid en 30 jaar secretaris van de Raad van Beheer waren. Bij deze gelegenheid werden dankwoorden uitgesproken door Jeanne Peeters en Walter van Spaendonck. U kan hier meegenieten van de teksten.

RIK FRANCKX 25 JAAR IN DE RAAD VAN BEHEER!

Op de kalender werd het jaar 1953 vermeld toen Rik Franckx de weg vond naar de Lierse Wielewaal, gedreven door zijn interesse voor de planten! Maar al zeer vlug was hij gewonnen voor de ornithologie. Hij werd aangeworven door Henri Jansen, de sekretaris van afdeling Lier, die hem de eerste begrippen van ornithologie doorgaf.

Zijn laaiend enthousiasme joeg hem elke zaterdag-namiddag op stap, eerst in gezelschap van Ludo

Henri Franckx

Dillen, later van Tuur Wuyts en nog later van beiden samen. Wanneer huiselijk wel en wee de twee gezellen begon in beslag te nemen stierven de uitstappen geleidelijk uit. Maar gezien men in het onderwijs over veel vrije tijd beschikt zag hij ook nog de kans om zijn botanische kennis verder uit te breiden: de woensdagnamiddag waren Frans Moons, wijlen Louis van Meroye en Frans Somers gezellen en leermeesters. Dat hij een goede leerling was bewees hij nog dit jaar op reis in de Spaanse Pyreneeën, toen hij probleemloos de Ramonda determineerde, waar de botanisten ijverig in hun gidsen doken!

Het was 1957 geworden toen hij zijn eerste stappen zette bij het bestuur van De Wielewaal, op dat ogenblik alleen nog maar in afdeling Lier. Drie jaar later vond men dat hij ook in de Raad van Beheer thuis hoorde. Tot ondervoorzitter promoveerde hij in 1964. In 1969 overleed E.H. Segers en de ondervoorzitter werd voorzitter. Plannen om met een triumviraat De Wielewaal te besturen brachten een jaar later Germain Lacres aan het bewind, en omdat weer later stemmen opgingen voor een continuïteit in de persoon van de voorzitter, bleef Germain dit tot 1977.

Toen nam deze ontslag, en omdat Rik hem moest opvolgen verliet deze het bestuur van afdeling Lier om zich volledig met de nationale leiding te kunnen bezighouden. Vandaag leidt de derde voorzitter nog steeds de vereniging!

Wij hebben hem sindsdien leren kennen als de voorzitter die op elke vergadering van de Raad van Beheer komt aansleuren met een lijvig dossier, de documenten voor elk agendapunt netjes geordend. Met enkele woorden weet hij elke zaak te schetsen; zijn aanleg voor de mathematica komt hier duidelijk aan het licht. „Waar drie woorden volstaan om iets klaar te stellen, moeten er geen vijf gebruikt worden” is één van zijn gevleugelde uitspraken. Zijn sterk geheugen verzekert hem een dossierkennis die tot in de kleinste details gaat.

Ook voor de „public relations” heeft hij de nodige aandacht. Naar buiten toe was hij bestuurslid van het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming, medestichter van het Coördinatiecomité voor de Bescherming van Vogels, en is hij nog steeds lid van de Belgische Afdeling van de Internationale Raad voor Vogelbescherming en van de Belgische, later de Vlaamse Hoge Raad voor het Natuurbehoud.

Maar veel belangrijker zijn de veelvuldige contacten met de verschillende afdelingen, waar hij er niet voor terugschrikt om naar 's lands verste hoeken te zeilen.

Tegenover dit aangename aspect van het voorzitterschap staat echter het enorme pakket schrijfwerk, onder de vorm van jaarverslagen, aanvragen voor subsidies en een uitgebreide correspondentie...

Ook meer wetenschappelijke artikels kwamen tot stand. In 1958 verscheen in „De Wielewaal” als eerste artikel van Rik Franckx: „Voortplanting van amfibieën”. Naast „de Reuzebalsemien” en „het Sneeuwklompje” werden ook tal van vogels onder de loupe genomen. Zo kwam er een artikel over „de Krekeltzanger”, nieuwe soort in België, en laatst van al „de Canarische Kraagtrap”.

In het totaal schreef hij 51 artikels voor het maandblad Wielewaal, 26 verslagen en gedachtenisredes, tientallen boekbesprekingen, honderden korte mededelingen en evenveel bestuurscontacten. Hij publiceerde bovendien nog 22 artikels in andere tijdschriften.

Vanaf 1956 woonde hij al de Wielewaalcongressen bij en hield er zelf nog een referaat in 1960 en 1963. Als ondervoorzitter hield hij de toespraken bij de viering van wijlen E.H. Segers voor zijn vijftigjarig priesterschap in 1964 en voor zijn tachtigste verjaardag in 1968. Hij leidde de viering van vijftig jaar Wielewaal in 1983.

Ook als reisleader heeft hij zijn sporen verdiend. Hij biedt steeds een sterk uitgebalanceerd programma: een zware dag met een lange voettocht wordt gevolgd door een excursie met meerdere kleinere wandelingen; een dag ornithologie wordt afgewisseld met een dag aandacht voor de cultuur van het land; een klim in het gebergte wordt opgevangen door een rustig kuieren langs vlakke wegen.

Zijn vele reizen brachten hem naar de Camargue, de Costa del Sol, Mallorca, de Spaanse Pyreneeën, de Guadalquivir, IJsland, de Donaudelta, Turkije, Egypte en ga zo maar verder.

In het totaal zorgde hij 23 maal voor de leiding en 13 maal voor het verslag van de buitenlandse reizen van De Wielewaal

We wensen Rik nog ettelijke vruchtbare jaren aan het hoofd van onze vereniging toe. Proficiat Rik, en dat ook de komende jaren De Wielewaal onder uw leiding mag groeien en bloeien zoals in het verleden.

J. Peeters

FERDINAND VAN DEN BROECK, DERTIG JAAR SECRETARIS VAN DE RAAD VAN BEHEER

Ferdinand Van den Broeck werd secretaris van de Raad van Beheer in 1955. Voor de dertigste verjaardag van dit ambt werd hij door de Raad van Beheer gevierd op 14 december 1985.

Ferdinand werd lid van De Wielewaal in 1941. Nog vóór hij zich bij de vereniging aansloot interesseerde hij zich al voor de natuur. Hij trok naar de heide en kweekte waterplanten in een ingegraven badkuip in de tuin. Afdeling Antwerpen was zijn „bakermat”. Met een groepje van vijftien werd lief en leed gedeeld. Wat vooral belangrijk was, was de ongekunstelde, vriendschappelijke geest in de groep.

Emiel Hostie was de „all-round”-natuurkenner, die zijn kennis van planten, vlinders en schelpen doorgaf aan de vrienden. Verder waren er nog Pol Hostie, Tinne en haar zus, de beide heren Vaes en vooral Gerard Andries, de voorzitter van de afdeling. Met tram of fiets werd iedere zondag een uitstap gemaakt waarop alle facetten van de natuur aan bod kwamen. De flora van Heukels bleef wegens de hoge kostprijs thuis in de kast tot de natuur-explorators terugkwamen met allerlei „botanische” vragen. De flora van Mac Leod mocht wel mee en had o.a. de functie van de huidige streeplijsten. Elke plant die voor 't eerst gezien werd kreeg een rood stipje voor of achter haar naam.

Niet alleen in botanie, maar ook in mycologie en entomologie was Ferdinand geïnteresseerd. 's Maandags werd aan microscopie gedaan, hiervoor werd 's zondags plankton uit de Nete geschept. Zelfs de PH van het water werd gemeten. Het is evident dat de vogels niet verwaarloosd werden. Dat de uilen toen al braakballen produceerden, zal niemand verwonderen, wel dat die door de Wielewalers van toen al „uitgeplozen” werden. U ziet, er is niets nieuws onder de zon. De Wielewaal heeft altijd aan natuurstudie gedaan en dit in de ruimste zin van het woord.

In 1953 werd De Wielewaal een vzw, werden statuten opgesteld en werd een Raad van Beheer opgericht. Ferdinand zetelt in de Raad van Beheer van bij de installatie in 1953. Hierdoor is hij de beheerder met de meeste jaren dienst en met de meeste ervaring in het verenigingsleven van De Wielewaal. In 1955 volgde hij Jos Cuypers op als algemeen secretaris. Hij bleef dit tot vandaag. Met

Ferdinand van den Broeck

„Nandje” — zo noemde wijlen E.H. Segers hem — had deze wel de geschikte man gevonden voor de post van „schrijver”. De verdiensten van Ferdinand op dit gebied kunnen als volgt samengevat worden: één en al toewijding, veel diplomatie, bondige en volledige verslagen.

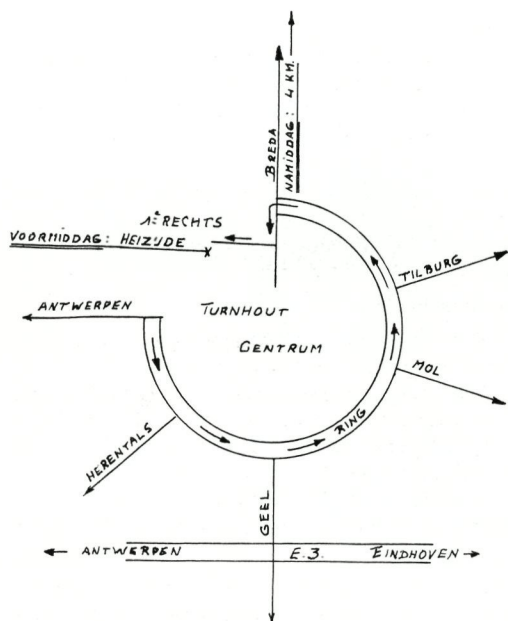
In het maandblad verschenen van hem niet minder dan 28 verslagen, artikels en gedachtenisredes. Hij was betrokken bij de oprichting, controle en viering van vele afdelingen. Hij werd de secretaris van drie voorzitters: E.H. Frans Segers, Germain Lacres en Henri Franckx.

De Raad van Beheer en de ganse Wielewaal wensen Ferdinand geluk voor zijn dertigjarig jubileum als secretaris en danken hem voor al wat hij voor de vereniging reeds heeft gedaan en nog zal doen.

W. van Spaendonck

CONGRESUITSTAP NAAR DE TURNHOUTSE VENNENSTREEK OP 20 APRIL 1986

Op 20 april e.k. leidt onze jaarlijkse congresuitstap u naar de vennenstreek ten noorden van Turnhout. Bijgaand kaartje toont u de gemakkelijkste weg om op de plaats van afspraak te geraken. De voor-

naamste invalswegen van Turnhout brengen u steeds op de ringlaan. U slaat daar rechtsaf en blijft de ringlaan volgen tot aan zijn eindpunt aan de baan naar Breda/Baarle-Hertog. Daar linksaf richting centrum (volg de Wielewaalpijlen), maar reeds na enkele honderden meters, de eerste weg rechts inslaan, de Heizijde. Wanneer u daar de spooroverweg gepasseerd bent, ziet u links de parking van het Clarissenklooster waar we u verwachten. Wie alleen aan de namiddagwandeling deelneemt slaat aan het einde van de ring rechtsaf, richting Breda. Na enkele kilometers ziet u links tegen de baan een groot ven; even verder rechts van de baan, de plaats van samenkomst (13.00 uur).

Programma:

- 10.00 uur: samenkomst aan de parking „Hei-

zijde”, van daaruit wandeling langs het landgoed „Boone's Blijk” (parkvogels) en Wielewaalreservaat „Peerdsvan”.

- 12.00 uur: we eten onze botenhammen op „bij boer Mertens”. Voor 50 fr. krijgt u koffie naar believen, voor 100 fr. voedzame soep en brood. Breng gerust flink wat spek mee als beleg, de calorieën smelten 's namiddags weg tijdens een fikse wandeling.
- 13.00 uur: gezamenlijk rijden we naar het vertrekpunt van de namiddagwandeling. Deze brengt u langs de mooiste delen van het vennengebied, nl. Zwart Water, Zandvenheide, Nieuwe Bossen, Zwarte Heide (met ons gelijknamig reservaat) en Grote Klodderaar.
- 17.30 uur: einde

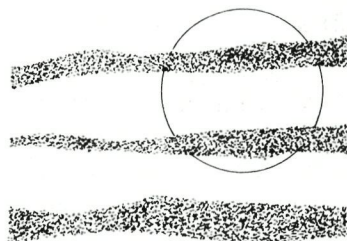
Voor de botanische juweeltjes van deze streek zal het nog wat te vroeg in 't seizoen zijn, maar de ven-, heide- en weidevogels verwachten u.

Het bestuur van Afdeling Turnhout

BELGISCH-NEDERLANDSE ORNITHOLOGISCHE STUDIENAMIDDAG TE TURNHOUT

Deze studiedag gaat door op zaterdag 22 maart van 13 tot 17 u. in het Wielewaalhuis te Turnhout. De organisatie berust bij Dutch Birding Association in samenwerking met de redactie van Oriolus.

Uiteraard is elke geïnteresseerde er van harte welkom. Het is de bedoeling dat een aantal voordrachten worden gehouden m.b.t. de herkenning en het voorkomen van West-Palearctische vogelsoorten. Tevens is er ruime gelegenheid tot uitwisseling van ervaringen en meningen.

Wel en wee in onze afdelingen

AFDELING HERENTALS - NAAMVERANDERING

Het bestuur van afdeling Herentals deelt de Raad van Beheer mede dat het voortaan als afdeling Nete en Aa door het verenigingsleven wil gaan.

NIEUWE AFDELINGEN WAREGEM EN NINOVE-GERAARDBERGEN

Tijdens zijn vergadering van 14 december j.l. keurde de Raad van Beheer de oprichting goed van de nieuwe Wielewaalafdeling Waregem.

Volgende gemeenten werden door afdeling Kortrijk afgestaan: 8790 Waregem, 8798 St. Eloois-Vijve, 8748 Desselgem, 8749 Beveren-Leie.

Het initiatief komt van dhr. Tonny Demuytere, Zavelberg 32 A, 8790 Waregem, die ook het voorzitterschap waarneemt.

Op de vergadering van de Raad van Beheer op 1 februari l.l. werd goedkeuring gehecht aan de oprichting van een afdeling Ninove-Geraardsbergen. Deze ontstaat door afsplitsing van de 2 voormelde fusiegemeenten van afdeling Denderland.

Op 23.12.85 werd reeds een verkennende vergadering gehouden waarbij een eerste taakverdeling werd uitgevoerd. Voorzitter wordt dhr. Herman De Kegel, Pollaredorp 62, 9401 Ninove (054/33 33 01), terwijl dhr. Luk Van der Trappen, Pauwelstraat 8, 9500 Geraardsbergen secretaris-penningmeester zal zijn.

De raad van beheer dankt de nieuwe besturen voor de medewerking en wenst ze een voorspoedige werking naar echte Wielewaalgeest.

H. Franckx, voorzitter

AFDELING LIER: SCHOTLAND

Reis van 4/7/86 tot 20/7/86.

Reisleider: T. Depauw. Gids: Sandy Mitchell

Er zijn nog enkele plaatsen vrij! Bovendien hangt het van de enkele nieuwe kandidaat-medereizigers af of we een fikse korting bekomen of niet! Voorlopige richtprijs: 44.000 fr.

Programma:

Eerste week op het Schotse vasteland (Strathpeffer). Van daaruit uitstappen per minibus op zoek naar Steenarend, Slechtvalk, Sneeuwhoen, Auerhoen, Morinelplevier...

Tweede week op de Southern Hebrides: Franjepoten, Regenwulpen en de duizenden Alken, Zee-koeten...

Het wordt een echte natuurstudiereis met de klemtoon op de vogels!

Voor meer inlichtingen: 03/481 94 79. Inschrijven door storting van een voorschot van 3.000 fr. op PCR 000-0606834-02 van WA-Lier, Antwerpsestraat 132, 2500 Lier.

AFDELINGEN SCHELDE EN LEIE

Reis naar de Spaanse Pyreneeën van 12 tot en met 26 juli 1986

Inrichting: Wielewaal Schelde & Leie.

Reisleiders: J. Vanheueverswyn, G. Mornie, André De Kimpe en Karel de Waele.

Reissom: richtprijs: 12.000 fr. Inbegrepen: busreis, overnachting in appartementen met 5 à 6 personen, avondmaal. Niet inbegrepen: ontbijt en lunchpakket. Wij verblijven in de appartementen „Loma Verde” te

Candanchu.

Deze groepsreis wordt gemaakt met honderd personen, maar ter plaatse wordt telkens opgesplitst in twee groepen die een verschillend terrein bezoeken. Begin februari '86 waren er nog een vijftal plaatsen vrij!

Inschrijving: Inschrijven kan nog enkel door telefonisch contact op te nemen met de organisator Jacques Vanheueverswyn, B.P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82).

Programma:

— Bezoeken aan het hooggebergte: Candanchu, Astun, Sansanet, nationale park van Ordessa...

— Uitstappen naar bergkloven en rotsformaties naar het Spaanse binnenland toe: San Juan de la Pena, Hoz de Arayban en Hoz de Lumbier, Hoz de Binies, Los Riglos, Agüero.

— Uitstappen in de vlakte van de Rio Aragon: Puente la Reina, Sancta Engracia, Arres, Berdun, Jaca...

Inlichtingen: alle bijkomende inlichtingen betreffende deze familiale natuurstudiereis met aandacht voor flora en fauna kunnen bekomen worden bij J. Vanheueverswyn.

Voor een uitvoerig verslag over de streek die bezocht wordt verwijzen wij naar de „Wielewaal” van mei 1981, die verslag uitbrengt van de nationale reis geleid door Rik Franckx.

AFDELING HAGELAND-ZUIDERKEMPEN BUITENLANDS WEEKEINDE IN NOORD-HESSEN (D.B.R.)

Van vrijdagavond 30 mei tot zondag 1 juni 1986 zal de afdeling Hageland-Zuiderkampen een weekeinde doorbrengen in Noord-Hessen. Dit gedeelte van West-Duitsland is vooral bekend als broedplaats van heel wat roofvogelsoorten, de Grauwe Klauwier en de Grijskopspecht.

Gidsen: Hassische Gesellschaft für Ornithologie und Naturschutz.

Prijs: 3.000 fr. Inschrijving door overschrijving op het P.C.R. 000-0941972-05 van W.A. Hageland-Zuiderkampen vóór 1 mei 1986.

Vertrek: 30.5.1986 om 19 u. vanuit Testelt-Herselt-Geel-Turnhout.

Inschrijvers krijgen een gedetailleerd programma.

Alle inlichtingen: R. de Fraine, Testelt.

Tel. 013/77 52 69.

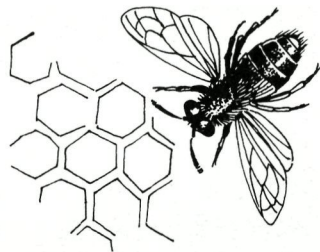
ZOEKERTJES

Te koop gevraagd: „Atlas van de vogels van België”, (Lippens en Wille). Ook oude jaargangen van Watervogels.

G. De Putter, tel. 050/33 47 88.

Te koop: delen 1, 2 en 3 van Cramp. Prijs overeen te komen met M. Smets, Neerhofstraat 1, 2300 Turnhout (tel. 014/41 67 55).

Werk op de plank

DE WERKGROEP BOTANIE IN 1985

In cijfers:

Gemiddeld 13 deelnemers, 12 excursies (de mossenstudiedag is niet in dit jaarverslag opgenomen). Grootste aantal plantensoorten per km²: 320. Grootste aantal gevonden soorten, nieuw voor dat bepaald kilometerhok in de plantenatlas (uitgave 1979): 60. Grootste aantal deelnemers uit verschillende afdelingen: Demer & Dijle: 1, Zwalmvallei: 2, Gent: 7, Lier: 3, Schelde-Leie: 5, Leuven: 2, Antwerpen-Centrum: 1, Mol: 1, Denderland: 3, Scheldeland: 3, Stern: 3, Kortrijk: 2, Turnhout: 3, Halle: 1, Brussel: 2, Waasland: 1, Oostende: 1, Meetjesland: 1, sympathisant van de Torenvalk Tielt: 1. Afdelingen met gemiddeld meer dan 1 deelnemer per tocht: Gent (2,25), Lier (1,5), Schelde-Leie (1,5) Denderland (1,25).

Besluit: de resultaten van de werkgroep zijn zeker bevredigend, zowel qua inventarisatiewerk ten behoeve van het Instituut voor Floristiek van België, als qua vormingswerk binnen de Wielewaal, gezien de goede geografische spreiding van onze deelnemers. Toch zijn er nog enkele streken en afdelingen ondervertegenwoordigd. We nodigen de plantenliefhebbers uit die streken en afdelingen uit voor 1986!

Chronologisch:

Op 6 april werd ons 'jachtseizoen' geopend in Bilzen, o.l.v. Jacques Geebelen. Twaalf deelnemers genoten van de plantenweelde van 2 bosjes ten noorden van Tongeren. Een tiental Mannetjesorchissen, zeer veel Bosrank, hele tapijten Wrangwortel, duizenden Herfsttijlozen, een honderdtal plantjes Heelkruid, Ruig Hertshooi en Eenbes,... hoeft het gezegd dat men in zijn nopjes was?

Twee weken later, op 20 april, waren we te gast bij Karel de Waele. 23 deelnemers boden zich aan om het Bouvelobos in Wortegem-Petegem te verkennen. Eenbes, Paarbladig Goudveil, Wilde Hyacinth, Keverorchis, Bosbies, Pluimzegge, Paarse Schubwortel, Pilzegge,... bewezen dat het Bouvelobos inderdaad een rijk bos is op de grens tussen de Vlaamse Ardennen en zandig Vlaanderen. Dit werd ook nog bevestigd door de vondst van een prachtige Vuursalamander.

Op 11 mei zaten we in Woutersbrakel, waar Chris de Caluwé 17 deelnemers rondgidsde door het Bra-

bantse heuvelland. 260 gevonden soorten, niet-tegenstaande het slechte voorjaar, tonen aan hoe gevarieerd het verkende kilometerhok wel was, met drassige weilandjes, lemige akkers, bronbosjes, beukenbos op leem, eikenberkenbos op Brusseliaan zand en een oude abdijmuur. In totaal werden zelfs 47 soorten gevonden die in die 16 km² van de atlas nog niet vermeld zijn. We onthouden vooral het Kandelaartje op de abdijmuur, de Maretak op een populier, het Verspreidbladig Goudveil, de Gulden Boterbloem en het Schaafstro langs de bosbeekrand, de honderden Eenbessen en de forse Keverorchissen in het bronbos, de Breedbladige Orchis, de Holpijp, het Kleverig Walstro en het Moerasstreeppaadje in de drassige dalweide, en het Muurhavikskruid op de steile holle wegranden.

Van 25 tot 27 mei logeerden 9 deelnemers o.l.v. Paul van den Brecht in het jeugdlokaal in Koersel en beleefden er een prachtige studiedriedaagse in naar onze mening Vlaanderens gaafste reservatengebied: venige hooiweiden en moerassen met Waterdrieblad, Wateraardbei, Slangewortel, Zompzegge, Draadrus, Breedbladige Orchis en nog vele andere juweeltjes; een verveend vennetje met Ronde en Kleine Zonnedaauw, Veenbes en Beenbreek; naaldbossen met Blauwe en Rode Bosbes,... 5 kilometerhokken werden eerder grondig uitgekamd en leverden toch nog een relatief groot aantal nog niet in de atlas opgenomen soorten op. We willen langs deze weg nogmaals de conservator van het reservaat Zwarte Beek bedanken voor zijn bereidwillig gidswerk.

Op 1 juni gingen 10 deelnemers — zonder bijbedoelingen — wandelen in de Voerstreek, te Veurs. Karel de Waele verving Jacques Geebelen, die met zijn voet in het gips zat, als gids. Massa's Heelkruid en Bruine Orchis, drie Vliegenorchissen, Trilgras, Bosrank, Trosulier, Donderkruid, Zwarte Rapunzel, Witte Veldbies, Gevlekte Aronskelk, Muursla, Pilzegge, Zeegroene Zegge, Aarzegge, Vroege Zegge, Bosgierst, Kweekdravik, Ruwe Dravik,... genoemd om de meest veeleisende botanicus tevreden te stellen... Jammer dat de meeste wegranden zo erg bespoten waren met herbiciden!

Op 15 juni was het de beurt aan Joos Vandenbergen om 11 leden rond te leiden in zijn duinenreservaat in Middelkerke, vlak bij het radiozendstation. Duinruit, Wilde Asperge (de ondersoorten zorgden voor discussiestof), Fijne Kervel, Pijlkruidkers, Zandkool, Duinreigersbek, Boksdooier, Walstrobremraap,

Eenbes

Foto: G. Luyts

Gewone Vleugeltjesbloem, Kleine Ratelaar, Eglantier, Kleine Pimpernel, Winterpostelein, Blauwe Zeedistel, Kandelaartje,... slechts een greep uit de rijke oogst van dit restant van ons duinenpatrimonium.

Op 29 juni was Paul van den Brecht onze gastheer in de Wellemersse te Denderleeuw. Het werd één van de rijkste tochten van het seizoen: Moerasstreepzand, Wilde Bertram, Dotterbloem, Pinksterbloem in de vochtige weide- en moerasbosgedeelten; Slanke Mantelanjier, Wilde Reseda, Rapunzelklokje, een witte vorm van Koningskaars, Zandmuur en Kleine Leeuwebek langs de spoorberm, en Kikkerbeet, Aarvederkruid, Kleine Egelskop, Smalle Lisdodde, Zwanebloem en Gekroesd Fonteinkruid in de vijvers. Alles samen meer dan 320 soorten op één vierkante kilometer! Deel dit door 10 en je zou kunnen stellen dat elke deelnemer 32 soorten 'kreeg'.

Op 6 juli verkenden 17 man de Scheldemeersse in Eke o.l.v. Jan van den Haute. Heggerank was een ongewone vondst, maar ook Hoederbeet, IJzerhard, Puntkroos, Eenjarige Rapistrum, Kleine Leeuwebek, Bosbies, Poelruit, Holpijp, Gekroesd Fonteinkruid en Schedefonteinkruid e.a. waren niet te versmaden. Uiteraard kwamen ook tal van zeggesoorten op het lijstje.

Het plantenlijstje van 24 augustus verraadt onmiddellijk het verkende gebied: Heemst, Ruwe Bies, Zeebies, Schorrezoutgras, Zilte Schijnsparrie, Kweldergras, Melkkruid, Schorrekruid, een grachtje vol Zannichellia, een oude dijk met Rapunzelklokje, allemaal elementen die wijzen naar het krekengebied rond St-Jan-in-Eremo, waar Paul van den Brecht niettegenstaande het gure weer toch nog 14 moedige deelnemers zag opdagen.

Op 14 september trok de werkgroep naar Vierves in de Viroinstreek, waar Dré Jacobs de 12 deelnemers

rondleidde. Alhoewel deze streek door floristen 'platgelopen' is vonden we toch nog 45 nieuwe soorten voor de atlas, waaronder zelfs de Krijtgentiaan die nochtans zo zeldzaam niet is. Waarschijnlijk ligt dit aan de ongewone bezoeksdatum (geen orchideeëenseizoen) en de keuze van het kilometerhok (nogal veel akkers en bos in plaats van kalkgrasland). Op de terugweg stopten we nog in Gimnée om de bijna uitgebloeide Dennenorchis te zoeken. Dit leverde nog een onverwachte vondst van de Pijpbloem op!

De laatste plantentocht leidde ons naar Ardoorie waar Bart Muys, onze vertegenwoordiger bij de Torenvalk, ons wegwijst maakte in het provinciaal domein 'Het Veld'. Slechts 6 deelnemers vonden de late tocht in het 'plantenarme' zandige West-Vlaanderen de moeite waard. Waarschijnlijk hadden vroegere floristen ook zo geredeneerd, want we vonden tal van nieuwe aanvullingen voor de plantatlas (60 en 40 soorten in respectievelijk 2 kilometerhokken). Paul van den Brecht wees op de verwarring tussen Stippel- en Meelganzevoet: zeer leerrijk. Twee struikjes Dophei waren de enige restanten van het vroegere 'veld' vol heideplanten.

Tijdens de middagpauze stelde de 'kern' van de werkgroep de kalender voor 1986 op aan de hand van de ingestuurde suggesties.

Daarmee was ons werkseizoen nog niet voorbij, want net als vorig jaar liet Jos Monnens ons op 12 oktober kennis maken met de paddestoelenwereld van het Meerdaal- en Mollendaalbos in Blanden. Door het droge seizoen was de kwantiteit er echter niet, maar toch genoten 12 deelnemers van de Bruine Anijszwam, de Stereum Rameale op dode eik en de Wortelende Aardappelbovist. Ook de fotografen hadden hun handen vol.

Het viel de deelnemers op hoe talrijk de harige galletjes *Hartigiola annulipes* waren op de beukebladeren. Ook de vijf prachtige rupsen van de Meriansborstel kregen veel aandacht en bewondering.

Karel de Waele

WERKGROEP RANA

Door de oprichting van de Wielewaalwerkgroep RANA werd duidelijk een leemte opgevuld in de algemene organisatie van de natuurverenigingen in Vlaanderen.

Het algemene contactadres is dit van André van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar. In 1984 werden meer dan 160 verzoeken om inlichtingen en/of logistieke hulp ontvangen én beantwoord. De drukste periode was, zoals te verwachten, maart en april. Op 25.9 1985 waren er reeds een 900 informatiebrochures (groen vouwblad) verspreid via de post of op informatiedagen. Er waren ook al 634 verschillende informatietitels gestuurd aan de aanvragers. Het betreft hier meer uitgebreide teksten

MOET ER GEEN TEKENING ZIJN ?

Voor Rudi Willockx was er extra werk op de „teken“-plank. Tussen het graven van een reeks veedrinkpoelen en het overzetten op de E-10 van enkele verdwaalde paddenfamilies in, vond hij nog de tijd om zich in zijn tekenatelier terug te trekken en een aantal blikvangertjes uit te broeden voor de vaste rubrieken in ons tijdschrift.

Alhoewel Rudi alom berucht is om zijn kunstzinnigheid en humor gecombineerd met grafische vaardigheid, is het steeds weer een aangename verrassing om te zien wat hij op de kortste keren uit de opgestroopte mouwen schudt. Voortaan zullen zijn embleempjes vaste herkenningpunten vormen in ons tijdschrift.

Dat het applaus doorklinke tot in Hombeek.

Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten

STEENBEEMDEN - EMBLEM

— Om op een 'vooruitziende' manier de verlanding en het dichtgroeien van het reservaat te belemmeren, werden door een 3-tal Wielewalers een 3000-tal kleine berkjes en elzen uitgetrokken. De elzen werden elders aan een weikant terug aangeplant!

— De verkoop van de ets 'De Steenbeemden', gemaakt door A. Cools, werd een succes! De 50 ex. waren vóór nieuwjaar verkocht! Dank aan alle medewerkers!

M. Vermijlen

NOORDBRABANTSE MOESKOPPERS IN DE GAGELVELDEN VAN DE LIEREMAN

Meer en meer worden bepaalde huisdieren ingeschakeld bij het beheer van natuurterreinen om het werk van de conservators te verlichten. In de Liereman had men echter niet te maken met één of andere resistente rundersoort zoals Lakenvelders of Schotse Hooglanders. Wel werden in het reservaat — begin januari — 3 mannen uit Tilburg aangehouden die bezig waren Gagel te snijden. Ze hadden hiervoor geen toestemming gevraagd aan het Gemeentebestuur van Oud-Turnhout. Nu werd door de Gemeenteraad voor het reservaat een speciale politieverordening uitgevaardigd die onder meer het vernielen van de wilde flora verbiedt. De Nederlanders pleegden dus duidelijk diefstal en in juridische termen heet dat heel welluidend „moeskopperij“, vandaar bovenstaande titel. Hun auto werd in beslag genomen. Gagel is wel erg in trek bij onze noorderburen. Voor een dag snoeien betalen ze 1.000 fr/persoon. Een aardige bijverdienste voor eigenaars van gagelvelden zou je denken. De takjes worden echter doorverkocht aan handelaars tegen 1 gulden per takje, en zelfs 2 gulden in de periode voor Kerstmis. Bereken de winst! Best te verstaan dat

Gagelstruik in de Liereman

Foto: G. Luyts

de snoeiers er zo op uit zijn en dus ook risico's willen lopen. Gelukkig patrouilleert de Oud-Turnhoutse politie regelmatig in en om het reservaat. Onze hartelijke dank aan commissaris W. Ibens, zelf Wielewaallid, en aan zijn korps.

L. Cuylaerts

KORHAAN - ARENDONK

Het uitzicht van de Korhaan zal dit jaar een grondige wijziging ondergaan. Vermits er in de Antwerpse Kempen nog heel wat bossen van Grove Den voor handen zijn, maar het heideareaal schrikwekkend inkrimpt, werd besloten het dennenbos grotendeels te kappen, nadat de strooisellaag verwijderd is. Slechts hier en daar blijft een den staan. De

kapvlakte kan dan terug evolueren naar een heideveld. Beperkte proeven op kleine perceeltjes hebben bewezen dat er nog genoeg kiemkrachtig heidezaad aanwezig is. Hopelijk kan op deze manier een paartje Boomleeuweriken verleid worden om zich er terug te vestigen. Op Duinpieper of Tapuit hopen we echter niet meer.

De nodige vergunningen voor de kaalslag werden bekomen, zodat de werken kunnen beginnen. Hiermee wordt de klok 46 jaar teruggedraaid. In 1940 immers werd het dennenbos er ook gekapt op enkele exemplaren na. Die hebben door uitzaaiing voor het huidige bos gezorgd. Die evolutie naar bos zal nu echter wel tegengehouden worden.

G. Luyts

EN ALS DIT GEEN GOED NIEUWS IS, WETEN WIJ HET OOK NIET MEER

Na lang wachten kregen we onlangs van het Ministerie van Financiën opnieuw de toestemming om fiscale attesten af te leveren voor giften vanaf 1.000 fr. Probeer eens of het werkt! U kan nog kiezen ook, de reservatenfondsen schieten in onze afdelingen als Gepeperde Melkzwammen (*Lactarius piperatus*) uit de bosgrond. Zie hieronder en bij dezelfde rubriek in het januarinumnummer.

In het spaarvarkentje - ons reservatenfonds

KLEIN-BRABANT KOCHT ORCHIS

Sinds zes jaar heeft onze afdeling Klein-Brabant de enige orchideeënweide uit de streek in beheer. Dit reservaat van 0,44 ha dankt zijn naam aan het voorkomen van liefst 3 orchideeënsoorten, nl. de Breedbladige, de Gevlekte en de Keverorchis. Andere boeiende plantesoorten zijn o.m. Grote Ratelaar, Dotterbloem, Pinksterbloem, Koekoeksbloem, Wilde Bertram, Slanke Sleutelbloem, Bosbies, Holpijp, Watermunt, Grote Waterweegbree, Penningkruid, Moesdistel, Moerasspiraea en Engelwortel. Reeds heel wat insecten en andere ongewervelden werden gedetermineerd, waarondr een aantal zeldzame.

Jaarlijks steken we er de handen uit de mouwen om te hooien. Dit nadat de eigenaar gedurende 30 jaar deze hooiweide om haar bloemenweelde respec-

teerde en in stand hield. Door het plotse overlijden van deze eigenaar wordt onze afdeling voor een keuze geplaatst: bescherming door aankoop of vernieling door het krijgen van een andere bestemming. Het is logisch dat onze afdeling zich wil inspannen om het definitieve behoud van het reservaat „Orchis” te verzekeren. Daarvoor is uiteraard geld nodig.

Hiervoor moet het afdelingsbestuur beroep doen op uw medewerking. Dit kan door enerzijds zelf financieel te steunen, en anderzijds door uw familie, vrienden en kennissen aan te spreken en hen op de hoogte te brengen van onze actie.

Er zijn verschillende mogelijkheden:

Voor een gift van 1.000 F en meer ontvangt u naast een attest voor aftrek van het belastbaar inkomen als dank een kunstfoto (24 x 18 cm) van Orchis door J. Winckelmans.

Grote Ratelaar in de Scheldemeersen te Petegem.

Foto: J. Vanheuverwijn

Voor een gift van 500 tot 999 F ontvangt u een kunstfoto (18 x 13 cm) van Orchis door J. Winckelmans.

Ook kleinere giften zijn uiteraard welkom. De naam van de schenker wordt vermeld in het afdelingsblad en in het nationaal tijdschrift „Wielewaal”. U kan de gift overmaken door overschrijving op rekening nr.

000-0674062-09 van De Wielewaal afdeling Klein-Brabant p/a Flierke 73, 2670 Puurs met vermelding „Orchis”.

Voor meer inlichtingen kan u terecht bij onze secretaris, H. D'Hertefelt, Breevendreef 7, 2680 Bornem (tel. 03/889 72 86).

Met oprechte dank voor uw medewerking.

K. Daelemans

GIFTEN KEMPISCH RESERVATENFONDS

dhr. M. De Weirt, Deinze	1.000 fr.
Stadsbestuur Herentals	1.500 fr.
Verbroedering Stadsdiensten Turnhout	1.540 fr.
dhr. J. Brijs, Turnhout	1.000 fr.
V.V., Oud-Turnhout	1.500 fr.
vanwege afdeling Turnhout, Kievit, Wulp:	
- verkoop oud papier	11.647 fr.
- tombola ledenfeest	15.880 fr.
- verkoopsstanden K.R.F.	13.800 fr.

Goed om weten

CURSUSSEN NATUURGIDS 1986

Ook dit jaar weer richt het C.V.N. (Centrum voor Natuurbeschermingseducatie) een aantal cursussen in voor natuurgidsen in de 5 Vlaamse provincies. Sommige zijn al gestart, andere beginnen heel kortelings, nl. in:

- Antwerpen-Stad: 1 en 13 februari
- Herentals: 22 februari
- Lier: 22 februari
- Kortenberg: 8 maart
- Hasselt: 8 februari
- Gent: 15 februari
- Vlaamse Ardennen: 1 maart
- Beernem: 22 februari
- Heuvelland: 1 maart

Deelnemen kan vanaf 17 jaar. Er zijn $\pm$ 25 voordrachten en excursies voorzien. Het inschrijvingsgeld bedraagt 3.000 fr. (alles inbegrepen). Wie nog wil aanpakken neme zo vlug mogelijk contact op met het C.V.N.-secretariaat, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, tel. 03/231 84 81.

INVENTARISATIE MILIEUPROBLEMEN VLAANDEREN

De Bond Beter Leefmilieu - Vlaanderen vzw, koepel van meer dan 50 natuur- en milieuverenigingen is

op 1 december II. van start gegaan met een nieuw B.T.K.-project. In elke Vlaamse provincie zijn 2 enquêteurs/enquêtrices aan het werk om een inventaris op te maken van alle bestaande, soms nog te verwachten, milieuproblemen. Uiteraard wordt dit onderzoek uitgevoerd per gemeente, waarbij zowel aan de overheid als aan de milieubeweging gegevens worden opgevraagd. Hierdoor kan men een zo objectief mogelijk rapport over de Vlaamse regio verkrijgen. Later kunnen dan de bekomen resultaten door eenieder geraadpleegd worden als zgn. gegevensbank.

Langs deze weg zou de B.B.L.-Vlaanderen nogmaals een oproep willen doen om aan dit belangrijke project mee te werken. Van de gemeentelijke overheden werden reeds zeer veel gegevens verkregen, doch het blijft noodzakelijk dat deze informatie kan vergeleken worden met de de door de milieubeweging aangebrachte knelpunten op het vlak van milieuhinderproblemen en het natuurbehoud. Kortelings zullen alle verenigingen (en hun respectievelijke afdelingen) een vragenlijst per omgaande krijgen. Deze mag ingevuld teruggezonden worden aan het algemeen secretariaat. De enquêteurs van hun kant zullen met de verenigingen ook contact opnemen, met het doel deze bij mekaar te krijgen op een regionale vergadering. Enerzijds kunnen de vragenlijsten dan in plenum besproken

worden (met een feed-back en doorstroming van informatie), anderzijds kunnen tussen de lokale groeperingen misschien eerste contacten of samenwerkingssakkoorden ontstaan.

Voor meer inlichtingen in verband met het I.M.P.-project kan u steeds terecht op het Algemeen secretariaat van B.B.L.-Vlaanderen, t.a.v. Dirk Vercammen (Projectverantw.), Aarlenstraat 25 te 1040 Brussel.

VEEL TE BELEVEN IN HET BEZOEKERSCENTRUM MOLSBROEK TE LOKEREN

Vanaf Pasen 1986 opent het lang voorbereide natuureducatieve centrum bij het natuurreservaat „Molsbroek” de deuren. Het wordt samen met het reservaat beheerd door de regionale werkgroep voor natuur- en milieubeheer, de v.z.w. „Durme”.

Het bezoekerscentrum is gebouwd aan het einde van de ruime parkeerstroken van de Molsbergenstraat. De ingang ervan vervloeit via een terras en een hellend vlak in de steeds goed toegankelijke wandeldijk. Deze vormt een steeds vrij toegankelijk lusvormig pad van 4,5 km doorheen en omheen het „geklasseerde” reservaat van 80 ha met zijn grote moerasvlakten, open water, brede rietvelden, ruime natuurweiden, elzen- en wilgenbroek, oude populierenbossen en rivierduintjes.

Bezoekerscentrum „Molsbroek”

Het bezoekerscentrum wil op een aangename manier kennis van en waardering en begrip voor de natuur bijbrengen. Het is voorbereidend en begeleidend bij het terreinbezoek en zeker geen doel op zichzelf. Het biedt een prachtig uitzicht op het gehele reservaat en bevat een met fossielen, archeologische vondsten en oude kaarten geïllustreerde historie van het gebied, een dynamisch

opgevatte tentoonstelling over de natuur in de omgeving, een infostand met brochures, posters enz. over natuur en milieu, een klas- of vergaderlokaal met permanente diaprojectie. Kortom: alles is erop voorzien de bezoeker hier iets te bieden dat informatief en boeiend is bij zijn bezoek aan het reservaat. De toegang is gratis.

Ter gelegenheid van de opening is dit bezoekerscentrum alle dagen van de paasvakantie toegankelijk (van 30 maart tot 13 april 1986), telkens van 14 tot 17 u.

Practische informatie: Contactadres: Durme v.z.w., Bloemistenstraat 13, 9100 Lokeren, tel. 091/48 18 59 - 091/48 31 75
Bezoekerscentrum: Molsbergenstraat, 9100 Lokeren tel.: 091/48 30 20

WARN ORGANISEERT INVENTARISATIEDAG

Op zaterdag 8 maart 1986, van 10 tot 17 u., wordt door de Werkgroep Amfibieën en Reptielen Nederland een inventarisatiedag georganiseerd in de Katholieke Universiteit van Nijmegen.

De volgende lezingen staan op het programma:

- Hoe vindt men amfibieën en reptielen in het veld? (H. Strijbosch)
- Determinatieproblemen (D.E.J. Wijnands)
- Wettelijke bescherming; inventariseren mét en zonder ontheffing (P.H.C. Lina)
- Organisatie van de Landelijke Herpetofauna-inventarisatie (A.H.P. Stumpel)
- Organisatie van een provinciale Herpetofauna-inventarisatie (A.J.W. Lenders)
- Opslag en toegankelijkheid van de landelijke inventarisatiegegevens (G.C. Boere)
- De nieuwe verspreidingsatlas van de Nederlandse amfibieën en reptielen (W. Bergmans)
- De zin van inventariseren; wetenschappelijke aspecten (D. Hilenius)
- Betekenis van inventariseren voor natuurbescherming (A.H.P. Stumpel)
- Praktische toepassing van inventarisatiegegevens in poelenprojecten (Ph. Bossenbroek).

Tijdens de pauze's kan men thee en koffie kopen, echter géén broodjes en dergelijke.

Belangstellenden kunnen de inventarisatiedag kosteloos bijwonen. Men wordt verzocht zich schriftelijk aan te melden bij het WARN-secretariaat, p/a Plantage Middenlaan 53, 1018 DC Amsterdam. Een uitgebreid programma en een plattegrond worden dan toegestuurd.

BELGISCHE LIBELLENONDERZOEKERS

Welke natuurminnaar kan zich een zomerse waterkant voorstellen zonder voorbijflitsende azuurblauwe glazenmakers, zonder het ritselen van libellenvleugels, zonder zonnende oeverlibellen?

GELIEVE TE ZENDEN

Datum

..... eks.

..... eks.

..... eks.

..... eks.

..... eks.

..... eks.

Naam en voornaam (zeer duidelijk a.u.b.)

Woonplaats - straat en nr.

Alle betalingen geschieden op P.C.R. 000-0319785-73 „De Wielewaal” v.z.w.
Telefoon (014) 41.22.52 Graatakker 11, 2300 Turnhout (Belgium)

BESTELKAART VOOR BOEKEN

FRANKEREN
ALS
DRUKWERK

**BOEKHANDEL
„DE WIELEWAAL”**

**„WIELEWAAL”
tweemaandelijks
„ORIOLOUS”
driemaandelijks**

Als u koopt in uw boekhandel
„De Wielewaal” steunt u onze
beweging
10 % korting aan onze leden.

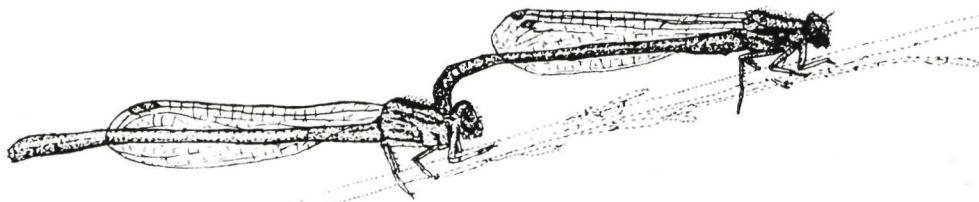
**Bestelkaarten en catalogus
gratis op aanvraag.**

**„De Wielewaal” levert alle
boeken over vogels en natuur.**

BOEKHANDEL „DE WIELEWAAL”

GRAATAKKER 11

2300 TURNHOUT

Tekening: M. van Mierlo

Ongetwijfeld behoren libellen tot de meest bezienswaardige en daarom gekende diergroepen. Ze zijn vrij eenvoudig te vangen en gemakkelijk én zonder kwetsen of doden te determineren. Hun voorkomen en gedrag zijn zo verscheiden en specifiek dat ze een uitnodiging tot nadere kennismaking inhouden voor elke natuurvorser. Bovendien zijn ze door hun grote gebondenheid aan het oppervlaktewater — waarin ze het grootste deel van hun leven, als larve, doorbrengen — en de hoge eisen die ze eraan stellen erg preciese indicatoren voor de kwaliteit van het watermilieu.

Na de uitgave van de 'Libellentabel voor België' van de Wielewaaljongeren (thans Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming of JNM) liep in 1982 de Libellenwerkgroep van stapel. Deze groepeerde alle mensen die in België met libellen bezig zijn.

Ons belangrijkste project is het verzamelen van libellenwaarnemingen in het kader van een karteringsproject van Libellen in ons land. Verder richten we elk zomerseizoen een aantal excursies naar interessante gebieden in. Specifiek voor jongeren is er elke zomer een studiekamp, waar kleine onderzoekjes worden opgezet. De mededelingen, verslagen en aankondigingen en korte, algemene artikeltjes worden gebundeld in 'Gomphus', een tweetalig tijdschriftje dat vier keer per jaar verschijnt. Dit voorjaar willen we de eerste resultaten van 3 jaar waarnemingen verzamelen, samenvatten en aan alle geïnteresseerden kenbaar maken. Om die reden organiseren we op zaterdag 5 april 1986 de Eerste Belgische Libellenstudiedag. Deze zal doorgaan in

het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Vautierstraat 29 te Brussel. Aanvang: 10 u. Einde voorzien rond 17 u.

Het verspreidingsonderzoek zal in detail worden voorgesteld en besproken. De resultaten zullen tegen die tijd in samenwerking met de JNM als een combinummer „Gomphus/Euglena” worden uitgegeven als een „Voorlopige Atlas van Libellen in België”.

Op de studiedag zullen verder enkele van onze medewerkers iets komen vertellen over hun persoonlijke onderzoeken. Korte diareeksen en een film over libellen komen eveneens op het programma voor.

Er zullen zowel frans- als nederlandstalige bijdragen op het programma staan, waarbij wel steeds voor een vertaalde toelichting wordt gezorgd.

Iedereen kan gratis deelnemen. Koffie en thee staan klaar; een lunchpakket is zelf te voorzien.

Indien je in de studiedag geïnteresseerd bent kan je inschrijven bij:

Nico Michiels, Dep. Biologie, U.I.A., Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk. Tel. overdag: 03/828 25 28, toestel 256; 's avonds: 014/42 58 57, waar je ook terecht kunt voor vragen en details over het programma.

Om lid van de Belgische Libellenonderzoekers én abonnee op Gomphus te worden volstaat het 100 fr. te storten op rekening 068-2019309-87 van de Libellenwerkgroep J.N.M., p/a Filip Dumortier, Overzetweg 25, 8510 Kortrijk-Marke.

We wensen alle Wielewalers nog veel libellenkijkgenot.

Nieuwe uitgaven

Löfgren L., 1985. *Kust- en zeevogels van de hele wereld*. Antwerpen, Het Spectrum. Paperback, geïllustreerd, 240 blz., 995 F.

Burton R., 1985. *Vogelgedrag*. Antwerpen, Het Spectrum. Paperback, geïllustreerd, 224 blz., 795 F.

Armani G.C., 1985 *Guide des Passereaux Granivores Embérizins*. Paris, Boubée, 416 blz., 1633 F.

Gabriëls J., 1985. *Atlas van de broedvogels in Limburg*. Genk, Lisec, 724 blz., 865 F.

Coesel P.F.M., 1985. *De desmidiaceen van Nederland, deel 3: fam. desmidiaceae (1)*. K.N.N.V., WM 170. Hoogwoud, Kon. Ned. Natuurhist. Ver., 70 blz., 298 F.

Skinner B., 1985. *Colour identification guide to the birds of Great Britain and Ireland*. Harmondsworth, Penguin Books, 267 blz., 1600 F.

Steyn P., 1973. *Eagle days. A study of African Eagles at the nest*. Sandton, Sable publishers, 158 blz., 680 F.

Skaife S.H., 1979. *African insect life*. London, Country life books, 279 blz., 918 F.

Van der Donk M., T. van Gerwen, 1985. *De wereld van de insekten*. Spectrum Natuurgids. Antwerpen. Het Spectrum, 795 F.

Keve A., 1985. *Der Eichelhäher*. N.B.B. 410. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag. 252 F.

Glavre D., D. Magnenat, 1984. *Oiseaux Nicheurs de la Haute Vallée de l'Orbe*. Neuchâtel, Nos Oiseaux. 155 F.

Driessens G., 1985. *Determinatie van Strandlopers uit het genus Calidris*. Te bekomen via de auteur; gestencild, 43 blz. met meerdere tekeningen en tabellen.

Zink G., 1985. *Der Zug europäischer Singvögel*. 4de deel. Atlas van terugmeldingen van geringde vogels met vele kaarten van Bonte Vliegenvanger, Witte Kwikstaart, Pestvogel en elf soorten gorzen. Een standaardwerk voor wie zich speciaal met de trek en het ringwerk bezighoudt.

Lange E., 1985. *Mechanismen der Evolution*. NBB 433. Wittenberg Lutherstadt. A. Ziemsen Verlag. 112 blz., 267 fr.

Dörfelt H., 1985. *Erdsterne (Gastraceae und astraeaceae)* NBB 573. Wittenberg Lutherstadt. A. Ziemsen Verlag. 108 blz., 273 fr.

Zwart F., 1985. *De broedvogels van Terschelling*. Assen, van Gorcum, 172 blz., 560 fr.

Busse P., 1984. *Key to sexing and ageing of European passerines*. Hannover, Hans Oelke, 224 blz., 882 fr.

Van Boghout E., e.a., 1984. *Het bos in de klas. Een lessenpakket voor het middelbaar onderwijs*. 437 blz., 450 fr.

Kalbe L., 1985. *Leben im Wassertropfen. Hydrobiologische Exkursionen in die Mikrolebewelt der Gewässer*, 224 blz., 462 fr.

Al deze boeken en publicaties kunnen besteld worden in de boekhandel van De Wielewaal te Turnhout.

P. Herroelen

Boekbespreking

Het Zuidpoolgebied

Het jongste Pandanummer (16) is volledig gewijd aan het Zuidpoolgebied. Volgende onderwerpen komen aan bod: beschrijving van het gebied, zijn zoogdieren (robben en walvisachtigen), de vogels (40 inheemse soorten), de geschiedenis van de Belgische aanwezigheid, het Belgisch wetenschappelijk onderzoek, de natuurlijke rijkdommen en milieuverontreiniging, het internationale beheer van Antarctica en tenslotte de verzuchtingen van de natuurbeschermingsorganisaties en het Antarctica-verdrag (dat in 1991 ten einde loop).

Wie een degelijk overzicht wil van de natuurlijke waarde en de natuurlijke behoudsproblemen van de Zuidpool raden we aan dit nummer te bestellen. Dat kan door 50 fr. te storten op het rekeningnummer 330-0381600-56 van WWF-Vlaanderen, met vermelding „Pandatijdschrift nr. 16”.

G. Luys

Met jou had ik nog een eitje te pellen

Tekening: B. Charlet

ZOEKERTJES

Te huur voor voordracht: diareeks over alle lente-bloeiers in Groenendaal, de oudste duinen van De Panne. Prijs: 2.000 fr. P. Govaere, Oude Hoogweg 24, 8310 Brugge.

Wie helpt mij aan het boek: „Uilen” van Sparks en Soper ('72 Wet. Uitg.) of heeft een degelijk Nederlandstalig werk over Zangvogels (niet Verheyen!) te koop?

Ben Straus, Waarloos 015/31 73 54.

Te koop gevraagd:

A guide to the birds of Ceylon

A guide to the birds of Puerto Rico and the Virgin Islands

A guide to the birds of Panama

Guide to the birds of Alaska

Bird guide to Thailand

Birds of Fiji, Tonga and Samoa

Birds of the Cayman Islands

Birds of the Netherlands Antilles

Birds of New Providence and the Bahama Islands

Birds of West Indies

The birds of Oman

South Africa land birds, a photographic guide to identification

Pocket guide to the birds of Borneo

Philippine birds

South Africa Birds

A pictorial guide to the birds of the Indian Sub-continent

A new guide to the birds of Taiwan

Ik geef een zéér goede prijs voor:

Handbook of the birds of India and Pakistan

Atlas van de vogels in België en West-Europa.

Leo Janssen, Liersesteenweg 81, 2510 Mortsel, 03/449 90 41

STEUNENDE LEDEN 1986

Dhr. J. Aernouts, Halle
Dhr. R. Antoine, Oostduinkerke
Dhr. E. Borghs, Melle
Dhr. B. Bosmans, Turnhout
Dhr. G. Bouverne, Gent
Dhr. J. Buysse, Nazareth
Dhr. G. Capelle, Brussel
Dh. P. Caron, Turnhout
Dhr. H. Carsauw, Mortsel
Dhr. A. Cleeren, Hasselt
Dhr. G. Cremers, Lommel
Dhr. Cuypers, Vosselaar
Dhr. W. Debaere, Lille
Dhr. A. De Brabanter, Mechelen
Dhr. P. Debruyckere, Lommel
Dhr. A. De Groote, Knokke-Heist
Dhr. J. Delmeire, Waregem
Mej. L. De Muynck, Berchem
Dhr. W. Depreitere, Heule
Dhr. K. De Waele, Deinze
Dr. De Wever, Turnhout
Dhr. J. Dhollander, Sint-Gillis
Dhr. R. Dhondt, Kruishoutem
Dhr. W. Dings-Luyten, Oud-Turnhout
Dhr. R. Dresselaers-Fabri, Turnhout
Dhr. W. Driezen, Merksplas
Dhr. H. Franckx, Lier
Dhr. D. Frans, Duffel
Dhr. W. Galle, De Pinte
Mevr. S. Goossens, Oostduinkerke
Dhr. F. Grimmelprez, Poperinge
Mevr. C. Hendrickx, Lier
Dhr. G. Huyskens, Stabroek
Dhr. G. Jannis, Neerpelt

Dhr. F. Kerstens, Zoersel
Graaf L. Lippens, Knokke
Dhr. G. Malfliet, Mechelen
Dhr. W. Meuleman, Zelzate
Dhr. M. Nachtergaele, Kruishoutem
Dhr. K. Peeters, Bornem
Dhr. A. Poupez de Kettenis, Lier
Dhr. A. Rentmeesters, Leuven
Dhr. J. Ressler, Hasselt
Dhr. A. Rodts, Leffinge
Dhr. A. Smeets, Neerpelt
Dhr. M. Smets, Turnhout
Dhr. F. Stijnen, Laakdal
Dhr. P. Taelman, Gent
Dhr. E. Thoen, Zwijndrecht
Dhr. A. Vaernewyck, Dilbeek
Dhr. M. Van Braeken, Zwijndrecht
Dhr. H. Vandelaer, Scherpenheuvel
Dhr. J. Van den Driessche, Knokke-Heist
Dhr. M. Vandenven, Zandhoven
Dhr. H. Vandervloet, Deurne
Dhr. L. Van de Velde, Eeklo
Mr. J. Van Esbroeck, Brussel
Dhr. W. Van Everbroeck, Sint-Kwintens-Lennik
Dhr. M. Vanhoudt, Sint-Kathelijne-Waver
Dhr. A. Van Keirsbruc, Blankenberge
Dhr. Van Olmen, Noorderwijk
Dhr. J. Van Reusel, Olen
Dhr. S. Verbruggen, Puurs
Dhr. M. Vercammen, Hofstade
Dhr. F. Verheyden, Knokke
Dhr. G. Verhuyck, Mechelen
Dhr. A. Verleye, Brugge
Dhr. J. Visser, Emblem
Dhr. C. Wouters, Rijkevorsel

BELANGRIJKE DATA VOOR 1986

Zondag, 16 maart: Raad van Deelgenoten te Turnhout
Zondag, 20 april: Congresuitstap te Turnhout
Zondag, 27 april: Vlaamse Ardennendag
Zaterdag, 6 september: 3de Gemeenschappelijke Conservatorsdag te Emblem (bij Lier)
Zondag, 9 november: Symposium te Turnhout (Ornithologische studiedag)

Wij ontvangen wisselnummers van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Vogels*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Héron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreservaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbewoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*, *Euglena*

WIELEWAAL

Jaargang 52 - maart 1986

H. FRANCKX. Reis naar Neusiedl van 4 tot en met 12 mei 1985	37
R. DEMAN. Langs rietgordels en wijngaarden. Ornithologisch verslag van de Wielewaalreis naar Neusiedler See	45
P. FRESON. Roofdieren bij ons: de Otter	49
Een natuurreservaat in de kijker. J. DIERCKX, G. VAN GUCHT, G. VERBEKEN. De Vlassenbroekse Polder en het Wielewaalreservaat te Dendermonde.	53
R. DE FRAINE, H. FRANCKX. Voor u gesprokkeld	61
Verenigingsberichten	63
Wel en wee in onze afdelingen	70
Werk op de plank	72
Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten	75
In het spaarvarkentje - ons reservatenfonds	76
Goed om weten	77
Nieuwe uitgaven	79
Boekbespreking	80

Titelblad: Voorjaarsbloeiërs in de Vlaamse Ardennen - Foto: G. Mornie